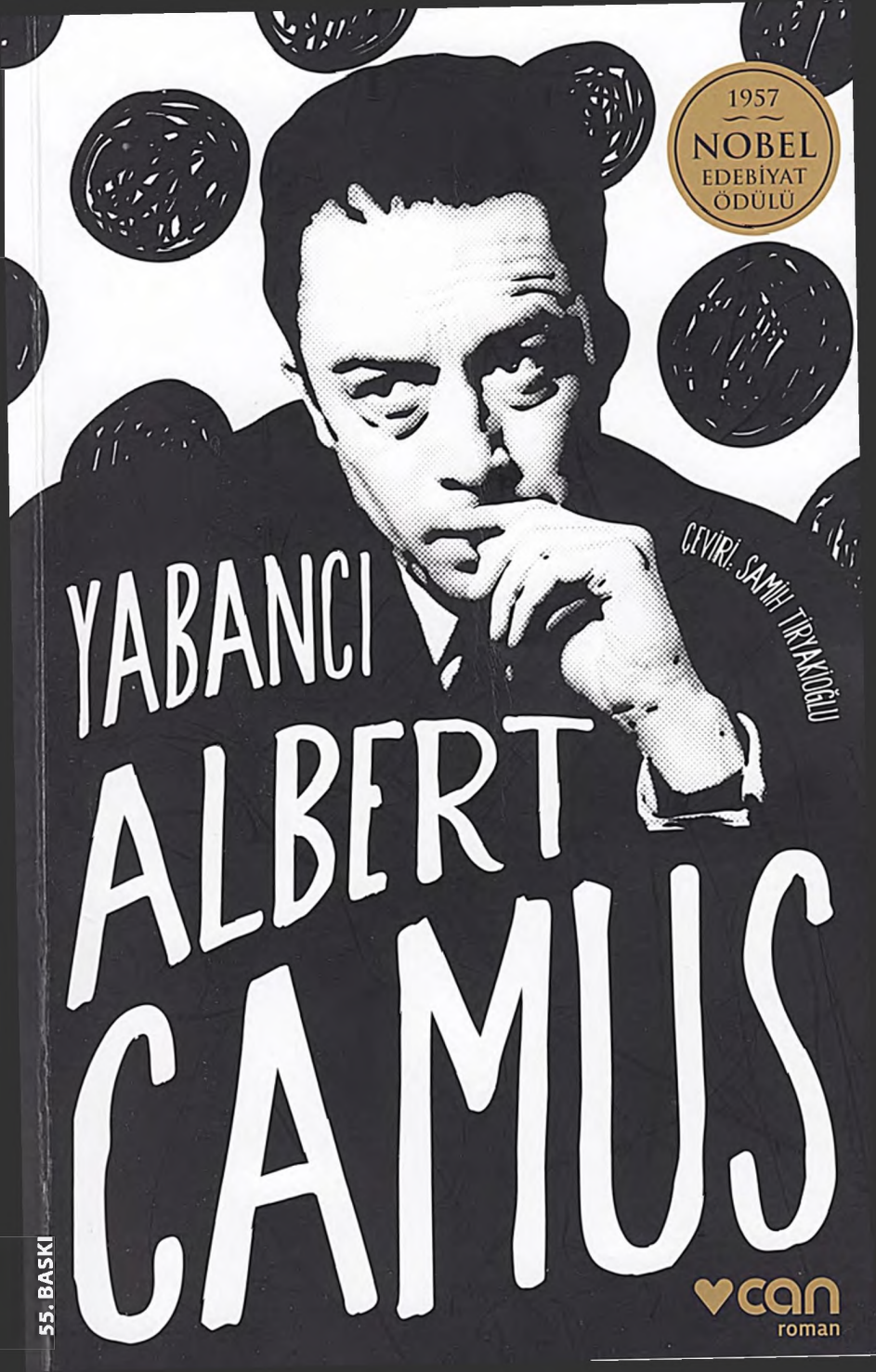
1957
NOBEL
EDEBİYAT
ÖDÜLÜ
YABANCI
ALBERT
CAMUS
ÇEVİRİ: SAMİH TİRYAKİOĞLU
55. BASKI
can
roman

1942'de yayımlanan ***Yabancı***, romancı, tiyatro yazarı ve düşünür olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yalnız Fransa'da değil tüm dünyada kuşağının sözcüsü ve yol göstericisi olarak kabul edilen Albert Camus'nün, ilk ve en çok ses getiren yapıtıdır. Romanda, bir Arap'ı öldüren ama bu suçtan çok, gerçek duygularını dile getirdiği ve toplumun istediği kalıba girmeyi reddettiği için dışlanan bir "yabancı" aracılığıyla, XX. yüzyıl insanının içine düştüğü yabancılaşma anlatılır. Bir türlü ele geçirilemeyen "anlam"ın sürekli aranışını, bilincin toplumdan ve dış dünyadan kopuşunu, topluma yabancı duran kahramanın çevresiyle ve toplumla arasındaki çatışmayı anlatan roman, büyüleyici gücünü arka plandaki derin ve suskun acıdan alır. Camus, genç kahramanı Meursault'nun dış dünyayla arasına koyduğu mesafeyi, kendine ve topluma yabancılaşmasını, annesinin ölümü dahil her şeye nesnel bir biçimde yaklaşmasını büyük bir ustalıkla dile getirir.

2016 THG 0772793 EYS

can

12 TL
KDV DAHİL

ISBN 978-975-07-2475-6

ALBERT CAMUS

YABANCI

L'Étranger, Albert Camus
© 1942, Éditions Gallimard, Paris
© 1981, Can Sanat Yayınları A.Ş.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1981
55. basım: Mayıs 2016, İstanbul
Bu kitabın 55. baskısı 30000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2
Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Yıldız Matbaa Mücellit
Davutpaşa Cad. Emintaş Kazım Dinçol San. Sit. No: 81/25-26
Topkapı-İstanbul
Sertifika No: 33837

ISBN 978-975-07-2475-6

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 31730

ALBERT CAMUS

YABANCI

ROMAN

1957 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Fransızca aslından çeviren

Samih Tiryakioğlu

♥can

Albert Camus'nün Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Mutlu Ölüm, 1991
Tersi ve Yüzü, 1992
Yolculuk Günlükleri, 1993
İlk Adam, 1994
Yaz, 1994
Başkaldıran İnsan, 1995
Düğün / Bir Alman Dosta Mektuplar, 1995
Sürgün ve Krallık, 1996
Sisifos Söyleni, 1997
Veba, 1997
Düşüş, 1997
Asturya'da İsyan / Bütün Oyunları 1, 2015
Caligula / Bütün Oyunları 2, 2015
Yanlışlık / Bütün Oyunları 3, 2015
Sıkıyönetim / Bütün Oyunları 4, 2015
Adiller / Bütün Oyunları 5, 2015

ALBERT CAMUS, 1913 yılında Cezayir'de dünyaya geldi. Cezayir Üniversitesi'nde sürdürdüğü felsefe öğrenimini sağlık nedenleriyle yarıda bıraktı. 1938'de Paris'e gitti, ilk yapıtları *Tersi ve Yüzü* ve *Düğün* bu dönemde yayımlandı. Edebiyat dünyasına asıl girişini, 1942'de yayımlanan *Yabancı* adlı romanı ve *Sisifos Söyleni* başlıklı felsefi denemesi belirledi. Birbirini tamamlayan bu iki yapıtta, varoluşçu izler taşıyan "saçma" felsefesini geliştirdi. *Başkaldıran İnsan, Yaz, Sürgün ve Krallık* isimli eserleriyle hem edebiyat hem de düşünce alanlarında yetkinliğini kanıtladı. *Mutlu Ölüm* ve *İlk Adam* adlı romanları ölümünden sonra yayımlandı. 1957'de Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer görülen ve bugün XX. yüzyıl edebiyat ve düşünce dünyasının en önemli adlarından biri kabul edilen Albert Camus, 1960 yılında bir trafik kazasında yaşamını yitirdi.

SAMİH TİRYAKİOĞLU, 1909'da doğdu. Galatasaray Lisesi ve İÜ Gazetecilik Enstitüsü'nü bitirdikten sonra uzun yıllar gazetecilik ve çevirmenlik yaptı. *Hürriyet* gazetesinin yazıişleri müdürlüğünü üstlendi, Uluslararası Basın Enstitüsü'nün (IPI) başkan vekilliği görevinde bulundu. Honoré de Balzac, Gustave Flaubert, Stendhal, Émile Zola, Victor Hugo, Joseph Kessel, Jean-Paul Sartre, Albert Camus gibi yazarların yapıtlarını dilimize kazandırdı. Tiryakioğlu, 1995 yılında öldü.

Birinci bölüm

1

Bugün annem öldü. Belki de dün, bilmiyorum. Bakımevi'nden bir telgraf aldım:

Anneniz öldü. Cenazesi yarın kaldırılacak.

Saygılar

Bundan pek bir şey anlaşılmıyor. Belki dün ölmüştür.

Bakımevi, Cezayir'den seksen kilometre uzakta, Marengo'da. Saat 2'de otobüse bineceğim ve öğleden sonra orada olacağım. Böylelikle geceyi annemin tabutu başında geçireceğim, yarın akşam da dönmüş olacağım. Patrondan iki gün izin istedim, böyle bir mazeret karşısında izin vermezlik edemezdi. Ama pek de memnun görünmüyordu. Hatta ona, "Kabahat bende değil," dedim. Cevap vermedi. O zaman, "Keşke böyle demeseydim," diye düşündüm. Nihayetine, ondan özür dilemeye mecbur değildim ki. Hatta daha ziyade onun bana başsağlığı dilemesi gerekirdi. Fakat bunu herhalde öbür gün, beni yas tutarken görünce yapacak. Şimdilik annem sanki ölmemiş gibi. Gömüldükten sonra ise, tersine, bu iş sona ermiş ve daha resmî bir hal almış olacak.

Saat 2'de otobüse bindim. Hava çok sıcaktı. Her zamanki gibi Céleste'in lokantasında yemek yedim. Herkes bana çok acıyordu. Céleste, "Annenin yerini kimse tutamaz," dedi. Giderken, beni kapıya kadar geçirdiler. Emmanuel'in odasına kadar gidip ondan bir siyah kravatla bir de siyah pazubent ödünç almak gerektiği için, biraz sersemledim. O da, birkaç ay önce amcasını kaybetmişti.

Otobüsü kaçırmamak için koştum. Herhalde bu acele koşuş yüzünden, üstelik buna otobüsün, sarsıntısı, benzinin kokusu, yolla gökyüzünün güneşten parıldayışı da eklenince, içim geçti. Hemen hemen bütün yol boyunca uyumuşum. Uyandığımda, bir askerden yana yığılmıştım. Bana gülümsedi, "Uzaktan mı geliyorsunuz?" diye sordu. Fazla konuşmamak için, "Evet," dedim.

Yurt, köyden iki kilometre uzakta. Yolu yürüdüm. Hemen annemi görmek istedim. Fakat kapıdaki görevli bana, "Önce Müdür'e çıkmamız lazım," dedi. Müdür'ün işi olduğu için biraz bekledim. Ben beklerken kapıcı sürekli konuştu, sonra Müdür'ün karşısına çıktım. Beni bürosunda kabul etti. Ufak tefek bir ihtiyardı, yakasında *Légion d'honneur* madalyası vardı. Berrak gözleriyle bana baktı. Sonra elimi sıktı, ama o kadar uzun zaman tuttu ki nasıl geri çekeceğimi bir türlü bilemedim. Bir dosyayı inceledikten sonra, "Madam Meursault buraya üç yıl önce geldi, onun tek dayanağı sizdiniz," dedi. Bana serzenişte bulunduğunu sandım, ona açıklama yapmaya başladım. Ama sözümü kesti, "Kendinizi haklı göstermeye çalışmanıza lüzum yok evladım," dedi. "Annenizin dosyasını okudum. Onun ihtiyaçlarını karşılayacak kadar paranız yoktu. Annenizin bir bakıcıya ihtiyacı vardı. Mütevazı bir aylığınız var. Neticede, o, burada hayatından daha memnundu." Ben, "Evet, Müdür Bey," dedim. O, "Hem biliyor musunuz, arkadaşları da vardı burada,

kendi yaşında kimseler. Anneniz onlarla eskilere ait şeyler hakkında konuşmak imkânını buluyordu. Siz gençsiniz, sizinle canı sıkılırdı," diye ekledi.

Gerçekten de öyleydi. Evdeyken annem, bütün zamanını hiç ses çıkarmaksızın arkamdan bakmakla geçirirdi. Yurda gelişinin ilk günlerinde sık sık ağlamıştı. Fakat alışkanlık yüzündendi bu. Birkaç ay sonra da, onu yurttan çıkarsalar bu yüzden ağlayacak duruma gelmişti. Hep alışkanlık yüzünden. Biraz da bu nedenledir ki, son yıl içinde yurda hemen hemen hiç gitmez oldum. Ayrıca, bütün pazar günüm ziyan oluyordu, üstelik otobüse binmek, bilet almak, iki saat yol tepmek de cabası.

Müdür, bana başka şeyler de söyledi, ama artık onu neredeyse hiç dinlemiyordum. Sonra, "Annenizi görmek istersiniz herhalde?" dedi. Hiçbir şey söylemeden ayağa kalktım, o da kapıya doğru önüm sıra yürüdü. Merdivende, "Onu bizim küçük morga kaldırdık," diye izah etti. "Ötekiler üzülmesinler, diye yapıyoruz bunu. Bakımevindekilerden biri öldü mü, ötekiler iki-üç gün gergin oluyor. Bu da işlerimizi güçleştiriyor." Bir sürü ihtiyarın, küçük gruplar halinde toplanmış konuştukları bir avludan geçtik. Biz geçerken susuyorlardı. Arkamız sıra konuşmalar yeniden başlıyordu. Boğuk papağan ötüşlerini andıran seslerdi bunlar sanki. Küçük bir binanın kapısına geldiğimizde, Müdür yanımdan ayrıldı, "Bana müsaade Mösyö Meursault," dedi. "Bir arzunuz olursa büromdayım. Cenaze törenini yarın saat 10'da yapmayı kararlaştırdık. Böylelikle geceyi rahmetlinin başında geçirme imkânını bulursunuz, diye düşündük. Ha, az daha unutuyordum. Anneniz arkadaşlarına sık sık dinî törenle gömülmek istediğini söylemiş galiba. Ben bunun için gerekenleri yaptım ama, sizi de bilgilendireyim dedim." Müdür'e teşekkür ettim. Annem ateist bir kadın değildi ama, sağlığında dinle uzun boylu alışverişi olmamıştı.

İçeriye girdim. Burası, çok aydınlık bir salondu. Duvarlar beyaza boyanmıştı, salonun tavanında bir pencere vardı. Eşyası, sandalyelerle "X" biçiminde kaidelerden ibaretti. Bu kaidelerden iki tanesi ortada duruyordu, üstünde de kapağı kapalı bir tabut vardı. Ceviz rengine boyanmış tahtaların üzerinde, yalnız yarı yarıya gömülü parlak vidalar görülüyordu. Tabutun yanında sırtına beyaz iş gömleği giymiş, başına alacalı bir örtü örtmüş bir Arap hastabakıcı kadın vardı.

O sırada, kapı görevlisi de peşim sıra içeriye girdi. Koşmuş olmalıydı. Biraz kekeleyerek, "Tabutu kapadık, ama vidaları çıkarayım da annenizi görün," dedi. Tabuta yaklaşıyordu ki, onu durdurdum. "Görmek istemiyor musunuz?" diye sordu. "Hayır," dedim. Durdu, ben de huzursuz oldum çünkü böyle bir şey söylemenin hiç doğru olmadığını anlıyordum. Az sonra yüzüme baktı, "Neden?" diye sordu bana, ama sesinde sitemli bir ifade yoktu, sırf sebebini öğrenmek istiyor gibiydi. Ben, "Bilmem," dedim. O zaman beyaz bıyığını burdu, yüzüme bakmadan, "Anlıyorum," dedi. Adamın açık mavi gözleri, biraz kırmızıca bir teni vardı. Bana bir iskemle verdi, kendisi de benim biraz gerimde oturdu. Hastabakıcı kadın ayağa kalkıp kapıya yöneldi. O sırada kapı görevlisi, "Yüzünde çıban var," dedi. Ben anlayamadığım için hastabakıcıya baktım, gözlerinin altından başlayıp başını çepeçevre dolaşan bir sargı bulunduğunu gördüm. Burun hizasında sargı düzleşiyordu. Yüzünde yalnız sargının beyazlığı görülüyordu.

Kadın gidince, kapı görevlisi, "Sizi yalnız bırakayım bari," dedi. Ne türlü bir hareket yaptım pek bilmiyorum, ama gitmedi, arkamda ayakta durdu. Böyle ensemde durması beni sıkıyordu. Salonu güzel bir öğleden sonra ışığı doldurmuştu. İki tane eşekarısı camekâna doğru uçup uçup vızıldıyordu. Yavaş yavaş uykumun geldiğini hissedi-

yordum. Kapı görevlisine doğru dönmeden, ona, "Siz buraya geleli çok oldu mu?" dedim. Sanki benim bu sorumu bekliyormuş gibi, hemen cevap verdi: "Beş yıl oluyor."

Sonra da uzun uzun gevezelik etti. Birisi çıkıp da ona günün birinde Marengo Bakımevi'nde kapı görevlisi olacağını söylese çok şaşarmış. Altmış dört yaşındaymış, Parisliymiş. O sırada sözünü kestim, "Ya, buralı değilsiniz demek?" dedim. Sonra da, beni Müdür'ün yanına götürmeden önce annemden bahsetmiş olduğunu hatırladım. Bana, "Annenizi hemen gömmek lazım," demişti. "Çünkü hele burada, ovada hava çok sıcaktır." İşte o zaman, bana Paris'te yaşadığını, orayı bir türlü unutamadığını söylemişti. "Paris'te ölüler üç, bazen dört gün gömülmeden durur. Burada ise vakit yoktur, insan daha ölüm düşüncesine alışmadan cenaze arabasının peşine takılmak zorunda kalır," demişti. Karısı da ona, "Sus, Mösyö'ye söylenecek şeyler değil bunlar," diye çıkışmıştı. Bunun üzerine ihtiyar kızarıp bozarmış, özür dilemişti. Ben de söze karışarak, "Yok canım, yok canım," demiştim. Adamın anlattıklarının doğru ve ilgi çekici olduğu fikrindeydim.

Küçük morgda, ihtiyar bana huzurevine muhtaç sıfatıyla girdiğini söylemişti. Eli ayağı tuttuğu için bu kapıcılık işine talip olmuştu. Ona, "Siz de aşağı yukarı buranın sakinlerinden biri sayılırsınız," dedim. "Hayır," dedi. Bakımevi sakinlerinden söz ederken, "onlar", "ötekiler" ve daha seyrek olarak "ihtiyarlar" deyişindeki edayı görerek şaşmıştım. Halbuki bunların bazıları ondan yaşlı da değillerdi. Ama tabii aynı şey değildi bu. O kapı görevlisiydi ve bir dereceye kadar, ötekiler üzerinde bazı haklara sahipti.

O sırada hastabakıcı kadın içeriye girdi. Birdenbire akşam olmuş, tavan penceresinin üzerinde gecenin karanlığı koyulaşıvermişti. Kapı görevlisi düğmeyi çevirdi ve ışığın aniden parlamasıyla gözlerim kamaştı. Kapı gö-

revlisi yemek için beni yemekhaneye davet etti ama, karnım aç değildi. O zaman, "İsterseniz size bir fincan sütlü kahve getireyim," dedi. Sütlü kahveyi çok sevdiğim için kabul ettim, kapıcı da biraz sonra bir tepsiyle geri geldi. Kahveyi içtim. O zaman canım sigara içmek istedi ama çekindim, çünkü annemin başucunda böyle bir şey yapmak doğru olur mu, bilmiyordum. Sonra düşündüm. Hiçbir önemi yoktu bunun. Kapı görevlisine de bir sigara ikram ettim, beraberce içtik.

Bir ara bana, "Biliyor musunuz," dedi, "annenizin arkadaşları da gelip onun cenazesini bekleyecekler. Âdet böyledir. Gideyim de iskemle ve kahve getireyim." Görevliye, "Şu lambaların birini söndürsek," dedim. Işığın, beyaz duvarlar üzerindeki parıltısı beni yoruyordu. Bunun mümkün olmadığını söyledi. Tesisatı böyle yapmışlar: Lambaların ya hepsi yanarmış ya hepsi sönermiş. Ondan sonra da artık aldırmadım ona. Dışarıya çıktı, geri geldi, iskemleleri sıraladı. Bunlardan birinin üzerine bir *cafetière*[1] etrafına da fincanlar yerleştirdi. Sonra annemin tabutunun öbür tarafına geçerek karşıma oturdu. Hastabakıcı dip tarafa oturmuş, arkasını dönmüştü. Ne yaptığını görmüyordum ama kollarının hareketine bakılırsa yün örüyordu galiba. Hava ılıktı, kahve içimi ısıtmıştı, açık kapıdan içeriye gecenin ve çiçeklerin kokusu giriyordu. Galiba biraz da uyukladım.

Giysilerin hışırdama sesiyle uyandım. Gözlerimi kapamış olduğum için salon bana daha göz kamaştırıcı bir beyazlıkta göründü. Önümde tek gölge yoktu ve her eşya, her köşe, bütün eğri ve yuvarlak çizgiler gözlerimi yoran bir sertlikle belirmekteydi. İşte tam o sırada annemin arkadaşları içeriye girdiler. On kişi kadardılar ve bu göz kamaştırıcı ışığın içinde sessizce kayıp gidiyorlardı.

1. (Fr.) Kahve hazırlamada kullanılan alet, *french press*. (Y.N.)

İskemlelerin hiçbirini gıcırdatmadan hepsi oturdular. Onları daha önce kimseyi görmediğim kadar iyi görüyordum, yüzlerinin, elbiselerinin hiçbir noktası gözümden kaçmıyordu. Bununla beraber, seslerini duymuyordum ve gerçekten var olduklarına güçlükle inanmaktaydım. Hemen bütün kadınlar önlük takmıştı, önlüklerin bellerini sıkan kemerleri, karınlarının şişliğini daha da meydana çıkarıyordu. Yaşlı kadınların böylesine göbekli olabileceklerine o zamana kadar hiç dikkat etmemiştim. Erkeklerin hemen hepsi çok zayıftı, ellerinde baston vardı. Yüzlerinde beni şaşırtan şey şuydu: Gözlerini görmüyordum da, bir yığın kırışıklığın ortasında sadece fersiz bir ışık görüyordum. Oturduklarında, çoğu bana bakıp çekingen çekingen başlarını salladılar, dudakları, dişsiz ağızlarının içine kaçmıştı, bana selam mı veriyorlardı, yoksa bir tik miydi bu, pek bilemedim. Ama galiba beni selamlıyorlardı. O sırada, hepsinin karşımda, kapıcının etrafında oturup başlarını sallamakta olduklarını fark ettim. Bir ara onların, beni yargılamaya geldikleri gibi gülünç bir duyguya da kapıldım.

Biraz sonra kadınlardan biri ağlamaya başladı. İkinci sırada, arkadaşlarından birinin arkasında olduğu için onu iyice göremiyordum. Küçük küçük hıçkırıklarla, düzenli bir şekilde ağlıyordu. Hiç durmayacakmış gibi geliyordu bana. Ötekilerin onu işitmiyormuş gibi bir halleri vardı. Hepsi çöküк, asık yüzlü ve sessizdiler. Tabuta, bastonlarına ya da herhangi başka bir şeye bakıyorlar, ama hep ona bakıyorlardı. Kadın boyuna ağlıyordu. Onu tanımadığım için bu haline çok şaşırıyordum. "Artık ağlamasa," diye düşünüyordum ama bunu kendisine söylemeye cesaret edemiyordum. Kapı görevlisi ona doğru eğilip bir şeyler söyledi ama kadın başını salladı, bir-iki söz kekeledi ve aynı düzenle ağlamaya devam etti. O zaman görevli bana doğru gelip yanıma oturdu. Epey zaman sonra da

yüzüme bakmadan, "Annenizin çok yakın arkadaşıydı," diye açıkladı; "'Buradaki tek dostum oydu, şimdi kimsem kalmadı artık,' diyor."

Uzun zaman böylece durduk. Kadının iç çekişleri, hıçkırıkları gittikçe seyrekleşti. Sık sık burnunu çekiyordu, sonunda sustu. Artık uykum yoktu, ama yorgundum ve böbreklerim ağrıyordu. Şimdi de, bütün bu insanların sessizliği ağır gelmeye başlamıştı bana. Yalnız ara sıra acayip bir gürültü duyuyor, bunun ne olduğunu anlayamıyordum. Sonunda işin içyüzünü anladım. İhtiyarlardan birkaçı yanaklarının içini emiyorlar ve bu acayip şapırtıları bu yüzden çıkartıyorlardı. Öylesine düşüncelere dalmışlardı ki, kendileri bunun farkında değildi. Hatta bana öyle geliyordu ki, ortalarında yatmakta olan bu ölü, kendileri için hiçbir anlam ifade etmiyordu. Ancak şimdi, bunun yanlış bir izlenim olduğunu anlıyorum.

Kapıcının ikram ettiği kahveden hepimiz içtik. Sonrasını bilmiyorum artık. Gece vakti. Yalnız bir ara gözlerimi açtığımı, ihtiyarların –içlerinden biri hariç– oldukları yere büzüşmüş uyuduklarını gördüğümü hatırlıyorum; uyumayanı, bastonunu sımsıkı yakalamış, çenesini ellerinin üst kısmına dayamıştı. Sanki uyanmamı bekliyormuş gibi, gözlerini dikmiş bana bakıyordu. Sonra yine uyumuşum. Fakat böbreklerim gittikçe daha fazla ağrımaya başladığı için uyandım. Tavan penceresinin üzerinde gün ağarmaya başlamıştı. Az sonra ihtiyarlardan birisi de uyandı, uzun uzun öksürdü. Damalı, kocaman bir mendilin içine tükürüyordu, her balgam ta içinden sökülüp geliyordu sanki. Ötekileri de uyandırdı, kapı görevlisi artık gitmeleri gerektiğini söyledi. Kalktılar. Bu rahatsız gece oturması yüzünden benizleri kül gibi olmuştu. Çıkarken hepsi elimi sıktılar, buna çok şaştım, tek söz etmeden geçirdiğimiz bu gece, aramızdaki samimiyeti artırmıştı sanki.

Yorgundum. Kapı görevlisi beni odasına götürdü, orada elimi yüzümü yıkadım. Bir sütlü kahve daha içtim, çok güzeldi. Dışarıya çıktığım zaman iyiden iyiye sabah olmuştu. Marengo'yu denizden ayıran tepelerin üzerinde, gökyüzü kızıllıklarla doluydu. Bu tepelerin üzerinden aşan rüzgâr, buraya bir tuz kokusu getiriyordu. Güzel bir gün olacaktı. Çoktan beridir kırlara gitmemiştim, annem olmasa gezip dolaşmaktan ne kadar hoşlanacağımı hissediyordum.

Fakat avluda, bir çınar ağacının altında bekledim. Serin toprağın kokusunu içime çekiyordum. Artık uykum yoktu. Bürodaki arkadaşları düşündüm. Bu saatte işe gitmek için yataklarından kalkmaktaydılar. Benim için en güç olanı, hep bu saatti. Bunları biraz daha düşündüm, fakat binaların içinde çalmakta olan bir çanın sesi beni düşüncelerimden ayırdı. Pencerelerin ardında bir karmaşa yaşandı, sonra her şey sakinleşti. Güneş gökyüzünde biraz daha yükselmiş, ayaklarımı ısıtmaya başlıyordu. Kapı görevlisi avluyu aşıp geldi, "Sizi Müdür istiyor," dedi. Müdür'ün odasına gittim. Bana birtakım kâğıtlar imzalattı. Siyah bir ceket ile çizgili pantolon giymiş olduğunu gördüm. Telefon ahizesini eline aldı, bana, "Cenaze memurları demin geldi," dedi. "Onlara, gelin de tabutu kapatın, diyeceğim. Öncesinde, annenizin yüzünü son defa görmek ister misiniz?" Ben, "Hayır," dedim. O zaman sesini alçaltarak telefonda, "Figeac, söyleyin onlara, gidebilirler," dedi.

Sonra bana, cenazeye katılacağını söyledi, ben de ona teşekkür ettim. Çalışma masasının başına geçip oturdu. Kısa bacaklarını üst üste attı. Cenazede o, ben, bir de nöbetçi hastabakıcının bulunacağını söyledi. Prensip olarak huzurevi sakinleri cenaze törenlerine katılamazlarmış. Yalnız tabutun başında beklemelerine izin verirmiş. "İnsaniyet meselesi," dedi. Ama bu sefer, annemin

eski bir arkadaşına cenazede bulunmak için izin vermişti: "Thomas Pérez adında birisiydi bu. Bunu söylerken Müdür gülümsedi. Bana, "Anlıyorsunuz ya, biraz çocukça bir duygu bu," dedi, "ama anneniz ile o, hiç birbirlerinden ayrılmazlardı. Yurtta herkes onlara takılırdı, Pérez'e, 'Senin nişanlı,' diyorlardı. O da gülüyordu. Hoşlarına gidiyordu bu. İşin doğrusu şu ki, Madam Meursault'nun ölümü ona çok dokundu. Ben de izin vermezlik edemedim. Fakat hekimin tavsiyesi üzerine, onun dün akşam cenazeyi beklemesine engel oldum."

Epey bir zaman ses çıkarmadan durduk. Müdür ayağa kalktı ve odasının penceresinden baktı. Bir ara. "Hah," dedi, "Marengo papazı geldi. Erken davranmış." Sonra köyün içindeki kiliseye gitmek için en azından üç çeyrek saatlik yol yürümek gerektiğini söyledi. Aşağıya indik. Binanın önünde Papaz'la ilahileri, duaları okuyacak olan iki çocuk vardı. Çocuklardan biri elinde bir buhurdan tutuyordu, Papaz ona doğru eğilmiş, gümüş zincirin uzunluğunu ayarlamakla meşguldü. Biz gelince Papaz doğruldu. "Oğlum," diye hitap ederek bana bir-iki söz söyledi. İçeriye girdi; ben de peşi sıra yürüdüm.

Tabutun kapağının vidalanmış olduğunu, orada siyahlar giyinmiş dört erkeğin bulunduğunu bir bakışta gördüm. Aynı anda Müdür'ün bana, arabanın yolda beklediğini, Papaz'ın da duaya başladığını söylediğini duydum. O andan itibaren her şey çok çabuk olup bitiverdi. Adamlar ellerinde bir örtüyle tabuta doğru ilerlediler. Papaz, maiyeti, Müdür ve ben dışarıya çıktık. Kapının önünde tanımadığım bir hanım vardı. Müdür, benim için, "Mösyö Meursault," dedi. Bu hanımın adını duymadım, ama onun nöbetçi hastabakıcı olduğunu anladım. Kadın hiç gülümsemeden kemikli ve uzun yüzünü eğdi. Sonra cenazenin geçmesi için sıraya dizildik. Tabutu taşıyanların peşi sıra yürüyerek huzurevinden çıktık. Araba

kapının önündeydi. Cilalı, ince uzun ve parlak biçimiyle bir kalem kutusunu andırıyordu. Arabanın yanında töreni idare edecek olan ufak tefek, gülünç kılıklı bir adamla yapmacık, iğreti tavırlı bir ihtiyar duruyordu. Bunun Mösyö Pérez olduğunu anladım. Başında yuvarlak tepeli, geniş kenarlı, yumuşak, keçeden bir şapka (tabut, kapıdan çıkarken şapkasını çıkardı) sırtında da pantolonunun paçaları kunduraların üzerine dökülmüş bir elbise vardı. Boynuna kocaman, beyaz yakalı gömleğine pek ufak gelen siyah bir fiyonk bağlamıştı. Kara noktalarla benekli burnun altındaki dudakları titriyordu. Oldukça ince telli, beyaz saçlarının arasından acayip şekilde sarkık ve basık kulakları çıkmıştı. Bu renksiz çehrede bu kan kırmızı kulakların bulunuşu, bende hayret uyandırdı. Cenaze törenini idare eden adam, bize yerlerimizi gösterdi. Papaz önde yürüyor, sonra araba geliyordu. Arabanın etrafında dört kişi vardı. Arkasında Müdür, ben ve en geride nöbetçi hastabakıcı ile Mösyö Pérez duruyorduk.

Gökyüzü şimdiden güneşli, ışıl ışıldı. Güneşin ağırlığı toprağın üzerine çökmeye başlıyor ve sıcaklık hızla artıyordu. Bilmem neden, yola çıkmadan önce epey zaman bekledik. Koyu renk elbiselerimin içinde bunalmıştım. Şapkasını başına takmış olan ufak tefek ihtiyar, onu tekrar çıkardı. Biraz ona doğru dönmüş kendisini seyrediyordum ki, Müdür bana ondan bahsetti. Annem ile Mösyö Pérez'in çoğu zaman yanlarında bir hastabakıcıyla beraber, akşamları köye kadar bir gezinti yaptıklarını söyledi. Etrafımdaki kır manzarasına baktım. Göğe, yakın tepelere giden sıra servileri, bu kızıllı yeşilli toprağı, bu seyrek ve çizgileri belirgin evleri seyrederken annemi anlıyordum. Bu dolaylarda akşam saati, hüzünlü bir sükûn devresi gibi olmalıydı herhalde. Bugünse, güneşin taşkın ışınları manzarayı ürpertip titreterek onu yabani ve yorucu bir hale sokuyordu.

Yola koyulduk. İşte tam o sırada, Pérez'in hafifçe topalladığını fark ettim. Araba yavaş yavaş hızlandıkça ihtiyar geride kalıyordu. Arabanın yanındaki adamlardan biri de geride kalmıştı ve şimdi benim hizamda yürüyordu. Güneşin gökte nasıl da çabuk yükseldiğine pek şaşıyordum. Kırların, uzun zamandan beri böceklerin ötüşleri ve otların çıtırtılarıyla çınladığını fark ettim. Yüzümden terler akıyordu. Şapkam olmadığı için mendilimle yelpazeleniyordum. O sırada, cenaze memuru bana bir şey söyledi, ama işitmedim. Aynı zamanda sağ eliyle kasketinin kenarını kaldırarak sol eliyle kafasındaki terleri siliyordu. Ona ne dediğini sordum. Eliyle göğü göstererek, "Güneş çarpıyor," diye tekrarladı. "Evet," dedim. "İhtiyar mıydı?" Annemin yaşını iyice bilmediğim için, "Eh, oldukça," dedim. Sonra adam sustu. Arkamı dönünce, ihtiyar Pérez'in elli metre kadar gerimizde olduğunu gördüm. Elindeki fötr şapkayı sallayarak acele acele yürüyordu. Müdür'e de baktım. Hiçbir lüzumsuz hareket yapmaksızın, büyük bir vakarla ilerlemekteydi. Alnında birkaç damla ter belirmişti, ama bunları kurulamıyordu.

Cenaze alayı biraz daha hızlı yürüyor gibime geliyordu. Etrafımda, güneşle dolup taşan hep o aynı aydınlık kırlar vardı. Gökyüzünün parıltısı dayanılır gibi değildi. Bir ara yolun yeni tamir görmüş bir parçasından geçtik. Güneş asfaltı eritmişti. İnsanın ayakları katrana gömülüyor, onun parlak yüzünde izler bırakıyordu. Arabanın üzerinde, arabacının parlak meşinden şapkası da bu siyah çamurdan yoğrulmuş gibi görünmekteydi. Mavili beyazlı gökle bu renklerin biteviyeliği –yarık asfaltın yapışkan karanlığı, elbiselerin donuk karanlığı, arabanın cilalı karanlığı– arasında biraz sersemlemiş gibiydim. Bütün bunlar, yani güneş, arabanın meşin ve gübre kokusu, cilaların ve buhurdanın kokusu, uykusuz bir gecenin yorgunluğu bakışlarımı da, düşüncelerimi de bulanıklaş-

tırıyordu. Bir kere daha dönüp baktım: Pérez çok uzaklarda, bir sıcaklık bulutu içinde kaybolmuş gibi geldi, sonra da artık onu göremedim. Ona bakındım ve yoldan ayrılıp tarlaya sapmış olduğunu gördüm. Önümde de yolun sapmakta olduğunu fark ettim. Bu civarı bilen Pérez'in, bize yetişmek için kestirmeden gittiğini anladım. Dönemeçte bize yetişti. Sonra onu tekrar kaybettik. Tekrar tarlalara saptı ve bunu birkaç defa tekrarladı. Bense şakaklarımın zonkladığını hissediyordum.

Sonra her şey o kadar çabuk, kesin ve doğal biçimde olup bitti ki, şimdi hiçbir şey hatırlamıyorum. Ha, yalnız bir şey var: Köye girerken nöbetçi hastabakıcı benimle konuştu. Yüzüne yaraşmayan acayip, ahenkli ve titrek bir sesi vardı. Dedi ki, "İnsan yavaş yürürse güneş çarpma tehlikesi var. Hızlı yürürse kan ter içinde kalır, kilisede de soğuk alır." Haklıydı. Başka çıkar yol yoktu. O günden hatırımda birkaç şey daha kaldı: Mesela, Pérez'in son kez, köyün yakınında yanımıza geldiği zamanki çehresi. Yanaklarında sinirden ve kederden ileri gelen iri iri yaş taneleri vardı. Fakat kırışıkları yüzünden yaşlar akmıyordu. Yayılıp birleşerek bu harap yüzde sudan bir cila meydana getiriyorlardı. Sonra kilise ve kaldırımlarda sıralanmış köylüler, mezarlığın kabirleri üzerindeki kırmızı sardunyalar, Pérez'in bayılması (parçaları kopup dağılmış bir kukla gibiydi sanki), annemin tabutu üzerine dökülen kızıl kan rengi toprak, ona karışan köklerin beyaz rengi, yine kalabalık, sesler, köy, bir kahvenin önündeki bekleyiş, motorun bitmek bilmeyen homurtusu ve benim, otobüsün Cezayir'in ışıkları içine girdiği, yatıp on iki saat uyuyacağımı düşündüğüm zaman duyduğum, sevinç.

2

Patrondan iki gün izin istediğim zaman bana neden surat ettiğini uyanırken anladım: Bugün cumartesi. Ben bunu hemen hemen unutmuştum, ama bu düşünce yataktan kalkarken aklıma geldi. Patron, pazar günüyle beraber benim dört gün tatil yapacağımı düşünmüş olmalıydı ve bu da onun hoşuna gidemezdi tabii. Fakat diğer yandan, annemi bugün değil de dün gömdülerse bunda benim kabahatim yoktu, kaldı ki cumartesi ve pazar günü nasıl olsa tatil yapacaktım. Ancak bütün bunlar, patronu yine de haklı bulmama engel olmuyordu.

Bir gün önceden yorgun olduğum için yataktan güçlükle kalktım. Tıraş olurken, acaba ne yapsam, diye düşündüm ve gidip denize girmeye karar verdim. Tramvaya binip limandaki plaja gittim. Soyunup suya daldım. Bir sürü genç de vardı orada. Suda, Marie Cardona'ya rastladım, kız eskiden bizim büroda sekreterdi ve onu arzulamıştım. Sanırım, o da beni arzulamıştı. Ne var ki kısa zaman sonra bürodan ayrılmış, bizim de anlaşmaya vaktimiz olmamıştı. Bir şamandıranın üzerine çıkabilsin diye kıza yardım ettim ve bu hareketi yaparken memelerine hafifçe dokundum. O, şamandıranın üzerine yüzükoyun yattığı sırada, ben hâlâ sudaydım. Bana doğru döndü. Saçları gözlerinin üstüne dökülmüştü ve gülüyordu. Ben

de şamandıranın üstüne, onun yanına tırmandım. Keyfim yerindeydi. Şakalaşır gibi yaparak başımı arkaya devirip onun karnının üzerine koydum. Hiç sesini çıkarmadı, ben de öylece kaldım. Mavi ve parlak gökyüzü gözlerimin içine dolmuştu sanki. Ensemin altında Marie'nin karnının ağır ağır inip kalktığını hissediyordum. Yarı uyku halinde uzun zaman şamandıranın üstünde kaldık. Güneş iyice kızışınca, o suya daldı, ben de arkasından atladım. Onu yakaladım, elimi beline doladım, birlikte yüzdük. Sürekli gülüyordu, iskelede kurulandığımız sırada bana, "Ben sizden daha esmerim," dedi. Akşam sinemaya gelmek ister mi, diye sordum. Yine güldü. Fernandel'in bir filmini görmek istediğini söyledi. Giyindiğimizde, siyah kravat takmış olduğumu görünce pek şaştı, yas mı tutuyorsun, diye sordu. Ona annemin öldüğünü söyledim. Ne zaman öldüğünü sordu. "Dün," diye cevap verdim. Hafifçe irkildi ama bir şey söylemedi. Ona, kabahatin bende olmadığını söyleyecek oldum ama bu sözü daha önce patrona da söylediğimi düşünerek vazgeçtim. Zaten hiçbir anlamı yoktu bunun. İnsan ne de olsa daima biraz kabahatlidir.

Akşam Marie her şeyi unutmuştu. Film yer yer komikti ama genel olarak pek saçmaydı. Marie bacağını, benim bacağıma dayamıştı. Memelerini okşuyordum. Filmin sonuna doğru onu öptüm ama bu işi pek de beceremedim. Sinemadan çıkınca evime geldi.

Uyandığımda Marie gitmişti. Teyzesine gideceğini söylemişti bana. O günün pazar olduğunu düşündüm, canımı sıktı bu, pazarları sevmem çünkü. Bunun üzerine yatağımda döndüm, yastıkta Marie'nin saçlarından kalan tuz kokusunu aradım ve saat 10'a kadar uyudum. Sonra da yattığım yerde, öğleye kadar sigara içtim. Her zamanki gibi Céleste'in lokantasında yemek yemek istemiyordum, çünkü herkes bana mutlaka bir şeyler soracaktı, bense, bunu sevmem. Yumurta pişirip sahanın içinde

ekmeksiz olarak yedim; çünkü evde ekmek kalmamıştı, aşağıya inip almaya da üşendim.

Yemekten sonra bir parça canım sıkıldı, dairede dolaştım. Annem buradayken ev rahattı. Şimdi bana pek büyük geliyor, yemek odasındaki masayı bu yüzden kendi odama taşımak zorunda kaldım. Şimdi yalnız bu odada biraz çöküк hasır iskemleler, aynası sararmış dolap, tuvalet masası ve pirinç karyola arasında ömür sürüyorum. Başka bir şeye dokunmadım. Biraz sonra laf olsun diye eski bir gazeteyi alıp okudum. Gazeteden Kruschen markalı müshil tuzlarının bir ilanını kesip eski bir deftere yapıştırdım, gazetelerde gördüğüm hoşuma giden şeyleri hep bu deftere yapıştırırım. Sonra ellerimi yıkadım ve nihayet balkona çıktım.

Odam mahallenin anacaddesine bakıyor. Öğleden sonra hoştu. Bununla beraber gelip geçenler pek azdı ve acele ediyorlardı. Önce, gezmeye giden aileler: Denizci elbisesi giymiş, pantolonları dizlerinin altına düşen iki oğlan çocuk, yeni elbiselerinin içinde rahatsız gibiydiler, pembe kocaman fiyonklu, rugan ayakkabılı bir de küçük kız vardı. Onların arkasından, kahverengi ipek bir elbise giymiş, iriyarı anneleriyle ufak tefek, oldukça zayıf babaları geliyordu. Bu adama göz aşinalığım vardı. Başında bir hasır şapka, boynunda bir papyon, elinde de bir baston vardı. Karısıyla beraber görünce mahallede kendisi için neden "kibar adam" dendiğini anladım. Biraz sonra da mahallenin delikanlıları geçti. Saçlarını briyantinlemişler, kırmızı kravat takmışlar, sımsıkı ceketler giymişlerdi, ceplerinde işlemeli birer mendil, ayaklarında uçları dört köşe ayakkabılar vardı. Şehrin merkezindeki sinemalara gidiyor olmalılar, diye düşündüm. Onun için bu kadar erken yola çıkıyorlar ve yüksek sesle gülerek tramvaya yetişmek için acele ediyorlardı.

Onların peşi sıra, sokak neredeyse ıssızlaştı. Her ta-

rafta sinemalarda, tiyatrolarda gösteriler başlamıştı herhalde. Sokakta yalnız dükkân sahipleriyle kediler vardı. Sokağın iki yanındaki boşluk üzerinde, gökyüzü açıktı ama parıltısızdı. Karşı kaldırımdaki tütüncü bir iskemle çıkarıp bunu kapısının önüne yerleştirdi, üzerine ata biner gibi oturup iki koluyla iskemlenin arkalığına dayandı. Az önce tıklım tıklım dolu olan tramvaylar şimdi hemen hemen boştu. Tütüncünün bitişiğindeki Pierrot'nun küçük kahvesinde garson, boş salonda yerdeki tahta talaşlarını süpürüyordu. Gerçek bir pazar günüydü.

Ben de iskemlemi çevirip tütüncününki gibi koydum, böyle daha rahat olduğunu anlamıştım çünkü. İki sigara içtim, bir parça çikolata almak için içeriye girdim ve gelip bunu pencerenin önünde yedim. Biraz sonra gökyüzü karardı, bir yaz yağmuru indirecek sandım. Oysa hava, yavaş yavaş yine açıldı. Fakat bulutların geçişi, sokağın üzerinde neredeyse yağmur yağacak gibi bir hava bırakmıştı. Bu yüzden sokak daha da karanlıklaşmıştı. Uzun zaman pencerenin önünde durup gökyüzünü seyrettim.

Saat 5'te tramvaylar paldır küldür geldiler. Şehrin dışındaki stattan salkım salkım seyirci getiriyorlardı. Sonraki tramvaylar da oyuncuları getirdiler, bunları küçük valizlerinden tanıdım. Avazları çıktığı kadar bağırıp şarkı söyleyerek kulüplerinin ölmeyeceğini ilan ediyorlardı. İçlerinden birkaçı bana işaret etti. Hatta birisi, "Alaşağı ettik onları," diye bağırdı. Başımı sallayarak, "Evet," dedim. Ondan sonra da otobüsler birbiri peşi sıra sökün ettiler.

Havanın rengi bir parça daha değişti. Damların üstünde gökyüzü kırmızımtırak bir renk aldı, akşam bastırmaya başlarken sokaklar da kalabalıklaştı. Gezmeye gitmiş olanlar yavaş yavaş dönüyorlardı. Kalabalığın arasında sabahki kibar bayı da tanıdım. Çocuklar ağlıyorlar ya da ellerinden tutturup kendilerini sürükletiyorlardı. Hemen aynı anda mahallenin sinemaları sokağa bir seyirci kalaba-

lığı boşaltıverdi. Seyirciler arasındaki delikanlılar her zamankinden daha bıçkın tavırlar sergiliyorlardı, bir macera filmi seyrettiklerini anladım. Şehirdeki sinemalardan dönmekte olanlar da biraz sonra çıkageldiler. Bunlar daha ciddi, durgun görünüyorlardı. Hâlâ gülüyorlardı ama zaman zaman yorgun ve düşünceli tavırlar takınıyorlardı. Gençler sokakta durmaya devam ettiler, karşı kaldırımda bir aşağı bir yukarı yürümeye başladılar. Mahallenin kızları da, başları açık, kol kola girmişlerdi. Delikanlılar bunlarla karşılaşacak şekilde ayarlıyorlardı yürüyüşlerini; şakalar yapıyorlar, kızlar da başlarını çevirerek gülüyorlardı. Kızların içinden tanıdığım birkaç tanesi bana işaret etti.

O sırada sokak lambaları birdenbire yandı ve gökyüzünde yükselmekte olan ilk yıldızları sönükleştirdi. Kalabalık ve aydınlık kaldırımlara böyle baka baka gözlerimin yorulduğunu hissettim. Lambalar kaldırımları parlatıyor, tramvaylar da ışıklarını düzenli aralıklarla parlak saçların, bir gülümseyişin ya da gümüş bir bileziğin üzerinde dolaştırıyordu. Biraz sonra, seyrekleşen tramvaylar ve ağaçlarla lambaların üzerinde kararmaya başlayan geceyle beraber, mahalle de belli belirsiz boşaldı, o sırada bir kedi, yeniden tenhalaşan sokağın bir kenarından öbür kenarına ağır ağır geçti. O zaman akşam yemeği yemek gerektiğini düşündüm. İskemlenin arkalığına uzun zaman dayanarak durduğum için biraz boynum ağrıyordu. Aşağıya inip ekmek ve kıyma aldım, yemeğimi pişirip ayakta yedim. Pencerenin önünde bir sigara içmek istedim ama hava serinlemişti, biraz üşüdüm. Pencereleri kapadım ve geri dönerken aynadan, üzerinde ispirto lambası, onun yanında da ekmek parçalarıyla, masanın bir ucunu gördüm. Kendi kendime, neyse, bu pazar da geçti, annem gömüldü, işe yeniden başlayacağım, sonuçta değişmiş hiçbir şey yok, diye düşündüm.

3

Bugün büroda çok çalıştım. Patron bana karşı nazik davrandı. Çok yorgun olup olmadığımı sordu, sonra annemin yaşını öğrenmek istedi. Yanlış bir şey söylemiş olmamak için, "Altmışında vardı," dedim. Bilmiyorum neden, patron artık bu işin bitmiş olduğunu düşünerek ferahlamış bir tavır takındı.

Masamın üzerinde bir yığın konşimento vardı ve bunların hepsini temizlemem icap etti. Öğle yemeğine gitmek için bürodan ayrılmadan önce ellerimi yıkadım. Öğle üzeri, bu ânı pek severim. Akşamları ise daha az keyif duyarım, çünkü lavaboda kullanılan döner havlu artık iyice ıslanmış olur: Bütün gün herkes onu kullanmıştır. Bir gün bunu patrona da söyledim. Vah vah, dedi, ama pek de önemi yok bunun. Yükleme servisinde çalışan Emmanuel'le beraber biraz geç, yani saat yarımda çıktım. Büromuz denize bakar; güneşten cayır cayır yanan limanda biraz şilepleri seyrettik. O sırada zincir şangırtıları, motor gürültüleri arasında bir kamyon geldi. Emmanuel, "Binelim mi?" diye sordu, koşmaya başladık. Kamyon bizi geçti, biz de peşine takıldık. Gürültü ve toz her yanımı sarmıştı. Artık hiçbir şey göremiyordum ve vinçlerle makinelerin, ufuk üzerinde sallanmakta olan direklerin, yanlarından geçtiğimiz teknelerin ortasında,

bu koşunun düzensiz hamlesinden başka şey hissetmiyordum. Kamyona ilk önce ben tutundum, uçarcasına sıçradım. Sonra da oturması için Emmanuel'e yardım ettim. İkimiz de soluk soluğaydık, kamyon rıhtımdaki o yamru yumru taşlar üzerinde, toz toprağın, güneşin ortasında zıplayıp duruyordu. Emmanuel katıla katıla gülüyordu.

Céleste'in lokantasına kan ter içinde geldik. Lokantacı, kocaman göbeği, önlüğü ve ak bıyıklarıyla her zamanki gibi oradaydı. Bana, "Nasıl, daha iyisiniz ya?" diye sordu. Evet, dedim, karnımın aç olduğunu söyledim. Yemeğimi çabucak yiyip kahve içtim. Sonra eve geldim, çok şarap içmiş olduğum için biraz uyudum, uyanınca canım sigara içmek istedi. Geç olmuştu, ben de tramvaya yetişmek için koştum. Bütün öğleden sonra çalıştım. Ofis çok sıcaktı. Akşam çıkıp rıhtımlar boyunca ağır ağır yürüyerek eve dönmekten pek keyiflendim. Gökyüzü yeşildi, halimden memnundum. Yine de, doğruca eve döndüm, çünkü kendime patates haşlamak istiyordum.

Karanlık merdivenlerden yukarıya çıkarken kapı komşum ihtiyar Salamano'ya çarptım. Köpeği de yanındaydı. Sekiz yıldır onu hep köpeğiyle beraber görürüz. Köpekte bir deri hastalığı var. Ona "Kızıl" diyorlar galiba. Bu yüzden hemen bütün tüylcri dökülmüş, vücudunu yer yer lekeler, kahverengi kabuklar kaplamış. Hep köpeğiyle beraber, küçücük bir odada yalnız başına ömür süre süre, Salamano da sonunda köpeğine benzemiş. Onun da yüzünde kırmızımsı kabuklar var, saçı sakalı sarı ve seyrek. Köpek de efendisi gibi kamburlaşmış sanki, burnunu uzatıp boynunu gererek yürüyor. İkisi de aynı ırktanmış gibi duruyorlar ama, yine de birbirlerinden nefret ediyorlar. İhtiyar günde iki defa, saat 11 ile saat 6'da köpeğini dolaşmaya çıkarır. Sekiz yıldan beri hep aynı güzergâhı izliyorlar. Onları Lyon Sokağı'nda

her gün görmek mümkün, köpek Salamano'yu ihtiyarın ayağı bir yere takılıncaya kadar çeker. O da, köpeğine dayak atıp küfür eder. Köpek korkudan yerde sürünür, sahibi de onu sürüklemeye başlar. Derken, köpek unutur, sahibini yine sürüklemeye başlar, sonra tekrar dayak yiyip küfür işitir. O sırada ikisi de kaldırımda dururlar, köpek korkuyla, efendisi de hınçla birbirlerine bakarlar. Bu her gün böyledir. Köpeğin çişi geldi mi, ihtiyar, hayvana vakit bırakmaz, onu çeker, köpek de peşi sıra küçük damlacıklardan bir iz bırakır. Köpek odaya pisleyecek olsa, yine dayak yer. Sekiz yıldır bu böyle sürüp gider. Céleste hep, "Felaket bu, doğrusu," der ama, işin aslını kimse bilmez ki. Merdivende kendisine rastladığımda Salamano yine köpeğine küfür ediyordu. Ona, "Pis! Mendebur!" diye bağırıyor, köpek de inliyordu. Ben, "İyi akşamlar," dedim ama ihtiyar küfür yağdırmaya devam ediyordu. O zaman, "Ne yaptı köpek size?" diye sordum. Cevap vermedi. Boyuna, "Pis! Mendebur!" deyip duruyordu. Köpeğinin üzerine eğilmiş, tasmasında bir şeyleri düzeltmekte olduğunu hayal meyal seçebiliyordum. Daha yüksek sesle konuştum. O da arkasına dönmeden ve öfkesini güç zaptederek, "Başımdan defolup gidemiyor ki!" dedi. Sonra da, inleyip kasılarak kendisini dört ayağı üzerinde sürükleyen hayvanı çeke çeke çıkıp gitti.

Tam o sırada içeriye kapı komşularımın ikincisi girdi. Mahallede onun kadınların sırtından geçindiğini söylerler. Fakat kendisine ne iş yaptığı sorulursa, "Ambarcıyım," der. Genel olarak hiç sevmezler onu. Ama benimle sık sık konuşur, ara sıra da odama uğrar, söylediklerini dinlerim de ondan. Anlattıklarını ilgi çekici bulurum çünkü. Zaten, onunla konuşmamam için bir sebep de yok. Adı Raymond Sintès. Oldukça kısa, geniş omuzludur, burnu boksörlerinki gibidir. Her zaman gayet düzgün giyinir. Salamano'dan söz ederken o da bana, "Amma

da felaket herif ha!" dedi. Sonra benim de ondan tiksinip tiksinmediğimi sordu, ben, "Hayır," diye cevap verdim.

Yukarıya çıktık. Yanından ayrılacağım sırada bana, "Evde sucukla şarap var," dedi, "isterseniz buyurun da bir-iki lokma bir şey yiyelim..." Bu sayede yemek pişirmekten kurtulacağımı düşünerek kabul ettim. O da bir tek odada oturuyor, bir de penceresiz mutfağı var. Yatağının üzerinde alçıdan, pembe beyaz bir melek heykeli, şampiyonların fotoğrafları, iki-üç çıplak kadın resmi asılı. Oda kirli, yatak toplanmamıştı. Önce gidip petrol lambasını yaktı, sonra cebinden oldukça kirli bir sargı bezi çıkarıp sağ elini sardı. Eline ne olduğunu sordum. Kendisiyle hır çıkarmaya çalışan bir herifle dövüştüğünü söyledi:

"Ben fena adam değilim, Mösyö Meursault," dedi, "ama biraz sertim. Herif bana, 'Erkeksen tramvaydan in de görelim,' dedi. 'Hadi be, rahat dursana sen,' dedim ona, 'Öyleyse erkek değilsin,' dedi. Ben de tramvaydan indim ve, 'Sesini kesersen iyi edersin, yoksa fena yaparım seni!' dedim. 'Et de görelim!' demez mi? O zaman bir tane yapıştırdım. Düştü. Onu kaldırmak üzere yanına gittim, yattığı yerden tekmeler savurdu bana. Ben de bir diz attım, iki tane de patlattım. Suratı kan içinde kalmıştı. 'Nasıl?' dedim, 'Hesap tamam mı?' 'Evet,' dedi."

Bunları anlattığı sırada, Sintès bir yandan da elindeki sargıyı düzeltiyordu. Ben yatağın üzerine oturmuştum. "Görüyorsunuz ya, belayı arayan ben değilim. O gelip bana çattı," dedi. Söylediği doğruydu, ben de onayladım. Bunun üzerine, bana bu mesele hakkında akıl danışacağını, benim erkek adam olduğumu, hayatı bildiğimi, ona yardım etmemi, sonra da arkadaş olmak istediğini söyledi. Ben bir şey söylemedim. Arkadaşı olmak isteyip istemediğimi sordu yeniden. Benim için fark etmediğini söyledim. Cevabımdan memnun göründü. Sucuk

çıkarıp tavada kızarttı, masaya bardakları, tabakları, çatal bıçakları koydu, iki şişe de şarap getirdi. Bütün bunları sessiz sedasız yaptı. Sonra sofraya oturduk. Yemek yerken bana hikâyesini anlatmaya başladı. Önceleri biraz çekiniyordu. "Bir kadın tanıdım," dedi. "Metresim sayılırdı yani." Dövüştüğü adam, bu kadının kardeşiymiş. Kadına kendisinin baktığını söyledi. Ben hiçbir cevap vermeyince, mahallede kendisi için neler söylendiğini bildiğini ama vicdanının rahat olduğunu ve ambarcılık yaptığını ekledi.

Sonra devam etti, "Neyse, yine benim hikâyeye gelelim, bu işte aldatmaca olduğunu sezdim." Kadına ancak geçineceği kadar para veriyormuş. Odasının kirasını, ayrıca yemek için günde yirmi frank veriyormuş. "Üç yüz frank odaya, altı yüz frank yiyeceğe gidiyordu, ara sıra bir çift çorap aldım mı bin frank ediyordu. Kadının çalıştığı yoktu. Bana, 'Verdiğin parayla geçinemiyorum,' deyip duruyordu. Ama ben ona dedim ki, 'Ne diye yarım gün çalışmıyorsun? Ufak tefek masrafların için yardımı olur bunun bana. Bu ay sana bir elbise aldım, günde yirmi frank veriyorum, kiranı veriyorum, ama sen öğleden sonra kadın arkadaşlarında oturup kahve içiyorsun. Onlara kahve veriyorsun, şeker veriyorsun. Parayı da sana ben veriyorum. Sana iyilik ettim, buna karşılık bana kötülük ediyorsun.' Ama kadın çalışmıyor, boyuna da iki yakasının bir araya gelmediğini söylüyordu. Böylece ben de işin içinde bir dalavere olduğunu sezdim."

Bunun üzerine, kadının çantasında bir piyango bileti bulduğunu ve kadının bunu nasıl satın aldığını izah edemediğini anlattı bana. Daha sonra da odasında, rehin karşılığı borç veren kurumdan gelen bir kâğıt bulmuş, ki bu da oraya iki bilezik rehin bıraktığını kanıtlıyormuş. Halbuki o güne kadar onun bilezikleri olduğunu bilmiyormuş. "İşin içinde bir dalavere olduğunu iyice anladım.

Bu yüzden onu terk ettim. Ama önce bir temiz dayak attım. Sonra da ne mal olduğunu yüzüne karşı bir bir söyledim. Senin canın gönül eğlendirmek istiyor, dedim. Görmüyor musun, herkes senin mutluluğunu kıskanıyor. Kıymetimi benden ayrıldıktan sonra anlayacaksın," dedim.

Kadının yüzünü gözünü kan içinde bırakıncaya kadar dövmüştü. Halbuki eskiden dövmezmiş: "Vururdum ama, şakacıktan yani. Biraz bağırırdı filan. Panjurları kapatırdım, böylece geçip giderdi. Ama şimdi iş ciddi. Kaldı ki, bana kalırsa az bile yaptım doğrusu."

Sonra, konuyla ilgili öğüde ihtiyacı olduğunu anlattı, peşi sıra da lambanın fitilini is çıkarmasın diye düzeltti. Ben hâlâ onu dinliyordum. Bir litreye yakın şarap içmiştim, şakaklarım ateş gibi yanıyordu. Sigaram kalmadığı için Raymond'un sigaralarını içiyordum. Son tramvaylar geçiyor; geçerken mahalleden, uzaklardan gelen gürültüleri de alıp götürüyorlardı. Raymond devam etti: "İşin can sıkıcı tarafı şu ki, yatak halini pek severim kaltağın." Ama onu cezalandırmak istiyordu. Önce onu alıp bir otele götürmeyi, sonra da rezalet çıkartarak ahlak zabıtasını çağırmayı ve kadına vesika verdirtmeyi düşünmüş. Sonra mahallenin kabadayılarıyla konuşmuş. Onların aklına hiçbir şey gelmemiş. Sözde kabadayı olacaklar! Yüzlerine karşı söylemiş bunu, o zaman adamlar kadını "çizmeyi" teklif etmişler. Ama onun istediği bu değilmiş. Hele bir düşüneyim bakayım, demiş. Ancak öncesinde bana bir şey sormak istiyordu. Ama bundan da önce, anlattığı meseleyle ilgili ne düşündüğümü öğrenmek istiyordu. Ben, hiçbir şey düşünmediğimi ama ilginç bulduğumu söyledim. İşin içinde bir dalavere olup olmadığını sordu, ben de var gibi göründüğünü söyleyince ona gününü göstermesi gerektiğini düşünüyorsam, yerinde olsam ne yapacağımı sordu, ben de, "Bilemem,

ama onu cezalandırmak istemenizi anlıyorum," diye cevap verdim. Biraz daha şarap içtim. O bir sigara yaktı ve bana fikrini açtı. Kadına bir mektup yazmak istiyordu, "Sert bir mektup, okusun da pişman olsun," diye. Sonra kadın geri gelince onunla yatacaktı ve "iş tam biteceği sırada" yüzüne tükürüp onu kapının önüne koyacaktı. Böyle yaparsa kadının cezasını bulacağını söyledim. Ama Raymond bana o mektubu yazmayı beceremeyeceğini söyledi ve bunu onun için yapabileceğimi düşündüğünü söyledi. Ben sesimi çıkarmadığım için hemen yazıp yazamayacağımı sordu, "Olur," dedim. Bir kadeh şarap içip yerinden kalktı. Tabakta kalan bir parça soğumuş sucuğu kenara itti. Sofranın muşambasını özene bezene sildi. Komodinin çekmecesinden dört köşe çizgili bir kâğıt, sarı bir zarf, kırmızı tahtadan küçük bir kalem, dört köşe bir şişe içinde mor mürekkep çıkardı. Bana adını söylediğinde kadının Magripli olduğunu anladım. Mektubu yazdım. Biraz rastgele yazdım, ama Raymond'u da memnun etmeye çalıştım, çünkü onu memnun etmemek için bir sebep yoktu ortada. Sonra mektubu yüksek sesle okudum. O da sigarasını içip başını sallayarak beni dinledi, sonra bir daha okumamı istedi. Çok memnun kaldı. "Hayat denen şeyi biliyorsun sen, anlamıştım bunu," dedi. Önce senlibenli konuştuğunu fark etmedim. Ancak, "İşte şimdi gerçek bir arkadaş oldun yahu!" dediği zaman farkına vardım bunun ve şaştım. Cümleyi tekrarladı, ben de "Evet," dedim. Onun arkadaşı olmak umurumda değildi ama o, buna pek hevesli görünüyordu. Zarfı kapadı, şarabı bitirdik. Sonra hiç konuşmadan bir süre sigara içtik. Dışarıda her şey sakindi, sokaktan geçen bir otomobilin asfalttan kayıp gidişini duyduk. Ben, "Geç oldu," dedim. Raymond da öyle düşünüyordu. Vaktin çabuk geçtiğini belirtti, ki bu bir bakıma doğruydu. Uykum gelmişti ama kalkmaya üşeniyordum. Yorgun görü-

nüyor olmalıydım ki Raymond, insan kendini koyuvermemeli canım, dedi. Önce anlamadım. Annemin öldüğünü öğrendiğini, ama bunun zaten er ya da geç olacağını söyledi. Ben de öyle düşünüyordum.

Kalktım, Raymond kuvvetle elimi sıktı ve erkeklerin aralarında daima anlaştığını söyledi. Odasından çıkınca kapıyı kapattım ve bir süre öylece karanlıkta durdum. Ev sessizdi, merdiven boşluğundan karanlık, nemli bir soğuk geliyordu. Sadece kanımın kulaklarımda zonklayışını işitiyordum. Kımıldamadan durdum. Ama ihtiyar Salamano'nun odasında köpek boğuk boğuk inledi.

4

Bütün hafta boyunca sıkı çalıştım, Raymond gelip mektubu yolladığını söyledi. Emmanuel'le iki defa sinemaya gittim, perdede olup bitenleri her zamanki gibi anlamadı. Böyle olunca benim anlatmam gerekti. Dün cumartesiydi, önceden kararlaştırdığımız gibi Marie geldi. Onu çok arzuladım, çünkü kırmızı, beyaz çizgili bir elbise, deri sandaletler giymişti. Elbisenin altından taş gibi memeleri belli oluyor, güneşin verdiği esmerlik yüzünden çehresi çiçek gibi duruyordu. Bir otobüse binip Cezayir'den birkaç kilometre uzaktaki, kayalar arasına sıkışmış, kara tarafından da sazlarla çevrili bir plaja gittik. Saat 4 olduğu için güneş fazla sıcak değildi ama uzun ve tembel dalgalarıyla su, ılıktı. Marie bana bir oyun öğretti. Yüzerken dalgaların doruklarından ağzına biraz su alıp bütün köpüğü ağzında topluyorsun, sonra sırtüstü yatıp ağzındaki suyu gökyüzüne doğru fışkırtıyorsun. O zaman sanki ağzımdan köpüklü dantel çıkıyor, havada kayboluyor ya da ılık bir yağmur halinde yine yüzüme dökülüyordu. Fakat aradan biraz geçince tuzun acılığı ağzımı yakmaya başladı. O sırada Marie yanıma geldi, suyun içinde bana yapıştı. Dudaklarını dudaklarıma bastırdı. Dili dudaklarımı serinletiyordu, bir süre dalgaların içinde yuvarlandık.

Kumsalda giyindiğimiz sırada Marie bana bakıyordu, gözleri parlıyordu. Ben de onu öptüm. Ondan sonra hiç konuşmadık. Onu kendime doğru çekip tuttum ve bir otobüs bulup şehre dönmek, evime gelmek, yatağıma atılmak için acele ettik. Penceremi açık bırakmıştım, yaz gecesinin esmer vücutlarımız üzerinden akıp gidişini hissetmek çok hoştu.

O sabah Marie gitmedi, ona, öğlen yemeğini beraber yiyelim, dedim. Et almak için aşağıya indim. Tekrar yukarıya çıkarken Raymond'un odasından bir kadın sesi işittim. Biraz sonra ihtiyar Salamano köpeğini azarladı. Merdivenin tahta basamaklarında ayakkabı ve pençe sesleri, sonra da, "Pis! Mendebur!" diye haykırmalar işittik; ikisi sokağa çıktılar. Marie'ye ihtiyarın hikâyesini anlattım, güldü. Benim pijamalarımdan birini giymiş, kollarını sıvamıştı. Gülünce onu yine arzuladım. Biraz sonra, onu sevip sevmediğimi sordu. Ona bu sorunun manasız olduğunu söyledim, galiba hayır, diye de ekledim. Mahzunlaştı. Ama öğle yemeğini hazırlarken hiç yoktan öylesine güldü ki onu öptüm. İşte tam o sırada Raymond'un odasından kavga sesleri işitildi.

Önce tiz bir kadın sesi duyuldu, sonra Raymond'un, "Sen bana hakaret ettin, hakaret ettin. Bana hakaret etmek ne demekmiş, göstereceğim sana!" dediği işitildi. Birkaç boğuk gürültü oldu ve kadın feryat etti, ama bunu öyle korkunç bir şekilde yaptı ki, merdiven sahanlığı hemen bir alay insanla doldu. Kadın boyuna bağırıyor, Raymond da boyuna onu dövüyordu. Marie, bana bunun korkunç olduğunu söyledi, hiç cevap vermedim. Gidip polis çağırmamı istedi, polisleri sevmediğimi söyledim. Ama yine de, ikinci kattaki tesisatçının çağırdığı polis çıkageldi. Kapıyı vurdu, sonra bir şey duyulmaz oldu. Polis daha hızlı vurdu, aradan biraz zaman geçince kadın ağladı, Raymond da kapıyı açtı. Ağzında sigarası

ve halim selim bir duruşu vardı. Kadın kapıya koşup polise, Raymond'un onu dövdüğünü söyledi. Polis, "Adın ne senin?" diye sordu, Raymond cevap verdi. Polis, "Benimle konuşurken ağzından sigarayı çıkar," dedi. Raymond tereddüt etti, bana baktı, sigarayı ağzından çıkarmadı. O zaman polis, ona bütün kuvvetiyle bir tokat patlattı, tokat Raymond'un suratının tam ortasına indi. Sigara birkaç metre ileriye yuvarlandı. Raymond'un yüzü değişti ama o an için bir şey söylemedi, sonra süklüm püklüm, sigarayı yerden alabilir miyim, diye sordu. Polis, alabileceğini söyledikten sonra, "Ama şunu da iyi bil ki, polis dediğin kukla değildir," diye ekledi. O sırada kadın ağlıyordu, "Bu adam beni dövdü. Pezevengin biridir o," diye tekrarladı. O zaman Raymond, "Memur Bey," diye sordu, "bir erkeğe pezevenk demek kanunda yazılı mı?" Ama polis ona, "Kapa çeneni!" diye emretti. Raymond da kadına döndü, "Sen dur hele kızım, görürsün gününü," dedi. Polis ona çenesini kapamasını, kadının gideceğini, onun da karakoldan çağrılıncaya kadar odasından çıkmamasını söyledi. Sonra da, böyle tir tir titreyecek kadar içip sarhoş olmaya utanmıyor musun, diye ekledi Raymond ona açıkladı: "Sarhoş değilim memur bey. Yalnızca, karşınızda titriyorum. Ne yapayım, elimde değil." Sonra kapısını kapattı, herkes de çekilip gitti. Marie'yle öğle yemeğini hazırladık. Ama onun karnı aç değildi. Yemeğin hemen hepsini ben yedim. Marie saat 1'de gitti, ben de biraz uyudum.

Saat 3'e doğru kapıma vuruldu, içeriye Raymond girdi. Yataktan kalkmadım. O, gelip karyolanın kenarına oturdu. Bir süre bir şey söylemeden durdu, ben de ona meselenin ne olduğunu sordum. Bana, istediğini yaptığını ama kadının ona tokat attığını, kendisinin de kadını dövdüğünü söyledi. Gerisini zaten görmüştüm. Ona, kadının cezasını bulduğunu, kendisinin de herhalde halin-

den memnun olduğunu söyledim. O da aynı fikirdeydi, polis ne yaparsa yapsın, kadının zaten dayağı yediğini düşünüyordu. Polisleri iyi tanıdığını, onlara nasıl davranılması gerektiğini bildiğini de ekledi. Polisin tokadına karşılık vermesini bekleyip beklemediğimi sordu. Hiçbir şey beklemediğimi, zaten polislerden de hiçbir zaman hazzetmediğimi söyledim. Raymond pek sevinmiş göründü. Onunla dışarı çıkmak isteyip istemeyeceğimi sordu. Kalktım, saçlarımı taramaya başladım. Ona şahitlik etmem gerektiğini söyledi. Benim için fark etmezdi, ama neler söylemem gerektiğini bilmiyordum. Raymond'a göre, kadının ona hakaret ettiğini söylemem yeterliydi. Ben de ona şahitlik yapmayı kabul ettim.

Dışarıya çıktık, Raymond bana bir konyak ısmarladı. Sonra bir parti bilardo oynamak istedi, ben kaybettim. Daha sonra da geneleve gitmek istiyordu ama ben hayır, dedim çünkü hoşlanmam bundan. Ağır ağır eve döndük, o da bana metresine dayak attığı için pek memnun olduğunu söyledi. Bana pek kibar davrandığını görüyordum, bunun hoş bir şey olduğunu düşündüm.

Uzaktan, kapının önünde ihtiyar Salamano'nun durduğunu gördüm, telaşlı bir hali vardı. Yaklaşınca köpeğinin yanında olmadığını gördüm. Etrafına bakmıyor, olduğu yerde dönüp duruyor, koridorun karanlığında bir şeyler görmeye çalışıyor, anlaşılmaz birtakım şeyler mırıldanıyor, sonra küçük, kanlı gözleriyle tekrar sokağı araştırmaya başlıyordu. Raymond ona, neyi olduğunu sorduğunda hemen cevap vermedi. "Pis! Mendebur!" diye söylendiğini hayal meyal işittim. Yine telaşlı birtakım hareketler yaptı. O zaman köpeğinin nerede olduğunu sordum. Damdan düşer gibi, kaçtı, diye yanıtladı. Sonra birdenbire dili çözüldü: "Her zamanki gibi Champs de Manœuvres'e götürmüştüm onu. Panayır yerindeki barakaların önünde kalabalık vardı. Bunlardan birinin önün-

de durdum, yine yürümek istediğim zaman baktım ki köpek yoktu. Evet, çoktandır ona bir tasma alayım diyordum ama, bu mendeburun böyle kaçıp gideceği hiç aklımdan geçmemişti doğrusu."

Raymond da ona, köpeğin kaybolmuş olabileceğini ama geri geleceğini söyledi. Örnek olarak da sahiplerini bulmak için kilometrelerce yol tepen köpekler bulunduğunu söyledi. Buna rağmen ihtiyar daha da huzursuzlandı. "Onu benden alacaklar, anlıyor musunuz. Bari biri onu yanına alsa. Ama bu mümkün değil, kabuk tutmuş yaraları yüzünden herkes iğrenir ondan. Kesin polisler alacak onu." Ben de bu durumda, köpek barınağına gitmesini, bir ücret karşılığı köpeği geri vereceklerini söyledim. Bana bu ücretin yüksek olup olmadığını sordu. Bilmiyordum. Öfkelendi, "Bu mendebur için bir de para mı vereceğim? Gebersin!" dedi. Sonra da köpeğe küfür etmeye başladı. Raymond gülerek eve girdi. Ben de peşi sıra gittim, bizim katın sahanlığında ayrıldık. Biraz sonra ihtiyarın ayak seslerini duydum, gelip kapıma vurdu. Ben kapıyı açınca bir süre eşikte durdu ve bana, "Affedersiniz, affedersiniz," dedi. İçeriye davet ettim ama girmek istemedi. Yere bakıyor, kabuk tutmuş yaralarla dolu elleri titriyordu. Yüzüme bakmadan, "Onu benden almazlar, değil mi Mösyö Meursault? Ama alacaklar galiba. O zaman ben ne yaparım?" diye sordu. Hayvan barınağında köpekleri sahiplerinin gelip alması için üç gün tuttuklarını, sonra da doğru bulduklarını yaptıklarını söyledim. Bir şey söylemeden yüzüme baktı. Sonra bana, "İyi akşamlar," dedi. Kapısını kapattı, odasında dolaştığını duydum. Karyolası gıcırdadı. Duvarın arkasından gelen tuhaf, kısık seslerden, adamcağızın ağlamakta olduğunu anladım. Bilmem neden, annem aklıma geldi. Ama ertesi sabah erken kalkacaktım. Karnım aç değildi, yemek yemeden yattım.

5

Raymond büroya, bana telefon etti. Arkadaşlarından birinin (ona benden söz etmiş) pazar gününü geçirmek üzere, beni Cezayir yakınlarındaki küçük kulübesine davet ettiğini söyledi. Bunun iyi olacağını ama o gün için bir kız arkadaşıma söz verdiğimi söyledim. Raymond hemen, arkadaşının onu da davet ettiğini söyledi. Arkadaşının karısı, erkeklerin arasında bir başına kalmayacağı için buna çok sevinirmiş.

Telefonu hemen kapamak istedim, çünkü patronun bize dışarıdan telefon edilmesini sevmediğini biliyordum. Ne var ki Raymond, biraz durmamı, bu daveti bana akşam da iletebileceğini ama söylemesi gereken başka şeyler olduğunu belirtti. İçlerinde eski sevgilisinin erkek kardeşinin de bulunduğu bir sürü Arap, bütün gün peşinde dolaşıyormuş. "Bu akşam gelirken onu evin civarında görürsen bana haber ver." Ben de olur, dedim.

Az sonra patron beni çağırttı, o an içim sıkıldı çünkü bana telefonda daha az konuşmamı ve daha çok çalışmamı söyleyeceğini düşündüm. Ama söyleyeceği hiç de bu değilmiş. Bana, henüz tasarı halinde olan bir işten söz edeceğini söyledi. Benim konu hakkında ne düşündüğümü öğrenmek istiyordu. Büyük şirketlerle doğrudan doğruya ve yerinde iş görmek için Paris'te bir büro açmak

istiyordu ve benim oraya gitmek konusunda ne düşündüğümü sordu. Böylece hem Paris'te oturmuş olacaktım hem de yılın bir kısmında seyahat edebilecektim. "Daha gençsiniz, bu tarz bir hayat hoşunuza gider gibi geliyor bana." Evet, dedim, ama aslında benim için fark etmediğini de ekledim. O da, hayatımda bir değişiklik yapmanın ilgimi çekip çekmediğini sordu. Ben de, insanın hiçbir zaman hayatını değiştirmediğini, her hayatın birbirine benzediğini, buradaki hayatımdan şikayetçi olmadığımı söyledim. Pek memnun olmuş görünmedi, hep yarım ağız konuştuğumu, hiç hırslı olmadığımı ve iş hayatında bunun fena bir şey olduğunu söyledi. Ben de yine işimin başına döndüm. Onu kırmak istemezdim ama yaşantımı değiştirmek için de bir sebep göremiyordum. İyi düşünülürse, mutsuz değildim. Henüz öğrenciyken bu tür hırslarım vardı. Ama öğrenimimi yarıda bırakmak durumunda kaldıktan sonra bütün bunların gerçek anlamda önemi olmadığını çabucak anladım.

Akşam, Marie beni görmeye geldi, kendisiyle evlenmek isteyip istemediğimi sordu. Benim için fark etmediğini, eğer o istiyorsa evlenebileceğimizi söyledim. O zaman da, onu sevip sevmediğimi sordu. Ben de yine daha önceki gibi cevapladım, bunun bir anlamı olmadığını ama elbette onu sevmediğimi söyledim. "Öyleyse neden evleneceksin benimle?" dedi. Ben de ona bunun bir önemi olmadığını, ama o arzu ediyorsa evlenebileceğimizi anlattım. Zaten bunu isteyen oydu, bana düşen de evet, demekti. O da evliliğin ciddi bir iş olduğunu belirtti. Ben, "Yoo," diye cevap verdim. Bir an sustu, ses çıkarmadan yüzüme baktı. Sonra konuştu. Bilmek istediği tek bir şey vardı; aynı şekilde başka bir kadına bağlı olsam ve aynı teklif ondan gelse kabul eder miymişim. Ben de, "Tabii!" dedim. O zaman, kendisinin beni sevip sevmediğini sorguladı, ben bu konuda bir şey bilemezdim. Yine

bir süre sustuktan sonra, tuhaf biri olduğumu, beni kuşkusuz bu yüzden sevdiğini ama belki günün birinde yine aynı sebepten nefret edebileceğini mırıldandı. Verecek cevabım olmadığı için susuyordum ki, o gülümseyerek kolumu tuttu ve benimle evlenmek istediğini ilan etti. Ne zaman isterse evlenebiliriz, cevabını verdim. Ona, patronun teklifinden söz edince Marie, Paris'i öğrenmeyi çok istediğini söyledi. Bir ara orada yaşadığımı açıklayınca, nasıl bir yer olduğunu sordu. "Pistir. Güvercinler ve karanlık avlular vardır. İnsanların teni, beyazdır," dedim.

Sonra yürüyüşe çıktık, şehrin büyük caddelerinde dolaştık. Kadınlar güzeldi, Marie'ye kendisinin de bunu fark edip etmediğini sordum. Evet, dedi, beni anladığını söyledi. Bir süre konuşmadık. Ama onun gitmesini istemiyordum, isterse Céleste'in lokantasında yemek yiyebileceğimizi söyledim. O da çok istiyordu ama işi vardı. Evime yaklaşmıştık; ona, hoşça kal, dedim. Yüzüme baktı, "Ne işim var, bilmek istemez misin?" dedi. Bilmek isterdim tabii, ama sormak aklıma gelmemişti, onun da bana bu yüzden sitem eder bir hali vardı. O zaman, şaşkın halim karşısında yine güldü, dudaklarını uzatmak için bütün vücuduyla bana doğru bir hareket yaptı.

Akşam yemeğini Céleste'in lokantasında yedim. Yemeğe henüz başlamıştım ki, içeriye acayip, ufak tefek bir kadın girdi, masama oturup oturamayacağını sordu. Elbette oturabilirdi. Düzensiz hareketler yapıyordu, küçük, elma gibi bir yüzü, parlak gözleri vardı. Oturduktan sonra ceketini çıkardı, telaşlı telaşlı yemek listesine baktı. Céleste'i çağırdı, yiyeceği bütün yemekleri kesin ve aceleci bir sesle hemen ısmarladı. Ordövrlerin gelmesini beklerken çantasını açtı, içinden küçük bir kâğıt parçasıyla bir kurşunkalem çıkardı, hesabı önceden yaptı, sonra çantasından para çıkarıp hesabın tam tutarını bahşişiyle beraber önüne koydu. O sırada ordövrleri getirdiler,

kadın hepsini çabucak silip süpürdü. Öteki yemeği beklerken, çantasından yine mavi bir kalemle haftanın radyo programını veren bir dergi çıkardı. Hemen bütün yayınların yanına büyük bir itinayla işaret koydu. Dergi aşağı yukarı on iki sayfa kadar olduğu için, yemeğin devamında bu işe büyük bir titizlikle devam etti. Ben yemeğimi bitirmiştim bile, ama o hâlâ aynı gayretle işaretlerini koymaya devam ediyordu. Sonra kalktı, bir otomatı hatırlatan o aynı kesin hareketlerle ceketini giydi, çıkıp gitti. Yapacak işim olmadığı için ben de lokantadan çıktım, bir süre onun peşi sıra yürüdüm. Gidip kaldırım taşlarının kenarında durdu, inanılmaz bir çabukluk ve kendine güvenle bu taşların üzerinde yürümeye başladı. Hiç yolundan şaşmıyor, dönüp arkasına bakmıyordu. Sonunda onu gözden kaybettim, geri döndüm. Kadının tuhaf olduğunu düşündüm, ama onu çabucak unuttum.

Odamın kapısı önünde ihtiyar Salamano'ya rastladım. Onu içeriye buyur ettim, bana köpeğinin kaybolduğunu zira hayvan barınağında olmadığını haber verdi. Görevliler, ona köpeğin ezilmiş olabileceğini söylemişler. Köpeğin ezilip ezilmediği karakoldan öğrenilemez mi, diye sormuş. Bu gibi şeyler için zabıt tutmadıklarını, çünkü bunların her gün olduğu, cevabını vermişler. İhtiyar Salamano'ya başka bir köpek edinebileceğini söyledim ama o da haklı olarak, o köpeğe alıştığını belirtti.

Ben yatağımın içine bağdaş kurmuştum. Salamano da masanın önündeki bir sandalyeye oturmuştu. Yüzü bana dönüktü, iki elini dizlerinin üstüne koymuştu. Eski fötr şapkasını çıkarmamıştı. Sararmış bıyığının altından birtakım laflar geveleyip duruyordu. Biraz sıkıyordu beni, ama yapacak hiçbir işim yoktu, uykum da gelmemişti. Laf olsun diye köpeği hakkında sorular sordum ona. Köpeği karısının ölümünden sonra aldığını söyledi. Epey geç evlenmişti. Gençliğinde tiyatroya heves etmiş, asker-

deyken askerî vodvillerde rol almış. Sonunda demiryolu idaresine girmiş, ama pişman değilmiş, çünkü şimdi ufak bir emekli aylığı varmış. Karısıyla pek mutlu değilmiş, ama zamanla alışmış ona. Karısı ölünce, kendini çok yalnız hissetmiş. O da atölyedeki arkadaşlardan birinden kendisine bir köpek bulmasını istemiş, sahiplendiğinde köpek çok küçükmüş. Biberonla beslemesi gerekmiş. Ama köpeğin ömrü insanın ömründen kısa olduğundan, ikisi beraber ihtiyarlamış. "Huysuz bir hayvandı," dedi Salamano. "Zaman zaman didişirdik. Ama her şeye rağmen de iyi bir köpekti." Ben köpeğin cins olduğunu söyleyince, Salamano buna sevinmiş göründü. Sonra, "Siz onu hastalığından önce görseydiniz. En güzel tarafı tüyleriydi," diye ekledi. O cilt hastalığına tutulalı beri, Salamano sabah akşam derisine merhem sürmüş hayvanın. Ama ona göre, köpeğin asıl hastalığı ihtiyarlıktı, ihtiyarlık da iyileşmezdi.

O sırada ben esneyince ihtiyar bana gideceğini söyledi. Kalabileceğini, köpeğinin başına gelenin beni üzdüğünü söyledim. Teşekkür etti. Annemin de köpeğini çok sevdiğini söyledi. Annemden bahsederken, "Zavallı anneniz," diyordu. Annemin ölümünün bana çok dokunduğunu tahmin ettiğini belirtti, cevap vermedim O zaman sıkılgan bir edayla, çabucak, mahallede annemi bakımevine bıraktığım için beni ayıpladıklarını, ama kendisinin beni tanıdığını, annemi sevdiğimi bildiğini söyledi. Hâlâ bilmem neden, ona, o zamana dek bu konuyla ilgili olarak ayıplandığımı bilmediğimi, ancak annemi bakımevine yatırmanın bana doğal göründüğünü zira ona bakıcı tutacak param olmadığı cevabını verdim. Sonra da, "Hem zaten çoktandır bana söyleyecek sözü kalmamıştı, tek başına da canı sıkılıyordu," diye ekledim. Salamano, "Evet," dedi, "hiç olmazsa insan bakımevinde arkadaş, ahbap edinir." Sonra izin istedi. Uyumak istiyor-

du. Artık hayatı değişmişti, ne yapacağını pek bilemiyordu. Onunla tanışalı beri ilk defa olarak, çekingen bir tavırla elini uzattı ve cildindeki kabukları hissettim. Azıcık gülümsedi, gitmeden önce bana, "Umarım bu gece köpekler havlamaz, çünkü ne zaman havlama sesi duysam, benim köpek havlıyor sanıyorum," dedi.

6

Pazar günü uyanmakta güçlük çektim. Marie'nin seslenmesi, beni sarsması gerekti. Erkenden denize girmek istediğimiz için bir şey yemedik. Kendimi bomboş hissediyordum, biraz da başım ağrıyordu. Sigaramın acı bir lezzeti vardı. Marie, "cenazeye gider" gibi bir halimin olduğunu söyleyerek bana takıldı. Beyaz ketenden bir elbise giymişti, saçlarını çözüp salıvermişti. Güzel göründüğünü söyleyince, memnun memnun güldü.

Aşağıya inerken Raymond'un kapısını çaldık. Aşağıya ineceğini söyledi. Sokakta, hem yorgun oluşum, hem de panjurları açmamış olmamız yüzünden, parlak gün ışığı bir tokat gibi yüzüme çarptı. Marie, sevincinden yerinde duramıyor, boyuna havanın ne kadar güzel olduğunu söyleyip duruyordu. Ben de biraz açıldım, acıkmış olduğumu fark ettim. Bunu Marie'ye söyledim, o da bana muşamba çantasını gösterdi, çantaya mayolarımızla bir de havlu koymuştuk. Beklemekten başka yapacağım bir şey yoktu. Raymond'un kapısını kapadığını işittik. Lacivert bir pantolon, kısa kollu beyaz bir gömlek giymişti. Başında da bir hasır şapka vardı, Marie bunu görünce güldü, Raymond'un kolları da siyah kılların altında bembeyazdı. Bu biraz tiksinti verdi bana. Merdivenlerden inerken ıslık çalıyor, pek memnun görünüyor-

du. Bana, "Merhaba arkadaş," dedi, Marie'ye de "Matmazel," diye hitap etti.

Bir gün önce karakola gitmiştik, ben şahitlik etmiş, kadının Raymond'a "hakaret ettiğini" söylemiştim. Raymond bir uyarıyla yakayı sıyırmıştı. Benim söylediklerimin doğru olup olmadığını pek araştırmadılar. Kapının önünde Raymond'la bu işi konuştuk, sonra otobüsle gitmeye karar verdik. Plaj pek o kadar uzak değildi, ama otobüsle daha çabuk gidecektik. Raymond, arkadaşının erken gitmemize memnun olacağını düşünüyordu. Tam yola çıkmak üzereydik ki, Raymond birdenbire karşıya bakmamı işaret etti. Tütüncünün camekânına sırtlarını dayamış duran birkaç tane Arap gördüm. Hiç ses çıkarmadan bize bakıyorlardı ama kendilerine göre, yani tıpkı taşlara ya da kuru ağaçlara bakarmış gibi yapıyorlardı bunu. Raymond'un, benim herif soldan ikincisi, derken endişeli bir hali vardı. Sonra da, bu iş kapanmıştı halbuki, diye ekledi. Marie olup bitenleri kavrayamıyordu, bize ne olduğunu sordu. Araplar ile Raymond arasında bir mesele olduğunu söyledim. Hemen oradan gitmemizi istedi. Raymond dikeldi ve gülerek çabucak gitmemizi söyledi.

Biraz ilerideki otobüs durağına doğru yürüdük, Raymond bana, Arapların peşimize düşmediğini belirtti. Arkama döndüm. Hep aynı yerde duruyorlar, bizim ayrıldığımız noktaya hâlâ aynı kayıtsızlıkla bakıyorlardı. Otobüse bindik. Raymond tamamen ferahlamış görünüyor, Marie'yle şakalaşıp duruyordu. Marie'nin Raymond'un hoşuna gittiğini, fakat kızın ona hemen hemen hiç cevap vermediğini fark ettim. Yalnız ara sıra gülerek Raymond'un yüzüne bakıyordu.

Cezayir'in dışında bir yerde otobüsten indik. Denize gireceğimiz kumsal, otobüs durağından pek uzak değildi. Fakat denize bakan ve kıyıya doğru inen yüksekçe bir düzlükten geçmek gerekiyordu. Bu düzlük sarımtırak taş-

lar ve gökyüzünün çiğ maviliği altında bembeyaz duran çirişotlarıyla kaplıydı. Marie muşamba çantasıyla bunlara vurup vurup çiçeklerinin yapraklarını dökerek eğleniyordu. Önlerinde yeşil veya beyaz parmaklıkları olan sıra sıra küçük villalar arasından yürüdük, bunların kimisi önlerindeki verandalarıyla beraber ağaçlar içine gömülmüşlerdi, kimisi de taşların ortasında dımdızlak duruyorlardı. Yamacın kenarına gelmeden, önce durgun denizi, daha ileride de berrak suların içinde uyuklar gibi duran kocaman burnu görülebiliyordu. Sakin havanın içinde bir motor gürültüsü bize kadar ulaştı. Çok uzaklarda, pırıl pırıl denizin içinde belli belirsiz ilerlemekte olan küçük bir balıkçı takası gördük. Marie kayaların üzerinden birkaç çiçek kopardı. Denize doğru inen yamaçtan bakınca kumsalda birkaç kişinin suya girmiş olduğunu gördük.

Raymond'un arkadaşı kumsalın sonundaki ufak bir ahşap evde oturuyordu. Ev, sırtını kayalara vermişti, ön taraftan onu tutan kazıklarsa sulara gömülmüştü. Raymond bizi tanıştırdı. Arkadaşının adı Masson'du. İriyarı, geniş belli, geniş omuzlu bir adamdı, tostoparlak, sevimli bir karısı vardı, Paris şivesiyle konuşuyordu. Masson hemen, rahatımıza bakmamızı söyledi; sabah tuttuğu balıkları kızartacakmış. Ona evini çok güzel bulduğumu söyledim. Cumartesi, pazar günleriyle bütün tatil günlerini orada geçirdiğini anlattı bana. "Karımla pek anlaşırız," diye de ekledi. Tam bu sırada, karısı da Marie'yle beraber gülüyordu. Belki ilk defa, evlenmeyi ciddi şekilde düşündüm.

Masson denize girmek istiyordu, ama karısıyla Raymond gelmek istemiyorlardı. Biz üçümüz kumsala indik, Marie hemen suya atladı. Masson ile ben biraz bekledik. Masson yavaş yavaş konuşuyordu. Her söylediği sözü, "hatta dahası da var," diye tamamlamayı huy edinmiş olması dikkatimi çekti, bunu, cümlesinin anlamına

yeni bir şey eklemese de yapıyordu. Marie için bana, "Çok güzel kız, hatta dahası da var, çok hoş," dedi. Güneşin iyi geldiğini hissetmeye başladığım için sonraları artık onun bu alışkanlığına dikkat etmez oldum. Ayaklarımızın altında kum ısınmaya başlıyordu. Suya girmek isteğimi bir süre daha dizginledim, ama sonunda Masson'a, "Giriyor muyuz?" diye sordum. Sonra da suya daldım. O suya yavaş yavaş girdi, ayakları yerden kesilince ileriye atıldı. Kulaç atıyor, oldukça kötü yüzüyordu, bu yüzden de ben, Marie'nin yanına gitmek için onu geride bıraktım. Su soğuktu, yüzmekten zevk duyuyordum. Marie'yle beraber açıldık, hem hareketlerimiz, hem duyduğumuz sevinç bakımından uyum içindeydik.

Açıkta suya sırtüstü yattık, gökyüzüne bakan yüzümden, güneş ağzıma akan suların son perdelerini kaldırıyordu. Masson'un güneşte yatmak için tekrar kıyıya döndüğünü gördük. Uzaktan çok iriyarı görünüyordu. Marie birlikte yüzmemizi istedi. Arkasına geçip onu belinden tuttum, o kulaç atarak ilerlerken, ben de suda ayaklarımı çırparak ona yardım ediyordum. Sabahın sessizliği içinde çalkalanan suyun hafif gürültüsü, kendimi yorgun hissedinceye kadar bizi takip etti. O zaman Marie'yi bıraktım, belli bir düzen içinde yüzüp düzgün soluk alarak kıyıya döndüm. Kumsalda, Masson'un yanına yüzükoyun yattım, yüzümü kuma gömdüm. Ona, "Çok hoş, değil mi?" dedim, Masson da aynı fikirdeydi. Az sonra Marie geldi. Onun ilerleyişini görmek için sırtüstü döndüm. Tuzlu su vücudunu kayganlaştırmıştı, saçlarını arkaya atmıştı. Vücuduyla bana değecek şekilde yanıma uzandı, bir yandan onun vücudunun, öbür yandan güneşin sıcaklığının etkisiyle biraz kestirdim.

Sonra Marie beni sarstı ve Masson'un eve gittiğini, yemek zamanının geldiğini söyledi. Karnım acıkmış olduğu için hemen kalktım ama Marie, onu bu sabahtan

beri hiç öpmediğimi söyledi. Doğruydu, oysa canım pek istiyordu bunu. "Suya gel," dedi bana. İkimiz de koştuk, ilk dalgacıkların içine uzandık. Birkaç kulaç attık, Marie sımsıkı bana yapıştı. Bacaklarının benimkilere dolandığını hissettim ve onu arzuladım.

Geri döndüğümüzde Masson da bizi çağırıyordu. Ben, karnım çok aç, deyince, o da hemen karısına bundan hoşlandığını söyledi. Ekmek güzeldi, tabağıma konulan balıkları silip süpürdüm. Peşi sıra etle kızarmış patates vardı. Hepimiz yemeğimizi konuşmadan yiyorduk. Masson durmadan şarap içiyor, sürekli bana da ikram ediyordu. Sıra kahveye geldiğinde başım biraz ağırlaşmıştı, çok da sigara içtim. Masson, Raymond ve ben masrafı paylaşarak ağustos ayını beraberce deniz kıyısında geçirmeyi düşündük. Marie ansızın, "Saat kaç biliyor musunuz?" dedi. "On bir buçuk!" Hepimiz şaştık, ama Masson yemeği çok erken yediğimizi, bunun da doğal olduğunu, yemek saatinin insanın acıktığı saat olduğunu söyledi. Bilmem neden, bu söz Marie'yi güldürdü. Biraz fazlaca içmişti sanırım. Sonra Masson, onunla kumsalda şöyle bir dolaşmak isteyip istemeyeceğimi sordu. "Karım öğle yemeğinden sonra hep biraz kestirir, ama ben bunu sevmiyorum. Yürümem lazım çünkü. Sağlık için böylesi daha iyi diyorum ona, ama nihayetinde istediğini yapmak onun hakkı." Marie, Madam Masson'a bulaşıkta yardım etmek için kalacağını açıkladı. Parisli Madam Masson da, o işi görürken erkekleri evden çıkarmak gerektiğini söyledi. Üçümüz birden kumsala indik.

Güneş neredeyse düşey olarak kumların üstüne vuruyordu, suyun üzerindeki parıltısı dayanılır gibi değildi. Kıyıda kimse kalmamıştı. Yamacın kenarında dizili denize bakan küçük evlerden kap kacak, çatal bıçak sesleri geliyordu. Yerden fışkıran hamam sıcağı içinde insan güçlükle soluk alabiliyordu. Önce Raymond ile Masson

benim bilmediğim birtakım olaylardan, insanlardan söz ettiler. Çok eskiden tanıştıklarını, hatta bir ara beraber yaşadıklarını anladım. Suya doğru yöneldik ve deniz kıyısında ilerlemeye başladık. Ara sıra ötekilerden daha uzunca bir dalga, keten ayakkabılarımızı ıslatıyordu. Şapkasız başımın üzerindeki bu güneş yüzünden yarı uykuda olduğum için hiçbir şey düşünmüyordum.

O sırada Raymond, Masson'a bir şey söyledi, ama iyice işitemedim. Fakat aynı anda kumsalın en sonunda ve bizden çok uzakta, mavi tulum giymiş iki Arap'ın bize doğru geldiğini gördüm. Raymond'a baktım, "Bu o," dedi bana. Yürümeye devam ettik. Masson, nasıl olup da bizi buraya kadar takip ettiklerini sordu. Elimizde plaj çantasıyla otobüse binerken görmüş olabileceklerini düşündüm, ama bir şey söylemedim.

Araplar yavaş yavaş ilerliyorlardı ve şimdiden bize çok fazla yaklaşmışlardı. Biz yürüyüşümüzü değiştirmedik, ama Raymond, "Masson, hır çıkarsa sen ikincisiyle uğraşırsın; ben, bizim herifin hakkından gelirim. Başka bir Arap daha gelirse, sen de onunla meşgul ol Meursault," dedi. Ben, "Peki," diye cevap verdim. Masson ellerini ceplerine soktu. Kızgın kum bana şimdi kıpkırmızı gibi görünüyordu. Araplara doğru uygun adım ilerliyorduk. Aramızdaki mesafe düzenli olarak azaldı. Birbirimize birkaç adım kalınca Araplar durdular, Masson ile ben yavaşladık. Raymond doğruca kendi düşmanına doğru gitti. Ona ne dediğini pek duymadım, ama öteki Raymond'a kafa atacak gibi bir hareket yaptı. İşte o zaman Raymond ilk yumruğu indirdi, sonra hemen Masson'u çağırdı. Masson kendisine gösterilen adama doğru ilerledi ve olanca kuvvetiyle ona iki tane yapıştırdı. Öteki, yüzü kuma gelecek şekilde suyun içine kapaklandı, birkaç saniye böylece kaldı, kafasının etrafından suyun yüzüne hava kabarcıkları çıktı. O arada Raymond da bir-iki

yapıştırdı, öteki herifin yüzü kan içinde kaldı. Raymond bana dönerek, "Bak nasıl benzeteceğim onu," dedi. "Dikkat et, bıçağı var!" diye bağırdım. Ama Raymond, kolundan ve ağzından yaralanmıştı bile.

Masson, ileriye doğru atıldı. Fakat öteki Arap ayağa kalkmıştı, gidip eli bıçaklı arkadaşının arkasına geçti. Biz kımıldamaya cesaret edemedik. Araplar gözlerini üstümüzden ayırmaksızın ve bizi bıçaklarıyla tehdit ederek ağır ağır gerilediler. Arayı epey açtıklarını görür görmez çabucak kaçtılar, bizse güneşin altında, olduğumuz yere mıhlanıp kalmıştık, Raymond kan damlayan kolunu sıkmakla meşguldü.

Masson, pazarlarını yamaçtaki evinde geçiren bir doktor olduğunu söyledi hemen. Raymond hemen oraya gitmek istedi. Fakat her konuştuğunda, kanayan yarası yüzünden ağzında kabarcıklar oluşuyordu. Koluna girdik, mümkün olduğunca hızlı biçimde küçük eve döndük. Orada Raymond, yaralarının yüzeysel olduğunu, doktora kendisinin gidebileceğini söyledi. Masson'la beraber gittiler, ben olup bitenleri kadınlara anlatmak için evde kaldım. Madam Masson ağlıyordu, Marie'nin yüzü kireç gibi olmuştu. Bense onlara açıklama yapmak zorunda kaldığım için sıkılıyordum. Sonunda sustum, denize bakarak sigara içtim.

Saat bir buçuğa doğru Raymond, Masson'la beraber döndü. Kolunda bir sargı, ağzının kenarında bir yara bandı vardı. Doktor ciddi bir şey olmadığını söylemiş, ama Raymond'un suratı pek asıktı. Masson onu güldürmeye uğraştı, ama Raymond hiçbir şey söylemiyordu. Plaja gideceğini söylediğinde, nereye gittiğini sordum ona. Biraz hava alacağı cevabını verdi. Masson ile ben ona eşlik edeceğimizi söyledik. O zaman kızdı, bize ileri geri sözler söyledi. Masson, üzerine varmayalım, dedi. Ama ben, yine de peşinden gittim.

Plajda uzun zaman yürüdük. Güneş artık iyice kavuruyordu. Kumun ve denizin üzerinde parça parça kırılıyordu sanki. Raymond nereye gittiğini biliyor gibi geldi bana, ama bu yanlıştı şüphesiz. Nihayet, kumsalın ta sonuna, kocaman bir kayanın arkasından kumlara dökülerek denize doğru akan küçük bir pınarın yanına geldik. Orada, yine bizim iki Arap'la karşılaştık. Sırtlarındaki yağlı iş tulumlarıyla yere uzanmışlardı. Tamamen sakinleşmiş gibiydiler, hatta neredeyse keyifleri yerindeydi. Biz gelince, hiç istiflerini bozmadılar. Biraz önce Raymond'u bıçaklamış olan, hiçbir şey söylemeden ona bakıyordu. Öteki ise küçük bir kaval çalıyordu, yan gözle bize bakarken habire kavaldan çıkan üç noktayı tekrarlayıp duruyordu.

Bütün bu zaman boyunca yalnızca sessizlik hüküm sürdü ve yalnız küçük pınarın şırıltısıyla kavalın sesi duyuluyordu. Sonra Raymond elini arka cebine attı, ama öteki kımıldamadı, birbirlerine bakıyorlardı hâlâ. Kaval çalanın ayak parmaklarının birbirlerinden pek ayrık olduğuna dikkat ettim. Raymond hasmından gözlerini ayırmadan bana, "İndireyim mi herifi?" diye sordu. Hayır, dersem onu büsbütün kışkırtacağımı, mutlaka ateş edeceğini düşündüm. "Sana bir şey söylemedi ki. Böyle durup dururken ateş etmen kötü olur," dedim sadece. Sessizliğin ve sıcağın içinde suyun şırıltısıyla kavalın sesi yine işitildi. Sonra Raymond, "Öyleyse küfür edeyim ona, cevap verince de vururum onu," dedi. "Bak bu olur. Ama bıçak çekmezse sen de ateş edemezsin," dedim. Raymond sinirlenmeye başladı. Öteki Arap hâlâ kaval çalıyor, ikisi de Raymond'un hiçbir hareketini gözden kaçırmıyorlardı. "Yok, yok," dedim Raymond'a. "Onunla yumruk yumruğa dövüş, tabancanı da bana ver. Öteki işe karışır ya da bıçak çekerse ben onu indiririm."

Raymond, bana tabancasını verirken, güneş aletin üzerinde ışıldadı. Fakat her şey bizi sımsıkı sarmış gibi,

yine kımıldamadan durduk. Gözlerimizi kırpmadan birbirimize bakıyorduk, deniz, kum, güneş ve kavalla suyun çifte sessizliği arasında her şey durmuş gibiydi. O sırada, ateş etsem de olur etmesem de, diye düşündüm. Fakat Araplar birdenbire geri geri giderek kayanın arkasına geçiverdiler. Raymond'la ben de geri döndük. Raymond daha iyi görünüyordu, dönüş otobüsünden bahsetti.

Onunla beraber eve kadar gittim. O tahta merdivenden çıkarken, ben ilk basamağın önünde durdum, kafam güneşten kazan gibi olmuştu, tahta merdivenden çıkıp kadınların yanına gitmeye üşeniyordum. Fakat öyle sıcak vardı ki, gökyüzünden yağan göz kamaştırıcı ışık yağmuru altında kımıldamadan durmak da güçtü benim için. Burada durmak ya da yürümek, ikisi de aynı hesaba geliyordu. Bir süre sonra kumsala doğru döndüm, yürümeye başladım.

Her tarafta yine aynı kızıl parıltı vardı. Kumların üzerinde deniz, küçük dalgacıklarının hızlı ve boğuk hareketleriyle soluk soluğa nefes alıyor gibiydi. Yavaş yavaş kayalara doğru yürüyor, güneşin altında alnımın şiştiğini hissediyordum. Bütün bu sıcaklık olduğu gibi üzerime çöküyor, beni ilerlemekten alıkoyuyordu. Onun kocaman ve sıcak soluğunu yüzümde her hissettiğimde dişlerimi sıkıyor, pantolonumun ceplerindeki yumruklarımı sıkıyor ve güneşin üzerime boşalttığı bu koyu sarhoşluğu alt etmek için bütün benliğimle kasılıyordum. Kumdan, beyazlaşmış bir midye kabuğundan ya da bir cam kırığından kılıç gibi bir ışık huzmesinin her çıkışında çene kemiklerim kasılıyordu. Uzun zaman yürüdüm.

Uzaktan, kayanın küçük, koyu kütlesini gördüm, etrafında ışıktan ve denizin serpintisinden meydana gelme bir hale vardı. Kayanın ardındaki serin pınarı düşünüyordum. Suyunun şırıltısını tekrar işitmek, güneşten ve çaba sarf etmekten kaçmak, kadınların ağlayışlarından kurtul-

mak, nihayet gölgeliğe ve onun vereceği rahatlığa kavuşmak için can atıyordum. Fakat yaklaştıkça, Raymond'un adamının yine oraya dönmüş olduğunu gördüm.

Yalnızdı. Sırtüstü yatmış, ellerini ensesinin altına, başını kayanın gölgeliğine koymuştu, bütün vücuduysa güneşte kalmıştı. Sıcaktan, üzerindeki tulumdan dumanlar çıkıyordu. Biraz şaşaladım. Bana göre bu iş kapanmıştı artık ve oraya bunu düşünmeksizin gelmiştim.

Arap, beni görür görmez biraz doğruldu, elini cebine soktu. Ben de tabii Raymond'un ceketimin cebinde duran tabancasını avucumda sıktım. Arap yine sırtüstü yattı, ama elini cebinden çıkarmadı. Ondan epeyce, on metre kadar uzaktaydım. Yarı kapalı gözkapaklarının arasından zaman zaman bakışlarını görür gibi oluyordum. Ama alev alev yanan havanın içinde, görüntüsü çoğu zaman gözlerimin önünde dans ediyor gibiydi. Dalgaların gürültüsü öğleye göre daha tembel, daha gevşekti. Hep aynı güneş, hep aynı ışık kumun üzerinde buraya kadar uzanıyordu. İki saattir gün artık ilerlemiyor gibiydi; iki saattir gün, erimiş ve kaynayan bir maden denizine demir atmıştı sanki. Ufuktan küçük bir vapur geçti, bakışlarımı Arap'tan hiç ayırmadığım için, onun küçük, kara lekesini hayal meyal seçebiliyordum.

Tek yapmam gerekenin arkamı dönmek olduğunu, böylece hiçbir mesele kalmayacağını düşündüm. Fakat güneşten ışıldayan bütün bir kumsal beni arkamdan itiyordu. Pınara doğru birkaç adım attım. Arap kımıldamadı. Ne de olsa epeyce uzaktaydı. Belki yüzündeki gölgeler yüzünden, güler gibi bir hali vardı. Güneş yüzümü yakmaya başlıyordu, ter damlalarının kaşlarımda biriktiğini hissettim, tıpkı annemi gömdüğümüz günkü güneşti ve bu tıpkı o zamanki gibi en çok alnım ağrıyor, tüm alın damarlarım, derinin altında hep birden atıyordu. Bu yanma hissine dayanamaz hale gelince, ileriye doğru ha-

reket yaptım. Bunun budalaca bir şey olduğunu, bir adım atmakla güneşten kurtulamayacağımı biliyordum. Ama ileriye doğru bir tek, yalnız bir tek adım attım. Bu sefer Arap yerinden doğrulmaksızın bıçağını çekip, güneşin altında bana gösterdi. Işık, çeliğin üzerinden fışkırdı; alnıma kadar ulaşan uzun ve parlak bir kılıcı andırıyordu. Aynı anda, kirpiklerimde biriken ter, birdenbire gözkapaklarımın üzerine aktı, onları ılık ve kalın bir perdeyle örttü. Bu gözyaşı ve tuz perdesinin arkasından gözlerim bir şey göremez olmuştu. Sadece güneşin alnımdaki zonklayışını ve belirsiz bir şekilde de, karşımdaki bıçaktan fışkırmaya devam eden parlak ışık kılıcını seziyordum. Bu yakıcı kılıç kirpiklerimi kemiriyor, acıyan gözlerimi oyuyordu. İşte o an, her şey titreşti. Denizden koyu ve ateşli bir soluk geldi. Sanki gökyüzü boydan boya yarılmış da ateş yağdırıyor gibi geldi. Bütün benliğim gerildi, tabancamın üzerindeki elim kasıldı. Tetik oynadı, kabzanın cilalı yüzü elime değdi. İşte her şey o an, o hem sert, hem sağır edici gürültünün içinde başladı. Teri de güneşi de silkeledim. Günün dengesini bozduğumu, üzerinde mutlu anlar geçirdiğim kumsalın olağanüstü sessizliğini mahvettiğimi anladım. O zaman, hareketsiz vücuda dört el ateş ettim, kurşunlar birbiri peşi sıra bu vücuda gömüldü. Felaketin kapısına vurduğum dört sert darbeydi sanki bunlar.

İkinci bölüm

1

Tutuklanmamdan hemen sonra birkaç defa sorguya çekildim. Ama bunlar kim olduğumu anlamak için yapılan sorgular olduklarından, çok sürmedi. İlk önce karakolda, benim işe kimse aldırmaz görünüyordu. Sekiz gün sonra, bunun tersine, Sorgu Yargıcı yüzüme merakla baktı. Ama başlangıçta bana adımı ve adresimi, ne iş yaptığımı, nerede ve ne zaman doğmuş olduğumu sordu. Sonra avukat tutup tutmadığımı öğrenmek istedi. Hayır, dedim, bunun mutlaka gerekli olup olmadığını sordum. "Neden?" dedi. Davamın çok basit olduğu cevabını verdim. Gülümserken, "Bu da bir fikir. Ama kanun böyle. Avukat tutmazsanız, biz size bir avukat tayin ederiz," dedi. Bu gibi ayrıntıyla adliyenin meşgul olmasını pek uygun buldum, bunu ona da söyledim. Beni onayladı, kanunların iyi yapıldığını söyledi.

Başlangıçta onu ciddiye almadım. Beni perdeleri çekilmiş bir odaya aldı, masasının üstünde beni oturttuğu koltuğu aydınlatan bir tek lamba vardı, kendisi gölgede kalıyordu. Kitaplarda buna benzer bir şeyler okumuştum ve bütün bunlar bana bir oyunmuş gibi geldi. Konuşmamız bittikten sonra ona baktım ve karşımda yüz hatları ince, içeriye çökük mavi gözleri olan, iriyarı, uzun kır bıyıklı, beyazlaşmaya yüz tutmuş gür saçlı bir adam

gördüm. Bana çok makul ve ağzını çekip geren bir-iki tike rağmen sevimli biri gibi göründü. Hatta odadan çıkarken ona elimi bile uzatacaktım, ama adam öldürmüş olduğumu tam zamanında hatırladım.

Ertesi gün hapiste, bir avukat beni görmeye geldi. Ufak tefek ve tostoparlak, oldukça genç, saçlarını iyice yatırarak taramış bir adamdı. Sıcağa rağmen (benim üzerimde bir tek gömlek vardı) koyu renk bir takım elbise giymiş, boynuna uçları devrik yakalı bir gömlekle kalın, siyah beyaz çizgili, acayip bir kravat takmıştı. Koltuğunun altındaki çantayı yatağımın üstüne koydu, kendini tanıttı, dosyamı incelediğini söyledi. Durumumun zor olduğunu ama ona güvenirsem başaracağından emin olduğunu söyledi. Teşekkür ettim, o da bana, "Hemen işin can alıcı noktasına girelim," dedi.

Yatağın üzerine oturdu, özel hayatım hakkında bilgi toplandığını anlattı. Annemin geçenlerde bakımevinde öldüğünü biliyorlarmış. Bunun üzerine, Marengo'da bir soruşturma yapmışlardı. Soruşturmayı yapanlar, annemin gömüldüğü gün benim "katı yürekliliğimi gösterir şekilde" davranmış olduğumu öğrenmişlerdi. Avukatım, "Tabii anlarsınız, size sormaktan biraz rahatsızlık duyuyorum, ama çok önemli bir şey bu. Ayrıca, verecek bir cevap da bulamazsam savcının elinde bu, bir silah haline gelecek," dedi. Ona yardımcı olmamı istiyordu. Sonra o gün keder duyup duymadığımı sordu. Bu soru beni çok şaşırttı, bunu soran ben olsaydım çok rahatsız olurdum sanırım. Bununla beraber, kendimi sorgulamak alışkanlığını biraz kaybetmiş olduğumu, onu aydınlatmanın benim için güç olacağını söyledim. Annemi elbette çok severdim; ama bu bir şey ifade etmezdi ki. Sağlıklı bütün insanlar, sevdiklerinin ölümünü az çok arzu etmiştir. Avukat bu noktada sözümü kesti ve çok telaşlanmış göründü. Bunu ne mahkemede ne de Sorgu Yargıcı'nın önünde söyleme-

mem için söz aldı benden. Bununla birlikte ona, ilginç bir yaradılışım olduğunu, fiziksel ihtiyaçlarımın çoğu zaman duygularımı etkilediğini anlattım. Annemi gömdüğüm gün çok yorgundum, uykum vardı, bu yüzden de olup bitenlerin pek farkına varamamıştım. Kesin olarak söyleyebileceğim tek şey, annemin ölmemiş olmasını tercih edeceğimdi. Fakat avukatım memnun görünmüyordu. "Bu kadarı yeterli olmaz," dedi bana.

Sonra düşündü. O gün, içimden gelen duygulara ket vurduğumu söyleyebilir miyim, diye sordu. Ona, "Hayır, çünkü bu doğru değil," dedim. Kendisine tiksinti veriyormuşum gibi, tuhaf tuhaf yüzüme baktı. Adeta zalim bir tavırla, yurt müdürüyle bakımevindeki görevlilerin tanık sıfatıyla ifade vereceklerini söyledi, "Bu da beni zor durumda bırakabilir," diye ekledi. Annemin ölümünün bu davayla ilgisi olmadığını söyleyince, daha önce adaletle işimin olmadığının açıkça görüldüğünü cevabını vermekle yetindi.

Kızgın bir edayla çıkıp gitti. Onu alıkoymak, sempatisini kazanmak istediğimi söylemek istedim, daha iyi savunulmak için değil de, doğal olarak, içimden öyle geldiği için yapmak istedim bunu. Fakat onu sıkıntılı bir duruma düşürdüğümü görüyordum. Adam beni anlamıyor, hafif tertip içerliyordu bana. Benim de herkes gibi, tamamen herkes gibi olduğumu söylemek istiyordum ona. Ama aslında bütün bu sözlerin pek de faydası yoktu, ben de üşenerek bunları söylemekten vazgeçtim.

Kısa bir zaman sonra yine Sorgu Yargıcı'nın karşısına çıktım, öğleden sonra saatin 2'siydi ve bu sefer ofisi, bir tül perdenin zor süzebildiği bir ışıkla doluydu. Hava çok sıcaktı. Sorgu Yargıcı beni oturttuktan sonra büyük bir nezaketle, avukatımın bir aksilik yüzünden gelemediğini söyledi. Ama istersem avukatım yanımda değilken sorularına cevap vermemeye ve onun gelmesini

beklemeye hakkım varmış. Soruları yalnız başıma cevaplayabileceğimi söyledim. Masanın üzerindeki bir düğmeye bastı. Genç bir zabıt kâtibi gelip neredeyse dibime oturdu.

İkimiz de koltuklarımıza kurulduk. Sorgu başladı. Önce, beni sessiz ve içine kapanık biri olarak anlattıklarını söyledi, bu konuda ne düşündüğümü bilmek istedi. "Hiçbir zaman söyleyecek fazla sözüm yoktur, onun için susarım," diye cevap verdim. İlk defasındaki gibi gülümsedi, bundan iyi sebep olamayacağını kabul etti, sonra da, "Zaten bunun hiçbir önemi de yok ki!" diye ekledi. Sustu, yüzüme baktı, aniden ayağa kalkıp çok hızlıca, "Beni asıl ilgilendiren sizsiniz," dedi. Ne demek istediğini pek anlamadığım için cevap vermedim. "İşlediğiniz fiilde anlayamadığım taraflar var," diye ekledi, "bunları kavramam için bana yardım edeceğinizden eminim." Ben, her şeyin son derece basit olduğunu söyledim. O günü nasıl geçirdiğimi anlatmam için baskı yaptı. Ben de, ona daha önce anlattıklarımı aktardım: Raymond'u, plajı, deniz banyosunu, kavgayı, yine plajı, küçük pınarı, güneşi ve beş el ateşi kısaca tekrar anlattım. Her cümlede, "Güzel, güzel," diyordu. Yere serilmiş vücut kısmına geldiğimde, "İyi," diyerek başını salladı. Bense hep aynı hikâyeyi anlata anlata yorulmuştum ve ömrümde hiç bu kadar çok konuşmamışım gibi geliyordu.

Sorgu Yargıcı bir süre sustuktan sonra ayağa kalktı, bana yardım etmek istediğini, davamın ilgisini çektiğini ve Tanrı'nın da yardımıyla, benim için bir şeyler yapacağını söyledi. Ama bundan önce, bana sormak istediği birkaç soru daha vardı. Sonra damdan düşer gibi, annemi sever miydim, diye sordu. Ben, "Evet, herkes gibi," diye cevap verdim. O zamana kadar makinesinde düzgün bir şekilde yazı yazmakta olan zabıt kâtibi hangi harfe vuracağını şaşırmış olmalı ki, biraz bocaladı, makineyi geri

almak zorunda kaldı. Bunun üzerine, yine görünürde mantıklı bir neden olmaksızın, Sorgu Yargıcı, beş kurşunu birbiri peşi sıra mı sıktığımı sordu. Düşündüm, önce bir tek el ateş etmiştim, birkaç saniye sonra da dört el daha. "Peki, ilk kurşunla ikinci kurşun arasında neden beklediniz?" dedi. Kızıl renkli plaj bir kere daha gözümün önüne geldi ve alnımda yakıcı güneşi hissettim. Ama bu sefer hiç cevap vermedim. Bunu izleyen sessizlik içinde Sorgu Yargıcı telaşlanır gibi oldu. Yerine oturdu, saçlarını karıştırdı, dirseklerini masaya dayadı, tuhaf bir edayla bana doğru eğilerek, "Ne diye, ne diye yerde yatan bir adama ateş ettiniz?" diye sordu. O zaman ne cevap vereceğimi bilemedim. Yargıç, elleriyle alnını sıvazladı, biraz kısık bir sesle sorusunu bir daha tekrarladı: "Neden? Bana bunu söylemeniz lazım." Ben hâlâ susuyordum.

Birdenbire ayağa kalktı, geniş adımlarla odasının öbür ucuna doğru ilerledi, bir dosya dolabının çekmecesini açtı. İçinden gümüş bir haç çıkardı ve bana doğru gelirken haçı havaya kaldırdı. Tamamen değişmiş, adeta titrek bir sesle, "Bu nedir, biliyor musunuz?" diye bağırdı. Ben, "Biliyorum tabii," dedim. O zaman çok çabuk ve hararetle, Tanrı'ya inandığını söyledi; Tanrı'nın affetmeyeceği hiçbir günahkâr olmadığına, ama bunun için insanın pişmanlık duyması, ruhu boş ve her şeyi kabule hazır bir çocuk haline gelmesi gerektiğine inanıyordu. Gövdesini masanın üzerine eğmişti. Elindeki haçı neredeyse başımın üstünde sallayıp duruyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, onun muhakemesini pek kavrayamamıştım. Çünkü sıcaktan dehşetli rahatsız oluyordum ve odadaki, koca koca sinekler sürekli yüzüme konuyorlardı; ayrıca adamdan biraz korkuyordum. Fakat aynı zamanda, bunun gülünç olduğunu, çünkü cinayet işleyenin ben olduğumu da kabul ediyordum. Bununla beraber Sorgu

Yargıcı devam etti. Aşağı yukarı anlayabildiğime göre, itirafımda tek bir karanlık nokta vardı, o da ikinci defa ateş etmek için neden beklemiş olduğumdu. İşin gerisi çok iyiydi ama o, işte bu noktayı anlayamıyordu.

Ona, diremekle yanıldığını söyleyecektim; bu son nokta o kadar da önemli değildi. Fakat sözümü kesti, karşımda dimdik durarak ve beni yüreklendirerek, Tanrı' ya inanıp inanmadığımı sordu. Hayır, dedim. Hoşnutsuzluk içinde yerine oturdu. Bunun mümkün olmadığını her insanın, hatta ondan yüz çevirenlerin bile Tanrı'ya inandığını söyledi bana. O böyle inanıyordu, bundan bir an bile şüphe etse hayatının anlamı kalmayacaktı. "Hayatımın anlamı kalmasın ister misiniz?" diye sordu. Bana göre hava hoştu, bunu ona söyledim. Ama o, masanın gerisinden, üzerinde İsa heykelciği bulunan gümüş haçı yine burnumun dibine uzatarak deli gibi bağırdı: "Ben Hıristiyanım. Senin günahların için O'ndan şefaat diliyorum. O'nun, senin için ıstırap çekmiş olduğuna nasıl olur da inanmazsın?" Benimle senlibenli konuşmaya başladığını fark ettim, ama sabrım da tükenmişti artık. Sıcak gittikçe artıyordu. Ben yarım yamalak dinlediğim bir adamı başımdan savmak istedim mi, ona hak veriyormuş gibi yaparım, bu sefer de öyle yaptım. Onun muzaffer bir tavır takındığını hayretle gördüm, "Gördün mü, gördün mü?" diyordu. "Tanrı'ya inanıyorsun ve kendini O' na emanet edeceksin değil mi?" Tabii ben bir kere daha, hayır, dedim. O da koltuğuna çöküverdi.

Pek yorgun bir hali vardı. Konuşmamızı takip etmiş olan yazı makinesi son cümleleri yazarken, o bir süre sustu. Sonra Yargıç, dikkatle, biraz da kederle yüzüme bakarak, "Sizin kadar katı ruhlu adam görmedim, karşıma çıkan caniler bu ıstırap sembolü karşısında hep ağlamışlardır," dedi. Cani oldukları içindir, diyecektim. Ne var ki, ben de onlar gibiydim. Bu düşünceye bir türlü

alışamıyordum. Yargıç, sorgunun bittiğini anlatmak istiyormuş gibi ayağa kalktı. Yalnız, hep o aynı hafif bezgin tavırla bana işlediğim fiilden dolayı pişmanlık duyup duymadığımı sordu. Düşündüm, gerçek bir pişmanlıktan çok, biraz sıkıntı duyduğumu söyledim. Sözlerimi anlamıyormuş gibi geldi bana. Ama o günlük iş, bu kadarla kaldı.

Sonraları, sık sık Sorgu Yargıcı'nın karşısına çıktım. Ancak, her seferinde avukatım da yanımdaydı. Yargıç, daha önceki ifadelerimin bazı noktaları üzerinde benden açıklama almakla yetiniyordu. Ya da aleyhimdeki deliller hakkında avukatımla tartışmalar yapıyordu. Fakat aslına bakılırsa, bu gibi anlarda benimle hiç meşgul oldukları yoktu. Şu var ki, sorguların havası yavaş yavaş değişmeye başladı. Görünüşe göre, Yargıç'ın benimle ilgilenmez ve dosyamı kapamış gibi bir hali vardı. Bana bir daha Tanrı'dan söz etmedi ve o ilk günkü gibi heyecanlandığını bir daha görmedim. Sonunda, konuşmalarımız daha samimi bir hal aldı. Birkaç soru ve avukatımla biraz konuşmadan sonra sorgular bitiyordu. Yargıç'ın deyişiyle, davam seyrini takip etmekteydi. Ara sıra, konuşma genel bir nitelik aldı mı, buna beni de dahil ediyorlardı. Rahat nefes almaya başlamıştım. Böyle anlarda kimse bana kötü davranmıyordu. Her şey o kadar doğal, o kadar ayarlıydı ve öyle yapmacıksız şekilde geçip gidiyordu ki, kendimi artık, "aileden saymak" gibi biraz gülünç bir duyguya bile kapılmıştım. Bu sorgunun devam ettiği on bir ay boyunca, diyebilirim ki, en hoşlandığım nadir anlardan biri de Sorgu Yargıcı'nın beni kapıya kadar götürüp omzuma vurarak samimi bir tavırla, "Hadi bakalım, bugünlük bu kadar, Bay Deccal," dediği andı. O zaman beni jandarmalara teslim ediyorlardı.

2

Bazı şeyler var ki bunları söz konusu etmekten hiç hoşlanmadım. Hapse girdiğim zaman, hayatımın bu kısmından bahsetmekten hiçbir zaman hoşlanmayacağımı aradan birkaç gün geçince anlayıverdim.

Daha sonraları, bu gibi tiksintilere artık önem vermez oldum. Aslına bakılırsa, ilk günler pek o kadar hapiste de sayılmazdım. Belirsiz bir şekilde, yeni bir olay olmasını bekliyordum. Her şey ancak Marie'nin ilk ve tek ziyaretinden sonra başladı. Mektubunu aldığım gün (karım olmadığı için artık beni ziyaret etmesine izin vermediklerini söylüyordu) işte tam o gün, anladım ki hücremde kendi evimdeyim ve hayatım orada duraklamaktadır. Tutuklandığım gün beni, çoğu Arap olmak üzere başka tutukluların bulunduğu bir odaya kapattılar. Beni görünce güldüler. Sonra ne yapmış olduğumu sordular. Bir Arap öldürdüğümü söyledim, ses çıkarmadılar. Ama az sonra, akşam oldu. Üstüne yatacağım hasırı nasıl düzenlemem gerektiğini anlattılar bana. Hasır, bir ucundan bükülerek yastık haline getirilebiliyordu. Bütün gece tahtakuruları yüzümde dolaştı durdu. Birkaç gün sonra, tahta bir kerevet üstünde yattığım ayrı bir hücreye koydular beni. Bir lazımlıkla bir de teneke leğenim vardı. Hapishane şehrin yukarı kısmındaydı, küçük bir pence-

reden bakınca denizi görebiliyordum. Demir parmaklıklara tutunmuş, yüzümü aydınlığa çevirdiğim bir gün, bir gardiyan içeri girip ziyaretçim olduğunu söyledi. Gelenin Marie olduğunu düşündüm. Sahiden de gelen oydu.

Ziyaret odasına gitmek için uzun bir koridoru, sonra bir merdiveni, son olarak yine uzun bir koridoru aştım. Geniş bir camekânla aydınlanan çok büyük bir salona girdim. Salon, bir baştan öbür başa uzanan iki yüksek demir parmaklıkla üçe bölünmüştü. İki parmaklığın arasında sekiz-on metrelik bir boşluk vardı, ziyaretçileri mahkûmlardan ayırıyordu. Çizgili giysisi ve güneşten yanmış yüzüyle karşımda Marie'yi gördüm. Benim bulunduğum tarafta, çoğu Arap olmak üzere on kadar tutuklu vardı. Marie'nin etrafını Magripliler almıştı, iki ziyaretçi kadının arasında duruyordu. Bunlardan biri, siyahlar giymiş, dudaklarını sıkmış, ufak tefek bir ihtiyar; öbürü de elini kolunu sallayarak yüksek sesle konuşan başı açık bir kadındı. Parmaklıkların birbirlerinden uzak olmaları yüzünden ziyaretçiler de mahkûmlar da çok yüksek sesle konuşmak zorundaydılar. İçeriye girince salonun çıplak duvarlarında yankılar yaratan sesler, gökyüzünden camların üzerine dökülüp salonun içine fışkıran çiğ ışık yüzünden biraz şaşaladım. Hücrem daha sakin, daha loştu. Alışabilmem için birkaç saniye geçmesi lazım geldi. Bununla beraber sonunda, gün ışığı içinde her çehreyi net olarak görebildim. İki parmaklık arasındaki geçidin sonunda bir gardiyanın oturmakta olduğunu fark ettim. Arap mahkûmların ve bunların ailelerinin çoğu karşılıklı yere çömelmişlerdi. Bunlar bağırmıyorlardı. Gürültüye rağmen çok alçak sesle konuşarak anlaşmanın yolunu buluyorlardı. Onların daha aşağıdan gelen boğuk mırıltıları, başlarının üzerinde birbiriyle çarpışan konuşmalardan ayrı olarak, hep alt perdeden devam edip gidiyordu. Bütün bunları, Marie'ye doğru ilerlerken hemen fark ettim.

O, demir parmaklığa abanmıştı bile, olanca kuvvetiyle bana gülümsüyordu. Onu çok güzel buldum, ama bunu kendisine söylemek imkânını elde edemedim.

Çok yüksek sesle bana, "Ee, ne haber?" dedi. "Gördüğün gibi işte," dedim. "İyi misin, bir isteğin var mı?" "Her şeyim var."

İkimiz de sustuk, Marie hâlâ gülümsüyordu. Şişman kadınsa yanımdaki iriyarı, samimi gözlerle bakan, sarışın adama bağıra bağıra bir şeyler söylüyordu, kocasıydı herhalde. Kadın başladığı bir konuşmaya devam etmekteydi.

Avazı çıktığı kadar, "Jeanne almak istemedi onu," diye bağırıyordu. Adam, "Evet, evet," diyordu. "Sen çıkınca gelip onu alacaksın, dedim ama gene de almak istemedi."

Marie de bağıra bağıra, Raymond'un bana selamı olduğunu söyledi, ben de, "Teşekkür ederim," dedim. Ama yanımdaki adamın, "O nasıl?" bağırması yüzünden sesimi işittiremedim. Kadın, "Hiç bu kadar iyi olmamıştı," dedi ve güldü. Solumdaki beyaz, zarif elli ufak tefek delikanlı hiç konuşmuyordu. Onun, ufak tefek ihtiyar bir kadının tam karşısında durduğunu fark ettim, ikisi de derin derin birbirlerine bakıyorlardı. Fakat Marie o sırada, bağıra bağıra ümidi kaybetmemek gerektiğini söylediği için onları daha fazla incelemeye vakit bulamadım. "Evet," dedim. Aynı zamanda Marie'ye bakıyordum, elbisesinin üzerinden omzunu sıkmak geldi içimden. O anda ince kumaşı ellemeyi arzuluyordum, bunun dışında neyi umup ummamam gerektiğini kendim de pek bilmiyordum. Fakat herhalde Marie'nin de söylemek istediği buydu; çünkü gülümsemeye devam ediyordu. Artık dişlerinin beyazlığından ve gözlerinin küçük kıvrımlarından başka bir şey göremiyordum. Yeniden bağırdı: "Buradan çıkacaksın ve biz evleneceğiz!" Ben, "Olur mu dersin?" dedim, ama laf olsun diye. O da, çok çabuk ve çok yüksek sesle konuşarak beraat edeceğimi, birlikte yi-

ne denize gireceğimizi söyledi. Ne var ki öteki kadın da boyuna bağırıyor, idareye bir sepet bıraktığını söylüyordu. Sonra da içindekileri bir bir sayıp dökmeye başlamıştı. Hepsini tek tek kontrol etmek gerekiyormuş, zira pahalı şeylermiş. Öte yanımdaki delikanlı ile annesi hâlâ bakışıyorlardı. Arapların mırıltısı da ayağımızın dibinde devam etmekteydi. Dışarıda gün ışığı, cama çarparak büyüyüp şişer gibi oldu, bütün yüzlerin üzerine yeni bir özsu gibi aktı.

Kendimi biraz hasta hissediyor, gitmek istiyordum. Gürültü bana dokunmuştu. Fakat diğer yandan Marie' nin orada oluşundan biraz daha faydalanmak istiyordum. Ne kadar zaman daha geçti bilmiyorum. Marie bana işinden söz etti; durmadan gülümsüyordu. Mırıltılar, bağırışmalar, konuşmalar birbirine karışıyordu. Tek sessiz bölge yanımdaki delikanlıyla karşılıklı bakışan ihtiyar kadının bulundukları yerdi. Yavaş yavaş Arapları götürdüler. Bunların ilki çıkar çıkmaz hemen herkes sustu. Ufak tefek ihtiyar kadın parmaklıklara yaklaştı, aynı anda da bir gardiyan, oğluna işaret etti. Delikanlı, "Hoşça kal anne," dedi. Kadın da elini iki parmaklığın arasından geçirerek ona yavaşça ve uzatarak küçük bir işaret yaptı.

Kadın çıkarken, elinde şapkasıyla bir adam girdi, onun yerine geçti. İçeriye bir de mahkûm aldılar, ikisi telaşlı telaşlı, fakat alçak sesle konuştular, çünkü salon sessizleşmişti. Sonra sağ tarafımdaki adamı da almaya geldiler, karısı artık bağırmaya gerek kalmadığını fark etmemiş gibi sesini hiç alçaltmadan, "Kendine iyi bak, dikkatli ol," dedi. Sonra sıra bana geldi. Marie beni öptüğüne dair bir işaret yaptı. Kapıdan çıkmadan önce arkama baktım. Yüzünü parmaklığa yapıştırmış, hep aynı gergin ve tereddütlü gülümseyişle kımıldamadan duruyordu.

Bana o mektubu yazması bundan kısa süre sonra oldu. İşte o andan itibaren de, sözünü etmekten hiç hoş-

lanmadığım şeyler başladı. Ama insan hiçbir şeyi gerektiğinden fazla büyütmemeli; ben bu duruma başkalarından daha kolay katlandım. Tutukluluğumun başlangıcında en zoruma giden şey, kafamda hâlâ özgür adam düşüncelerinin bulunmasıydı. Mesela birdenbire bir plajda olmayı, denize doğru ilerlemeyi istiyordum. Ayaklarımın altında ilk dalgaların seslerini, vücudumun suya girişini ve bundan duyduğum ferahlığı zihnimden geçirince, aniden hapishane duvarlarının nasıl da dar olduğunu hissediveriyordum. Fakat bu ancak birkaç ay sürdü. Sonraları, sadece mahkûmlara özgü düşünceler besler oldum. Bahçede yapacağım günlük gezintiyi ya da avukatımın ziyaretini bekliyordum Zamanımın geri kalan kısmını gayet iyi düzenlemiştim. O zamanlar sık sık şöyle düşündüm; beni kuru bir ağacın gövdesine hapsetseler de başımın üstündeki gök parçasına bakmaktan başka yapacak işim olmasa da yavaş yavaş ona da alışacaktım. Kuşların geçişlerini, bulutların birbirlerine rastlayışlarını bekleyecektim, nitekim burada da avukatımın acayip kravatlarını görmek için, başka bir âlemde de Marie'yi kollarımın arasına almak için cumartesiye kadar sabrediyordum. Halbuki iyi düşünülürse kuru bir ağacın gövdesi içinde değildim. Benden daha mutsuz olanlar da vardı. Zaten annem de böyle düşünürdü; sık sık, insanın sonunda her şeye alışacağını tekrarlardı.

Ama her zaman bu kadar derin düşündüğüm olmuyordu. İlk aylar pek ağır geldi bana. Fakat göstermek zorunda kaldığım çaba, bunları atlatabilmem için bana yardımcı oluyordu. Sözgelişi, bir kadın arzuluyordum. Bu da doğaldı, gençtim çünkü. Özel olarak Marie'yi hiç düşündüğüm yoktu. Fakat bir kadını, bütün kadınları, tanımış olduklarımın hepsini, onları ne türlü şartlar içinde sevmiş olduğumu o kadar çok düşünüyordum ki, hücrem bir sürü kadın yüzü ve benim şehvetimle dolu-

yordu. Bir yandan bu dengemi bozuyordu. Ancak diğer yandan da, vakit geçirmeye yarıyordu. Yemek saatlerinde aşçı yamağıyla beraber gelen başgardiyana sonunda kendimi sevdirmiştim. Bana kadınlardan bahseden önce o oldu. Ötekilerin de ilk olarak bundan şikâyet ettiklerini söyledi. Aynı fikirde olduğumu, bu muameleyi haksız bulduğumu söyledim. "Evet ama," dedi, "sizleri bunun için hapse atıyorlar." "Nasıl bunun için?" "Ee, özgürlük dediğin işte budur. Özgürlüğünüzü elinizden alıyorlar." Ben bunu hiç düşünmemiştim. Ona hak vererek, "Doğru," dedim, "yoksa bu işin ceza tarafı nerede kalır?" "Evet, bunu siz anlıyorsunuz, ama ötekiler anlamıyor. Sonunda kendi kendilerini tatmin yoluna gidiyorlar," dedi. Sonra da gardiyan çıkıp gitti.

Bir de sigara derdi vardı. Hapse girdiğim zaman kemerimi, ayakkabımın bağcıklarını, kravatımı ve başta sigaralarım olmak üzere ceplerimde ne varsa hepsini almışlardı. Beni hücreye kapattıkları zaman bunları geri istedim. Yasak olduğunu söylediler. İlk günler çok sıkıntılı oldu. Bana en çok koyan buydu belki. Karyola diye kullandığım kerevetten küçük küçük tahta parçaları koparıp emiyordum. İçimde bütün gün dinmek bilmeyen bir bulantı vardı. Kimseye zararı dokunmayan bir şeyden ne diye yoksun bırakıldığımı anlayamıyordum. Sonraları, bunun da cezaya dahil olduğunu anladım. Ama o zaman, artık sigara içmemeye alışmıştım, bu da benim için ceza olmaktan çıkmıştı.

Bu sıkıntılar dışında pek mutsuz değildim. Yine bütün mesele, vakit geçirebilmekteydi. Belleğimi işletmesini öğrendiğim andan itibaren artık hiç canım sıkılmaz oldu. Bazen odamı düşünmeye başlıyor ve hayalimde bir köşeden kalkıp yine o köşeye dönüyor, yolumun üstündeki her şeyi bir bir zihnimden geçiriyordum. Başlangıçta bunu çabucak yapmaktaydım. Ama yeniden başladı-

ğım her sefer, bu biraz daha çok vakit alıyordu. Çünkü her mobilyayı hatırlıyordum, bunların her birinin içinde, üstünde neler bulunduğunu, bu şeylerin bütün ayrıntılarını ve ayrıntılardan bir kakmayı, bir çatlağı, kırık bir kenarı, bunların renklerini ve pürüzlerini hatırlıyordum. Aynı zamanda da bu sayım işinin ucunu kaçırmamaya, her şeyi bir bir hatırlamaya çalışıyordum. Öyle ki, birkaç hafta sonra, sadece odamda bulunan şeyleri zihnimden saymakla saatler geçirebilecek hale gelmiştim. Böylelikle ne kadar çok düşünürsem, hafızamdan da yanlış bellemiş ya da unutmuş olduğum o kadar şey çıkarıyordum. O zaman şunu anladım ki, bir tek gün dışarıda yaşamış olan bir kimse, hiç zahmetsiz yüz sene hapiste kalabilir. Canının sıkılmaması için yeter derecede anıya sahip olmuştur artık. Bir bakıma, faydalı bir şeydi bu.

Sonra uyku da vardı. Başlangıçta geceleri bölük pörçük uyuyor, gündüzleriyse hiç uyuyamıyordum. Yavaş yavaş gece uykularım düzeldi, gündüzleri de uyuyabilmeye başladım. Hatta diyebilirim ki, son aylarda her gün on altı, on sekiz saat uyuyordum. O zaman yemeklerle, tabii ihtiyaçlarla, anılarla ve Çekoslovak'ın hikâyesiyle öldürecek altı saatim kalıyordu.

Ot şilteyle kerevetin arasında kumaşa hemen hemen yapışmış, sararıp şeffaf hale gelmiş bir eski gazete parçası bulmuştum. Gazetede, başı olmayan bir üçüncü sayfa vakası anlatılmaktaydı, olay Çekoslovakya'da geçmiş olmalıydı. Bir adam, para kazanmak için bir Çek köyünden kalkıp yola çıkmıştı. Yirmi beş yıl sonra zengin olmuş, karısı ve bir çocuğuyla beraber memlekete dönmüştü. Doğduğu köyde annesi, kız kardeşiyle beraber bir otel işletmekteydi. Adam onlara sürpriz olsun diye karısıyla çocuğunu başka bir otele bırakıp annesinin işlettiği otele gitmiş, fakat içeriye girdiğinde annesi onu tanımamıştı. Adam şaka olsun diye bir oda tutmuş. Son-

ra da cebindeki parayı göstermiş. Geceleyin, annesiyle kız kardeşi kafasına çekiçle vura vura adamcağızı öldürüp parasını çalmış, ölüsünü ırmağa atmışlar. Sabah karısı çıkagelmiş, işin içyüzünü bilmeden, yolcunun kim olduğunu onlara anlatmış. Bunun üzerine anne kendini asmış, kız kardeş bir kuyuda intihar etmişti. Bu hikâyeyi belki binlerce defa okudum. Bir yanıyla inanılmaz şeydi bu. Öbür yanıyla da doğaldı. Yolcunun bunu biraz hak ettiğini düşündüm, insan hiçbir zaman böyle şakalar yapmamalı.

Böylece uyku saatleri, anılar, o üçüncü sayfa olayını okumak ve karanlıkla aydınlığın birbirini takip etmesi sayesinde vakit geçip gitti. İnsanın, hapisteyken zaman kavramını kaybettiğini bir yerde okumuştum. Fakat bunun benim için fazlaca bir anlamı olmamıştı. Günlerin nasıl hem bu kadar uzun hem de bu kadar kısa olabileceklerini anlamamıştım. Bu günlerin yaşanması uzun sürüyordu şüphesiz, ama bunlar o kadar genişleyip yayılmışlardı ki, sonunda birbirlerinin içine taşıp yayılıyorlardı. Adlarını bile kaybediyorlardı. Benim için sadece dün ya da yarın sözcüklerinin bir anlamı vardı.

Günün birinde gardiyan bana, beş aydır hapiste olduğumu söylediğinde, ona inandım, ama ne dediğini anlamadım. Bana göre hücrenin içine doğan hep aynı gün, yaptığım iş de hep aynı işti. O gün gardiyan gittikten sonra teneke leğenimin içine baktım. Bana öyle geldi ki, ben hayalime gülümsemeye çalışırken, o ciddi duruyordu. Leğeni karşımda salladım. Gülümsedim, ama hayalim yine aynı ciddi ve kederli ifadeyi korudu. Akşam oluyordu, bahsetmek istemediğim saat gelmişti; akşamın gürültülerinin, hapishanenin bütün katlarından bir sessizlik alayı halinde yukarıya doğru çıktıkları isimsiz saatti bu. Pencereye yaklaştım ve günün son ışığında hayalime bir defa daha baktım. Hâlâ öyle ciddiydi, ama o anda

ben de öyle olduğum için bunda şaşılacak bir taraf da yoktu. Fakat aynı anda ve aylardan beri ilk defa olarak sesimin çınlayışını da ayan beyan işittim. Bunun zaten aylardan beri kulaklarımda çınlamakta olan ses olduğunu fark ettim ve anladım ki ben, bütün o zaman zarfında kendi kendime konuşmuşum. O zaman, annemin cenazesinde hastabakıcı kadının söylediklerini hatırladım. Hayır, çıkar bir yol yoktu ve kimse hapishanelerdeki akşamların nasıl olduğunu tasavvur edemezdi.

3

Diyebilirim ki, netice itibariyle yaz, çok çabuk yazı takip etti. İlk sıcaklarla beraber benim için yeni bir şeyler olacağını da bilmekteydim. Benim dava, ceza mahkemesinin son devresinde görülecek, bu devre haziran ayıyla beraber sona erecekti. Duruşma, dışarıda güneş etrafı kasıp kavururken başladı. Avukatım davanın iki-üç günden fazla sürmeyeceğine dair bana güvence vermişti. "Hem zaten mahkeme acele edecektir, çünkü sizin dava bu dönemin en önemli davası değil," diye de eklemişti. "Sizden hemen sonra, babasını öldüren bir adamı yargılayacaklar."

Sabahın saat yedi buçuğunda gelip beni aldılar, cezaevi arabası beni Adliye Sarayı'na götürdü. İki jandarma beni gölge kokan küçük bir odaya soktu. Arkasından, bağırış çağırışın, sandalye gürültülerinin, koşuşturma seslerinin duyulduğu bir kapının yanına oturup bekledik, tüm bu kargaşa, mahallelerde düzenlenen eğlencelerde, konserden sonra dans etmek için salonun düzenlenmesini hatırlattı bana. Jandarmalar, mahkeme heyetinin gelmesini bekleyeceğimizi söylediler, bir tanesi bana sigara ikram etti ama almadım. Az sonra, "Heyecanlı mısın?" diye sordu. Olmadığımı söyledim. Hatta bir bakıma, bir dava görecek olmak benim için ilgi çekiciydi. Hayatım

boyunca bunu yapma fırsatım hiç olmamıştı. "Evet," dedi ikinci jandarma, "ama sonunda insan usanır."

Biraz sonra odada küçük bir zil çaldı. O zaman kelepçelerimi çıkardılar, kapıyı açtılar ve beni sanık bölmesine soktular. Salon hıncahınç doluydu. Perdeler kapalıydı, ama güneş yine de yer yer içeriye sızıyordu, hava şimdiden boğucu bir hale gelmişti. Camlar kapalıydı. Oturdum, jandarmalar da iki yanıma geçtiler. İşte o anda karşımda sıra sıra birtakım çehreler gördüm. Hepsi bana bakıyorlardı: Jüri üyeleri olduklarını anladım. Fakat onların her birini öbüründen neyin ayırt ettiğini söyleyemeyeceğim. Tek gözlemim şu oldu: Ben tramvaydaki bir sıranın önündeydim, bütün bu kim oldukları belirsiz yolcularsa gülünç taraflarını bulmak için yeni geleni gözleriyle didik didik etmekteydiler. Aptalca bir fikirdi bu biliyorum, zira onların burada peşinde oldukları bir insanın gülünç tarafı değil, cinayetti. Bununla beraber aradaki fark pek o kadar büyük değil ve aklıma da böyle bir düşünce geldi, ne yapayım.

Bu kapalı salondaki bütün bu kalabalıktan da biraz sersemlemiştim. Mahkeme salonuna bir kere daha baktım, ama hiçbir çehreyi ayırt edemedim. Bütün bu insanların beni görmek için itişip kakıştığını ilk anda kavrayamamıştım sanırım. Öteden beri insanların ilgisini çeken biri olmamıştım. Bütün bu telaşın sebebinin ben olduğumu anlamak için, gayret sarf etmem gerekti. Jandarmaya, "Ne kadar kalabalık!" dedim. Gazeteciler yüzünden olduğunu söyledi, sonra da jüri üyelerinin oturduğu sıranın altında, bir masanın yanında durmakta olan bir grubu gösterdi. "İşte, oradalar," dedi. "Kimler?" diye sordum. "Gazeteciler," diye tekrarladı. Gazetecilerin birini tanıyordu; gazeteci de onu görüp bize doğru yöneldi. Epeyce yaşlı, sevimli bir adamdı, ara sıra yüzünü gözünü oynatıyordu. Jandarmanın elini hararetle sıktı. O

sırada herkesin birbiriyle tanıştığını, birbirine seslendiğini, konuştuğunu fark ettim; aynı çevreye ait insanların bir arada olmaktan mutluluk duyduğu kulüpler gibi. Aynı zamanda burada kendimi fazla ve biraz da davetsiz bir misafir gibi hissetmemin yarattığı o garip izlenimin neden ileri geldiğini de anladım. Gazeteci gülümseyerek bana dönüp benim için her şeyin yolunda gitmesini umduğunu söyledi. Ona teşekkür ettim, o lafa devam etti: "Biliyor musunuz, biz sizin davayı biraz şişirdik. Yaz, gazeteler için kesat bir mevsimdir. Bir sizin iş, bir de baba katilinin davasından başka dişe dokunur şey yoktu." Sonra, biraz evvel ayrıldığı grubun içinden bana ufak tefek birisini gösterdi; adamcağız siyah çerçeveli, kocaman gözlükler takmıştı, semiz bir baykuşa benziyordu. Gazeteci, adamın Paris'te yayımlanan bir gazete tarafından buraya özel olarak yollandığını söyledi: "Aslında sizin için gelmiş değil. Ama nasıl olsa baba katilinin davasını gazeteye aktaracağı için, aynı zamanda sizin davayı da izlemesini istemişler." Az kalsın ona yine teşekkür edecektim. Ama bunun gülünç bir şey olacağını düşündüm. Gazeteci beni eliyle gönülden selamladıktan sonra yanımızdan ayrıldı. Birkaç dakika daha bekledik.

Sırtında cüppesiyle avukatım çıkageldi, birçok meslektaşı, etrafını sarmıştı. Gazetecilere doğru ilerledi, bazılarının ellerini sıktı. Mahkeme salonunun zili çalıncaya kadar şakalaşıp gülüştüler, son derece rahat görünüyorlardı. Herkes yerli yerine oturdu. Avukatım gelerek elimi sıktı. Sorulacak sorulara kısa cevaplar vermemi, başıma buyruk davranmamamı, işin gerisini ona bırakmamı söyledi.

Sol tarafımda, geri çekilen bir sandalyenin gürültüsünü işittim; kırmızılar giymiş gözlüklü, zayıf, uzun boylu bir adamın cüppesini özene bezene toplayarak yerine oturduğunu gördüm. Savcı'ydı bu. Bir mübaşir, mahkeme heyetinin gelmekte olduğunu haber verdi. Aynı anda, iki

tane kocaman vantilatör vınlamaya başladı. İkisi siyahlı, üçüncüsü kırmızılı üç yargıç ellerinde dosyalarla içeriye girdiler ve salona hakim yüksek kürsüye doğru aceleyle yürüdüler. Kırmızı cüppeli adam ortadaki koltuğa oturdu, başlığını önüne koydu, saçsız küçük başını mendiliyle kuruladı ve oturumun açıldığını ilan etti.

Gazeteciler kalemlerini ellerine almışlardı. Hepsinde aynı kayıtsız, biraz da alaycı eda vardı. Bununla beraber içlerinden gri elbiseli, mavi kravatlı epeyce genç bir tanesi, kalemini önüne koymuş bana bakıyordu. Biraz asimetrik yüzünde yalnız iki gözünü görüyordum, çok açık renktiler, tanımlanabilir hiçbir şey ifade etmeksizin pür dikkat beni süzüyorlardı. İçimde, kendi kendimi seyretmek gibi garip bir his uyandı. Belki bunun için, belki de oranın âdetlerini bilemediğimden, sonra olup bitenleri, yani jüri üyeleri arasında kura çekilişini, başkan tarafından avukata, savcıya, jüriye sorular soruluşunu (her seferinde jüri üyelerinin hepsi aynı anda başlarını mahkeme heyetinden yana çeviriyorlardı), içinde bana yabancı gelmeyen yer ve insan adlarına rastladığım iddianamenin çabucak okunuvermesini, sonra avukatıma yeniden sorular sorulmasını pek anlayamadım.

Başkan, tanık yoklaması yaptıracağını söyledi. Mübaşir dikkatime çarpan bazı isimler okudu. Biraz önce şekilsiz gibi görünen bu kalabalığın arasından bakımevinin müdürüyle kapıcısının, ihtiyar Thomas Pérez'in, Raymond'un, Masson'un, Salamano'nun, Marie'nin birer birer kalktıklarını, sonra yandaki bir kapıdan çıkıp gittiklerini gördüm. Marie bana kaygı dolu bir işaret yaptı. Onları daha önce görmemiş olduğuma hayret etmekteydim ki, adı okununca, sonuncu olarak Céleste de ayağa kalktı. Onun yanında, sırtında ceketi, kesin ve kararlı tavrıyla, lokantadaki ufak tefek kadını da gördüm. Dikkatle bana bakıyordu. Ama Başkan konuşmaya başladığı için dü-

şünmeye vakit bulamadım. Mahkeme Başkanı şimdi asıl duruşmanın başlamakta olduğunu, halka sakin olmasını tavsiye etmeyi lüzumsuz bulduğunu söyledi. Ona göre, nesnellikle inceleyeceği bir davanın duruşmasını taraf tutmadan yönetmek için buradaydı. Jüri kararını adalet anlayışı içinde alacaktı, ancak, en ufak bir olay çıkması durumunda salonu boşalttıracaktı.

Sıcak artıyordu, salonda bulunanların gazetelerle yelpazelendiklerini görüyordum. Bu yüzden devamlı bir kâğıt hışırtısı duyuluyordu. Başkan bir işaret yapınca mübaşir örme hasırdan üç yelpaze getirdi, üç hakim de hemen bunları kullanmaya başladılar.

Peşinden hemen sorguma başlandı. Başkan sakin, hatta galiba biraz da samimi bir edayla bana sorular sordu. Adımı, kim olduğumu bir kere daha söyledim ve bu yüzden duyduğum usanca rağmen, bunun doğal bir şey olduğunu düşündüm, zira yanlış kişiyi yargılamak çok vahim bir hata olurdu. Sonra Başkan, işlediğim eylemin hikâyesini anlatmaya başladı; her üç cümlede bir bana bakarak, "Böyle oldu, değil mi?" diye sordu. Ben de her seferinde, avukatımın öğütlerine uyarak, "Evet, Sayın Başkan," dedim. Başkan, hikâyesini pek özene bezene anlattığı için bu iş uzun sürdü. Diğer yandan gazeteciler sürekli bir şeyler yazıyordu. İçlerindeki en genç gazeteciyle lokantadaki o otomat kılıklı kadının bana baktıklarını hissediyordum. Tramvay sırasında oturanların hepsi yüzlerini Başkan'a çevirmişlerdi. Başkan öksürdü, dosyadaki evrakı inceledi, sonra yelpazelenerek bana doğru döndü.

Görünürde davayla ilgisi yokmuş gibi duran, fakat belki de davaya çok etkisi olacak bazı konuları inceleyeceğimizi söyledi. Yine annemden bahsedeceğini anladım, aynı anda da bunun beni ne kadar sıktığını hissettim. Annemi neden bakımevine yatırdığımı sordu. Hastabakıcı tutacak ve onu tedavi ettirecek param olmadığı

için, diye cevapladım. Onu bakımevine yatırmanın bana şahsen dokunup dokunmadığını sordu, annemin de benim de birbirimizden hiçbir beklentimiz kalmadığını ve her ikimizin de yeni hayatlarımıza alışmış olduğumuzu söyledim. O zaman Mahkeme Başkanı, bu nokta üzerinde fazla durmak istemediğini söyledi ve Savcı'ya bana soracağı başka soru olup olmadığını sordu.

Savcı bana yarı yarıya arkasını dönmüştü, yüzüme bakmadan, Başkan'ın izniyle olduğunu beyan ederek pınarın bulunduğu yere Arap'ı öldürmek niyetiyle gidip gitmediğimi sordu. "Hayır," dedim. "O halde niçin silah taşıyordu ve neden yine tam o noktaya ikinci bir kez daha geldi?" Bunun bir tesadüf olduğunu söyledim. Bunun üzerine, Savcı ters bir tavırla, "Şimdilik soracaklarım bu kadar," dedi. Bundan sonra dava biraz karıştı, ya da bana öyle geldi. Fakat Başkan, yanındakilerle konuştuktan sonra, tanıkların dinlenilmesi için öğleden sonra toplanılmak üzere oturuma ara verildiğini söyledi.

Düşünmeye pek vakit bulamadım. Beni aldılar, cezaevi arabasına bindirip hapishaneye götürdüler. Orada yemek yedim. Çok zaman sonra, yani yorgun olduğumu idrak ettiğim anda, tekrar gelip beni aldılar; her şey yeniden başladı ve kendimi aynı salonda, aynı çehrelerin karşısında buldum. Ne var ki sıcak daha artmıştı ve sanki bir mucize olmuş gibi, jüri üyelerinin her biriyle Savcı, benim avukat ve gazetecilerden birkaçı da birer tane hasır yelpaze edinmişlerdi. Genç gazeteciyle ufak tefek kadın, hâlâ oradaydılar. Fakat yelpazelenmiyorlar, hiçbir şey söylemeksizin yine bana bakıyorlardı.

Yüzümdeki teri sildim ve ancak bakımevi müdürünün çağırıldığını işittiğim zaman kendime gelerek nerede bulunduğumu anlayabildim. Müdür'e, annemin benden şikâyet edip etmediği soruldu; evet, diye cevapladı, bakımevinde kalanların yakınlarından şikâyet etmeye

biraz meraklı olduklarını ekledi. Başkan, Müdür'e daha açık olarak, onu bakımevine yerleştirdim diye annemin bana sitem edip etmediğini sordu, Müdür yine, evet, diye cevap verdi. Fakat bu sefer başka bir şey söylemedi. Başka bir soruya cevap verirken, cenazenin gömüldüğü gün beni çok sakin bularak buna şaştığını söyledi. Müdür'e bununla ne demek istediği soruldu. Müdür yere bakarak annemi görmek istemediğimi, bir damla bile gözyaşı dökmediğimi, mezarının başında bir an bile durmadan hemen gittiğimi söyledi. Onu şaşırtan bir şey daha olmuş, cenazedeki görevlilerden biri, ona annemin yaşını bilmediğimi söylemişti. Bir süre sessizlik oldu, sonra Başkan, memur sanıktan mı bahsediyordu, diye sordu. Müdür soruyu iyice anlayamadığı için Başkan ona, "Kanun böyle," dedi. Sonra da Savcı'ya döndü, tanığa bir şey sormak isteyip istemediğini öğrenmek istedi. "Yok efendim yok, bu kadarı yeterli oldu," dedi. Fakat bunu öyle bir bağırarak söyledi ve bana doğru bakarken gözünde öyle muzaffer bir ifade vardı ki, yıllardan beri ilk defa olarak içimde, aptalca bir ağlama arzusu uyandı, çünkü bütün bu insanların benden ne kadar nefret ettiklerini hissetmiştim.

Başkan, jüriye ve benim avukata, başka soruları olup olmadığını sorduktan sonra, kapıcının ifadesini aldı. Ötekiler için olduğu gibi, onun için de aynı merasim tekrarlandı. İçeriye girerken kapıcı bana baktı, sonra başını çevirdi. Kendisine sorulan sorulara cevap verdi. Annemi görmek istemediğimi, sigara içtiğimi, uyuduğumu ve sütlü kahve içtiğimi söyledi. O zaman, salonun bir şeye isyan ettiğini hissettim ve ilk kez, suçlu olduğumu anladım. Sütlü kahve ve sigara hikâyesi, kapıcıya bir kere daha anlattırıldı. Savcı gözlerinde alaylı bir parıltıyla bana baktı. O sırada avukatım, kapıcıya, onun da benimle beraber içip içmediğini sordu. Fakat Savcı, bu soru karşı-

sında küplere bindi. "Burada suçlu olan kim? Şahitleri küçük düşürecek onların ezici tanıklıklarını hiçe saymak amacını güden bu yöntemler de neyin nesi?" diye bağırdı. Ama Başkan, yine de kapıcıdan soruya cevap vermesini istedi. İhtiyar, süklüm püklüm olarak, "İyi yapmadım biliyorum, ama bu bayın bana verdiği sigarayı almamazlık edemedim," dedi. Son olarak da bana bir diyeceğim olup olmadığını sordular. "Hayır," dedim, "yalnız, şahit haklıdır. Ona, benim sigara ikram etmiş olduğum doğrudur." O zaman kapıcı biraz hayret ve bir çeşit minnetle bana baktı. Biraz çekindi, sonra sütlü kahveyi bana ikram edenin kendisi olduğunu söyledi. O zaman, avukatım açıkça böbürlenerek jüri üyelerinin bu noktayı göz önünde bulunduracaklarını söyledi. Fakat Savcı yine gürledi: "Evet, jüri bu noktayı göz önünde bulunduracaktır. Fakat şu sonuca varacaktır, bir yabancı kahve ikram edebilir ama bir evlat, kendisini doğuran kadının ölüsü başındayken bu kahveyi reddetmekle yükümlüdür!" Kapıcı gidip, yerine oturdu.

Sıra Thomas Pérez'e geldiğinde bir mübaşir, koluna girerek onu şahitlerin ifade verdiği bölmeye kadar götürdü. Pérez, daha ziyade annemi tanıdığını, beni yalnız bir kere, cenaze günü gördüğünü söyledi. Kendisine o gün ne yaptığım soruldu, o da cevapladı: "O gün çok kederliydim. Bu yüzden hiçbir şey görmedim. Acıdan gözüm hiçbir şey görmüyordu. Çünkü çok büyük bir acı oldu bu benim için. Hatta bu yüzden bayıldım. Onun için bu bayı göremedim." Savcı, beni ağlarken görüp görmediğini sordu. Pérez, hayır, diye cevap verdi. Savcı da, "Jüri üyeleri bu noktayı göz önünde bulunduracaklardır," dedi. Fakat benim avukat kızdı. Bana biraz abartılı gelen bir ses tonuyla Pérez'e, sanığın ağlamadığını gördünüz mü, diye sordu. Pérez yine, "Hayır," dedi. Dinleyiciler güldü. Avukatım da cüppesinin kollarından birini sıvayarak kesin bir

edayla, "Şu davanın haline bakın," dedi. "Her şey doğru, hiçbir şey doğru değil!" Savcının yüzü ifadesizdi, ne düşündüğü belli değildi, kurşunkalemini ikide bir önündeki dosyanın üzerindeki başlıklara batırıyordu.

Oturuma beş dakika ara verildi, bu sırada avukatım bana, işlerin yolunda gittiğini söyledi, sonra da savunmanın şahidi olarak lokantacı Céleste dinlendi. Savunma, bendim. Céleste arada bir benim olduğum tarafa bakıyor, panama şapkasını ellerinin arasında çeviriyordu. Üzerinde, bazı pazar günleri benimle at yarışlarına giderken giydiği yeni takım elbise vardı. Fakat galiba yakasını takmayı beceememişti; çünkü gömleğini kapalı tutmak için iliğe bakır bir yaka düğmesi geçirmişti. Sanık, müşteriniz midir, diye sordular ona. "Evet, ama arkadaşımdı da," dedi, hakkımda ne düşündüğü sorulunca, erkek adam olduğumu söyledi; bununla ne kastettiği sorulunca, bunun ne anlama geldiğini herkesin bildiğini söyledi; içekapanık olup olmadığım sorulduğunda, laf olsun diye konuşmaz, dedi. Savcı, yemek paralarını düzenli olarak ödeyip ödemediğimi sordu. Céleste gülerek, "Bunlar kendi aramızdaki meseleler," dedi. Ona işlediğim cinayet hakkında ne düşündüğünü de sordular. O zaman ellerini önündeki çubuğun üzerine koydu, bir şeyler hazırlamış olduğu belliydi, "Bana kalırsa bu bir felaket," dedi. "Felaketin ne demek olduğunu herkes bilir, insanı aciz bırakır böyle bir şey. Evet, bana kalırsa bu bir felakettir." Konuşmaya devam edecekti ama Başkan, peki, peki, dedi ve ona teşekkür etti. Céleste biraz afalladı. Ama daha konuşmak istediğini söyledi. Tekrar, bu bir felaket, diye ekledi. Başkan da ona, "Evet, anladık. Ama zaten bizim görevimiz de bu gibi felaketleri yargılamaktır. Teşekkür ederiz," dedi. O zaman Céleste, sanki bütün bilgisini ve iyi niyetini harcamış gibi, bana doğru döndü. Gözleri parlıyordu, dudakları titriyormuş gibi geldi bana. Daha ne

yapayım, diye sorar gibi bir hali vardı. Ben ne bir şey söyledim ne de bir hareket yaptım, ama ömrümde ilk defa bir erkeği sarılıp öpmek istedim. Başkan ona bir kere daha şahitlere ayrılan yeri terk etmesini söyledi. Céleste de gidip salonda bir yere oturdu. Oturumun geri kalan kısmı boyunca biraz öne doğru eğilip dirseklerini dizlerine dayayıp panama şapkasını elinde tutarak öylece durup bütün konuşulanları dinledi. Derken Marie içeriye girdi. Başına şapka giymişti, yine güzeldi. Fakat ben onun başı açık halini çok seviyordum. Bulunduğum yerden memelerinin hafif ağırlığını seziyor ve alt dudağının yine eskisi gibi biraz şişkin olduğunu fark ediyordum. Pek sinirli bir hali vardı. Ona hemen, beni ne zamandır tanıdığı soruldu. O da, bizim büroda çalışmakta olduğu zamanı söyledi. Başkan, benimle ilişkisinin mahiyetini sordu. Marie, arkadaşım olduğunu söyledi. Başka bir soruya da, onunla evlenecektim, diye cevap verdi. Bir dosyayı karıştırmakta olan Savcı ansızın, ilişkimizin ne zamandır devam ettiğini sordu. Marie tarihi belirtti. Savcı kayıtsız bir tavırla, bu tarihin annemin öldüğü günden bir gün sonrası olduğunu belirtti. Sonra biraz alaycı bir edayla, hassas bir konunun üzerinde fazla durmak istemediğini, Marie'nin endişelerini anladığını (sözünün burasında tavrı sertleşti), ama görevinin ona nezaket kurallarını dinlememeyi buyurduğunu söyledi. Bunun için Marie'den benimle tanıştığı günü kısaca anlatmasını istedi. Marie konuşmak istemiyordu, ama Savcı'nın ayak direyişi karşısında denize girişimizi, sinemaya gidişimizi, benim evime dönüşümüzü anlattı. Savcı, tanığın sorgu yargıçlığında verdiği ifadeden sonra o günkü sinema programlarını incelediğini söyledi. Ancak, o gün hangi filme gittiğimizi Marie'nin söylemesini istediğini ekledi. Marie güç işitilebilen, titrek bir sesle, Fernandel'in bir filminin oynadığını söyledi. İfadesini bitirdiğinde salonda çıt çıkmıyordu.

O zaman Savcı ayağa kalktı, çok ciddi bir hali vardı, sesinin heyecanlı olduğunu seziyordum, parmağını bana uzatarak ağır ağır, "Sayın jüri üyeleri," dedi, "annesinin ölümünün ertesi günü bu adam denize girmiş, bir kadınla gayrimeşru bir ilişkiye başlamış, komik bir film seyrederek gülmüştür. Size bundan fazla bir şey söyleyecek değilim." Sonra yine sessizlik içinde yerine oturdu. Fakat Marie birdenbire hüngür hüngür ağlamaya başladı, işin aslının öyle olmadığını, başka şeyler de olduğunu, onu düşündüğünün tersini söylemeye zorladıklarını, beni iyi tanıdığını ve hiç kötülük yapmadığımı söyledi. Fakat Başkan'ın bir işareti üzerine, mübaşir onu alıp götürdü ve oturuma devam edildi.

Ondan sonra Masson'u pek üstünkörü dinlediler, Masson, benim namuslu bir adam olduğumu, "hatta, mert bir adam" olduğumu açıkladı. Salamano, köpeğine iyi davrandığımı söylediğinde ve annemle benim hakkındaki bir soruya, annemle konuşacak bir şeyim olmadığını, onun bunun için bakımevine yatırdığımı eklediğinde dinlemediler bile. Adamcağız boyuna, "Anlamak lazım efendim, anlamak lazım," diyordu. Oysa kimse bir şey anlar görünmüyordu. Onu da götürdüler.

Sonra, sonuncu tanık olan Raymond'a sıra geldi. Raymond bana ufacık bir işaret yaptı ve hemencecik suçsuz olduğumu söyledi. Ne var ki Başkan ona, fikrini değil olayı sorduklarını beyan etti. Sonra ondan kurbanla olan ilişkisini anlatmasını istedi. Raymond, bu fırsattan faydalanıp kız kardeşini tokatladığından beri adamın ondan nefret ettiğini söyledi. Başkan da, kurbanın benden nefret etmek için nedenleri olup olmadığını sordu. Raymond, benim plajda bulunmamın sadece bir tesadüf olduğunu söyledi. O zaman Savcı, facianın temelindeki mektubun nasıl olup da benim tarafımdan yazıldığını sordu. Raymond yine bunun bir tesadüf olduğunu söyle-

di. Savcı, bu vakada tesadüfün çok kötü etkilerinin olduğu karşılığını verdi. Raymond, metresini tokatladığında benim müdahale etmemiş olmamın, karakolda şahitlik etmemin ve ifademin taraflı olmasının da tesadüf olup olmadığını sordu. Son olarak Raymond'a neyle geçindiğini sordu, o da, "Ambarcıyım," diye cevaplayınca Savcı, jüri üyelerine, tanığın muhabbet tellallığı yaptığının herkesçe bilindiğini söyledi. Onun hem suç ortağı hem de arkadaşıydım. Ortada rezilce işlenmiş feci bir cinayet vardı ve bunun ahlaksız bir yaratık tarafından işlenmesi olayı daha da vahim hale getiriyordu. Raymond kendini savunmak istedi, avukatım da itirazda bulundu ama onlara Savcı'nın lafını bitirmesine izin verilmesini söylediler. Savcı, "Ekleyecek pek bir şey yok," dedikten sonra Raymond'a, "Sanık arkadaşın mı?" diye sordu. O da, "Evet, arkadaşım," dedi. Savcı bana da aynı soruyu sordu, gözlerini kaçırmayan Raymond'a baktım. "Evet," diye cevap verdim. Savcı jüriye döndü ve, "Görülüyor ki, annesinin ölümünün ertesi günü utanç verici şekilde sefahate dalmış olan bu adam, cinayeti gayet saçma sebepler yüzünden ve sırf ahlaksızca birtakım dalavereleri örtbas etmek için işlemiştir," dedi.

Sonra yerine oturdu. Fakat avukatımın sabrı tükenmişti, kollarını havaya kaldırarak bağırmaya başladı, cüppesinin yenleri sıyrıldı, kolalı gömleğinin kıvrımları meydana çıktı, "Efendim, bilmek istediğim şu: Müvekkilim annesini gömdüğü için mi, yoksa bir adamı öldürdüğü için mi yargılanmaktadır?" diye sordu. Dinleyiciler güldü. Fakat Savcı tekrar ayağa kalktı, cüppesinin önünü kavuşturdu ve, bu iki olay arasında derin, dokunaklı ve esaslı bir ilginin bulunduğunu sezmemek için sayın sanık avukatı kadar saf olunması gerektiğini söyledi. "Evet," diye haykırdı, "bu adamı, bir anneyi bir cani, kalbiyle gömmüş olduğu için suçluyorum." Bu sözler dinleyiciler üze-

rinde derin bir etki bırakmış gibiydi. Avukatım omuzlarını silkti ve alnındaki terleri sildi. Ne var ki, o da bu sözlerden etkilenmiş görünüyordu, işlerin benim için pek de iyi gitmediğini anladım.

Sonra her şey pek çabuk olup bitti. Oturuma son verildi. Arabaya binmek için Adliye Sarayı'ndan çıkarken kısa bir an yaz akşamının kokusunu, rengini yeniden hissettim. Arabanın karanlığı içinde ve duymakta olduğum yorgunluğun derinliklerinde, sevdiğim bir şehrin ve günün bir saatinin bütün alışılmış gürültülerini birer birer tekrar bulur gibi oldum, günün o saatinde bazen kendimi memnun hissettiğim de olurdu. Artık sakinleşmiş olan havada gazete satıcılarının bağırışmalarını, parktaki son kuşların ötüşlerini, sandviç satıcılarının bağırışlarını, şehrin yukarısındaki dönemeçlerde tramvayların çıkardıkları iniltiyi ve gecenin karanlığı limanın üzerine çökmeden önce gökyüzünden gelen bu gürültüleri; bir körün gözü kapalı takip ettiği bütün bu şeyleri birer birer gözlerimin önünde canlandırıyordum. Evet, çok zaman önce kendimi memnun hissettiğim saatti bu. O zaman beni bekleyen şey, rahat ve rüyasız bir uykudan ibaretti. Fakat ne de olsa değişmiş bir şeyler vardı, çünkü yarını beklerken, kendimi yine hücremde buldum. Sanki yaz göklerinde uzayıp giden aşina yollar, insanı masum uykulara olduğu kadar, hapishanelere de götürebilirmiş gibi.

4

Sanık sandalyesinde otururken bile insanın kendisinden bahsedilişini işitmesi daima ilgi çeken bir şey oluyor. Savcının da, avukatımın da yaptıkları savunmalar sırasında diyebilirim ki, benden, işlediğim cinayetten fazla konuşuldu. Zaten iddia ile savunma birbirinden çok mu farklıydı sanki? Avukat kollarını havaya kaldırıyor, benim suçlu olduğumu, fakat hafifletici sebepler bulunduğunu ileri sürüyordu. Savcı ise ellerini uzatıp benim suçlu olduğumu, fakat hafifletici sebepler bulunmadığını ileri sürüyordu. Yalnız, beni belli belirsiz sıkan bir şey vardı. Zihnim çok meşgul olmasına rağmen, bazen ben de söze karışmaya kalkışıyordum. O zaman avukatım, "Siz susun, davanız için böylesi daha iyi," diyordu. Yani, bu davanın benim dışımda görülür gibi bir hali vardı. Her şey, ben karıştırılmaksızın olup bitiyordu. Kaderim, bana fikir sorulmadan belirleniyordu. Zaman zaman herkesin sözünü kesip, "İyi ama, sanık kim? Sanık olmak önemli bir iştir. Benim de söyleyeceklerim var," diyecek oluyordum. Fakat iyi düşününce söyleyecek bir şeyim olmadığını anlıyordum. Zaten şunu da kabul etmeliyim ki, insanları meşgul etmeye duyulan ilgi uzun sürmez. Örneğin, Savcı'nın iddianamesi beni pek çabuk yoruverdi. Dikkatimi çeken ya da ilgimi uyandıran şey-

ler sadece iddianamenin bütününden ayrı birtakım parçalar veya jestler oldu.

Anladığıma göre, Savcı'nın ana düşüncesi, benim cinayeti önceden tasarlamış olduğumdu. En azından kanıtlamaya çalıştığı buydu. "Bunu ispat edeceğim, hem de misliyle edeceğim. Önce olayların göz kamaştırıcı ışığı altında, sonra da bu cani ruhun psikolojisinin bana vereceği loş ışık altında," diyordu. Annemin ölümünden beri olup biten olayları kısaca anlattı. Duygusuzluğumu, annemin yaşını bilmeyişimi, ertesi gün bir kadınla beraber denize girip sinemaya gidişimi, Fernandel'i seyredişimi ve nihayet Marie'yle eve dönüşümü hatırlattı. O anda hemen anlayamadım, "metresi" diyordu çünkü; oysa Marie benim için sadece Marie'ydi. Sonra Raymond'un hikâyesine geçti. Olaylara bakış açısının çok net olduğunu fark ettim. Söyledikleri akla yakındı. Mektubu, metresini getirip "düşük ahlaklı" bir adamın kötü muamelelerine maruz bırakmak için, Raymond'la anlaşarak yazmıştım. Plajda, Raymond'un düşmanlarını kışkırtmıştım. Raymond yaralanmıştı. Ondan tabancasını istemiş, tabancayı kullanmak için tek başıma geri dönmüştüm. Arap'ı da tasarladığım gibi öldürmüştüm. Sonra beklemiştim ve "işin tam tamına yapıldığından emin olmak için" soğukkanlılıkla, bile bile ve planlı olarak dört el daha ateş etmiştim.

Savcı, "İşte baylar," dedi; "bu adamı taammüden adam öldürmeye götüren olaylar zincirini gözlerinizin önüne serdim. Bu noktanın üzerinde ısrar ediyorum. Çünkü söz konusu olan sıradan bir cinayet olayı, bazı koşulların hafiflettiğini sanabileceğiniz planlanmamış bir eylem değildir. Bu adam, beyler, bu adam zeki. Onu dinlediniz, değil mi? Ne cevap vereceğini biliyor. Kelimelerin değerini biliyor. Onun için, ne yaptığını bilmeden hareket ettiği söylenemez."

Ben dinliyor, bana zeki dendiğini duyuyordum. Fakat sıradan bir insanın sahip olduğu niteliklerin, bir suçluya yöneltilen ezici suçlamalar haline nasıl gelebildiğini anlayamıyordum. Bende hayret uyandıran işte buydu ve Savcı'nın şu sözleri söylediğini işitinceye kadar onu dinlemedim: "Peki pişmanlık gösterdi mi? Ne gezer, beyler! Sorgu boyunca bu adam, işlediği iğrenç eylemden dolayı bir tek defa üzgün görünmemiştir." O sırada bana döndü ve sebebini iyice anlayamadığım saldırılarına devam ederek parmağıyla beni gösterdi. Haklı olduğunu kabul etmekten kendimi alıkoyamazdım şüphesiz. İşlediğim eylem yüzünden pek o kadar pişmanlık duymuyordum. Fakat onun bu kadar ısrarı beni hayrete düşürüyordu. Yaptığım herhangi bir şeyden dolayı hiçbir zaman gerçek pişmanlık duyamamış olduğumu ona samimi olarak, hatta dostça açıklamaya çalışmak isterdim. Ben her zaman olacak şeyin, bugünün veya yarının etkisi altında olan bir insandım. Fakat şimdi içinde bulunduğum bu durumda, hiç kimseye bu tarz bir şey söyleyemezdim. Savcı, ruhumdan söz etmeye başladığı için yine dinlemeye çalıştım.

Ruhumu mercek altına aldığını ve hiçbir şey bulamadığını söylüyordu, işte böyle sayın jüri üyeleri. Aslında, bende ruhtan da eser yokmuş insanlıktan da, hatta insan kalbini esirgeyen ahlak kurallarının birine bile sahip değilmişim. "Şüphesiz," diye ekledi, "bu yüzden onu ayıplayamayız. O elde edemeyeceği bir şeye sahip değil diye şikâyet edemeyiz. Fakat tamamen olumsuz bir erdem olan hoşgörürlük, bu mahkemede yerini daha çetin, fakat daha yüksek olan adalet gibi bir erdeme bırakmalıdır. Hele bu adamda görüldüğü cinsten boş bir kalp, içine toplumun yuvarlanıp girebileceği bir uçurum haline gelirse." Anneme karşı takındığım tavırdan da, o sırada bahsetti. Duruşma sırasında söylediklerini tekrarladı. Fakat cinayetten bahsettiği zamankine göre çok uzun konuştu,

hem de öyle uzun konuştu ki, o sabahki sıcaktan başka şey hissetmez oldum. Bu durum, Savcı'nın durduğu ve bir süre sustuktan sonra çok alçak ve ikna olmuş bir sesle, "Bu mahkeme, yarın cinayetlerin en korkuncunu, bir babanın katli davasını yargılayacaktır, beyler," dediği âna kadar sürdü. Ona göre, bu korkunç cinayet karşısında insanın aklı duruyordu. İnsan adaletinin zaaf göstermeksizin onu cezalandıracağını umuyordu. Yalnız, şunu da çekinmeden söylüyordu, bu cinayet karşısında duyduğu dehşet, şu sanığın duygusuzluğu karşısında duyduğu dehşetten neredeyse daha azdı. Annesini manen öldüren biri, tıpkı kendisinin dünyaya gelmesine sebep olan insanın, yani babasının hayatına kasteden kimse gibi, insan topluluğundan kendi kendini kovmuş olurdu. Her halükârda birincisi, ikincinin eylemlerini hazırlar, bunları adeta önceden haber verir ve meşrulaştırırdı. Sonra sesini yükselterek, "Onun için beyler, şu sandalyede oturmakta olan adamın, bu mahkemenin yarın yargılayacağı cinayetten de suçlu olduğunu söylersem düşüncemi fazla aşırı bulmayacağınıza eminim. Kendisinin cezası, ona göre verilmelidir," diye ekledi. Sözünün burasında Savcı terden parlayan yüzünü sildi. Ardından, görevinin zor olduğunu ama onu taviz vermeden yerine getireceğini söyledi. Benim, en temel kurallarını bilmezden geldiğim bir toplumda işim olmadığını, üstelik, en basit tepkilerinden dahi habersiz olduğum insan kalbine sığınmaya da yüzümün tutmayacağını ilan etti. "Sizden bu adamın başını istiyorum ve bunu gönül rahatlığıyla istiyorum. Zira hayli uzun olan meslek hayatımda, ölüm cezası istediğim çok olmuştur, ne var ki bu acı görevin, hiçbir zaman, bugün olduğu kadar kutsal ve kesin bir gerekliliğin bilinciyle ve canavarca bir ifade okumakta olduğum bu insan çehresi karşısında duyduğum dehşetle karşılığını bulmuş olduğunu hissetmiş değilim," dedi.

Savcı tekrar yerine oturduğunda salonda epeyce uzun bir sessizlik oldu. Bense sıcaktan ve hayretten sersemlemiştim. Başkan bir-iki öksürdü ve çok alçak bir sesle, diyeceğim bir şey olup olmadığını sordu. Ayağa kalktım, canım konuşmak istediği için de biraz rastgele bir tarzda, Arap'ı öldürmeyi düşünmemiş olduğumu söyledim. Başkan, bunun bir itiraf olduğunu ama o âna dek benim savunma sistemimi anlamadığını ve avukatımı dinlemeden önce, cinayeti işlememe neden olan sebepleri belirtmemden memnuniyet duyacağını söyledi. Sözcükleri biraz karıştırarak ve gülünç olduğumu da hissederek hızlıca, bu işe güneşin sebep olduğunu söyledim. Salonda gülüşmeler oldu. Avukatım omuz silkti ve hemen arkasından da ona söz verildi. Fakat o, geç olduğunu, birkaç saat konuşacağını ileri sürerek oturumun öğleden sonraya bırakılmasını istedi. Mahkeme de bunu kabul etti.

Öğleden sonra büyük vantilatörler salonun ağır havasını boyuna dalgalandırmaya devam ediyor, jüri üyelerinin alacalı, küçük yelpazeleri de hep aynı yönde sallanıyordu. Avukatımın savunması hiç bitmeyecekmiş gibi geliyordu bana. Bununla beraber bir ara, onu dinledim; çünkü, "Öldürdüğüm doğrudur," diyordu. Sonra hep bu şekilde, benden söz ettiği her defa "ben" diyerek devam etti söze. Buna pek şaşmıştım. Bir jandarmaya doğru eğilerek bunun sebebini sordum. Bana susmamı söyledi ve hemen sonra, "Bütün avukatlar böyle yapar," diye ekledi. Bunun beni davadan ayırmak, sıfıra indirmek ve bir bakıma da benim yerime geçmek demek olduğunu düşündüm. Fakat galiba daha şimdiden, bu mahkeme salonundan pek uzaklardaydım ben. Sonra avukatım bana gülünç de göründü. İşin içinde kışkırtma olduğunu kısaca ileri sürdükten sonra, o da benim ruhumdan söz etti. Fakat Savcı'ya göre daha yeteneksiz biri gibi geldi bana.

"Ben de bu ruhu mercek altına aldım," dedi, "fakat pek sayın Savcı'nın tersine, bu ruhta bir şeyler buldum, hatta onu açık bir kitap gibi okudum, diyebilirim." Benim, herkesçe sevilen ve başkasının dertlerini paylaşan namuslu bir insan, yorulmak bilmeyen, çalışkan bir memur olduğumu okumuş ruhumda. Ona göre ben, yapabildiği sürece annesine destek olmuş, örnek bir evlatmışım. Sonunda da, bir bakımevinin ihtiyar kadıncağızı, benim imkânlarımın sağlayacağından daha rahat ettireceğini ummuşum. Sonra, "Doğrusu beyler," diye devam etti söze: "Bu bakımevi etrafında neden bu kadar gürültü patırdı edildiğini anlayamıyorum. Çünkü nihayetinde, bu kurumların faydaları ve büyüklükleri hakkında bir kanıt göstermek gerekirse, bunların masraflarını bizzat devletin ödediğini söylemek yerinde olur." Yalnız, avukatım cenaze töreninden bahsetmedi ve savunmasında bu noktanın eksik kalmış olduğunu hissettim. Fakat bütün bu uzun cümleler, hep ruhumdan söz edilen bu bitmek tükenmek bilmez günler ve saatler yüzünden bana öyle geldi ki, her şey renksiz bir su halini almaktaydı ve bu yüzden de gözlerim kararıyordu.

Sonunda, avukatım konuşmasına devam ederken bir dondurmacının çaldığı boru sesinin sokaktan ve bütün salonlardan, mahkemelerden geçerek bana kadar eriştiğini hatırlıyorum. Artık bana ait olmayan bir hayatın bütün hatıraları başıma üşüşüverdi. Evet, bu hayat bana ait değildi ama en küçük ve en güçlü mutluluklarımı; sevdiğim mahalleyi, gökyüzünün akşamları aldığı her çeşit hali, Marie'nin gülüşlerini ve giysilerini o hayatta bulmuştum ben. Burada oluşumun lüzumsuzluğu birdenbire canıma tak etti ve içimde yalnız bir tek şey için sabırsızlık hissettim: Bu işin bitmesi, hücreme ve uykuma dönmek. Avukatımın sözlerini bitirirken jürinin bir an için Şeytan'a uymuş namuslu ve çalışkan bir insanı ölü-

me mahkûm etmek istemeyeceğini, işlediğim cinayetin sonsuz azabı içinde zaten cezaların ağırını çektiğimi ve hafifletici sebeplerin de göz önünde bulundurulmasını istediğini söylediğini yarım yamalak duydum. Mahkeme oturuma ara verdi, Avukat da bitkin bir havayla yerine oturdu. Meslektaşları yanına gelip onun elini sıktılar. "Mükemmel azizim," denildiğini duydum. Hatta içlerinden biri beni şahit tutarak, "Öyle değil mi?" diye sordu. Onayladım ama iltifatım samimi değildi; çünkü çok yorgundum.

Diğer taraftan dışarıda akşam oluyor, sıcak gitgide azalıyordu. Sokaktan geldiğini işittiğim bazı gürültülerden, akşamın sakinliğini, ılıklığını seziyordum. Ve hep beraber beklediğimiz şey de yalnız beni ilgilendiriyordu. Salona bir daha baktım. Her şey ilk günkünün aynıydı. Gri ceketli gazeteci ve otomat kılıklı kadınla göz göze geldim. O zaman da bütün duruşma boyunca Marie'yi bakışlarımla aramamış olduğumu hatırladım. Onu unutmuş değildim, ama çok meşguldüm. Marie'nin, Céleste ile Raymond'un arasında olduğunu gördüm. "Nihayet bitti," demek ister gibi bir işaret yaptı bana. Biraz kaygılı olan yüzünde bir gülümseyiş gördüm. Fakat yüreğimin kapalı olduğunu hissediyordum ve gülümseyişine karşılık bile veremedim.

Mahkeme heyeti geri geldi. Jüri üyelerine çabucak birtakım sorular okundu. "Cinayetten suçlu...", "kışkırtma...", "hafifletici sebepler..." gibi bazı şeyler işittim. Jüri üyeleri dışarıya çıktılar, beni de daha önce beklemiş olduğum o küçük odaya götürdüler. Avukatım yanıma geldi. Pek konuşkandı, benimle şimdiye kadar hiç yapmadığı şekilde, daha güvenli ve candan bir tavırla konuştu. Her şeyin yolunda gideceğini, bu işten birkaç yıl hapis ya da kürek cezasıyla sıyrılacağımı düşünüyordu. Kötü bir karar çıkarsa temyiz mahkemesine gitme şansının olup

olmadığını sordum. Hayır, dedi. Jüriyi aleyhe çevirmemek için ortaya kesin hükümler atmama taktiği uygulamış. Bir karar öyle uluorta, bir hiç yüzünden bozulmazmış. Bu, bana da apaçık göründü ve söylediği sebepleri haklı buldum. Olayı soğukkanlılıkla değerlendirirsek, bundan doğal bir şey olamazdı. Aksi halde boş yere bir sürü kırtasiye işine yol açılmış olacaktı. "Yine de, bir üst mahkemeye başvurabiliriz. Ama ben sonucun iyi olacağına inanıyorum," dedi avukatım.

Çok uzun zaman, galiba üç çeyrek saate yakın bekledik sanıyorum. Sonra bir zil sesi işitildi. Avukatım, "Jüri başkanı cevapları okuyacak. Sizi ancak kararı bildirmek için içeriye alacaklar," diyerek yanımdan ayrıldı. Kapılar açılıp kapandı. Yakında mı, uzakta mı olduğunu bilemediğim merdivenlerde birtakım insanlar koşuşuyorlardı. Sonra salonda birisinin boğuk sesle bir şeyler okuduğunu işittim. Zil yeniden çalıp da sanıklara ayrılmış bölmenin kapısı açılınca bana doğru yükselen şey, salonun sessizliği oldu. Genç gazetecinin beni görünce başını başka tarafa çevirdiğini fark edince duyduğum garip hissin yarattığı sessizlikti bu. Marie'nin oturduğu tarafa bakmadım. Buna vakit bulamadım, çünkü Başkan garip bir şekilde bana, Fransız halkı adına genel bir meydanda kafamın kesileceğini söyledi. İşte o zaman, bütün yüzlerde okumakta olduğum hissin niteliğini anlar gibi oldum. Saygı hissiydi bu galiba. Jandarmalar bana çok yumuşak davranıyorlardı. Avukat elini bileğime koydu. Artık hiçbir şey düşündüğüm yoktu. Başkan, bir diyeceğim olup olmadığını sordu. Düşündüm, "Hayır," dedim. Beni alıp götürdüler.

5

Cezaevinin papazıyla görüşmeyi üçüncü defa reddettim. Ona söyleyecek bir şeyim de yok, konuşmaya isteğim de yok, nasıl olsa eninde sonunda göreceğim onu. Beni şu anda ilgilendiren şey, içinde bulunduğum çarktan kurtulmak, önüne geçilmez gibi görünen şeyin bir çıkar yolu olup olmadığını bilmek. Hücremi değiştirdiler. Bu hücrede yattığım yerden gökyüzünü, yalnız onu görüyorum. Bütün günlerim, gündüzü geceye kavuşturan renk değişmelerini onun çehresinde seyretmekle geçiyor. Yatıyorum, ellerimi başımın altına koyarak bekliyorum. Bu amansız mekanizmadan kurtulmuş, idamdan önce kaybolmuş, polis kordonunu yarmış idam mahkûmları var mıdır diye kim bilir kaç defa sordum kendi kendime. O zaman, idam hikâyelerine yeter derecede dikkat etmemiş olduğum için hayıflanıyordum. İnsan bu konularla her zaman ilgilenmeli. İnsanın başına ne geleceği hiç belli olmaz. Herkes gibi, ben de gazetelerde bu tür haberler okumuştum. Ama elbette, özel birtakım eserler vardı, ama ben hiçbir zaman bunları incelemek merakını göstermemiştim. O kitaplarda, belki kaçma hikâyeleri de bulacaktım. Hiç olmazsa bir seferinde çarkın durduğunu, bu karşı durulmaz gidişte şansla rastlantının yalnız bir defa, bir şeyi değiştirebildikleri-

ni öğrenecektim. Bir tek defa! Bir bakıma da bu, bana yetecekti galiba. Geri kalanını da kalbim yapacaktı. Gazeteler sık sık, topluma olan bir borçtan bahsediyorlardı. Onlara göre bu borcu ödemek lazımdı. Fakat bu, hayal gücüne hitap eden bir şey değil. Asıl önemli olan bir kaçma imkânı, değişmez ve şaşmaz bir gidişatın dışına atlayış, umudun bütün şanslarını taşıyan delice bir koşuştu. Tabii umut, koşup giderken bir sokağın köşesinde, daha kurşun havadayken vurulup ölmekti. Fakat iyi düşünülürse, hiçbir şey bana bu kadar talihli olabileceğimi umdurmuyor, aksine her şey bunu engelliyor, mekanizma beni sımsıkı kavrıyordu.

Bütün iyi niyetime rağmen, bu kesin ve acı gerçeği kabul edemiyordum. Çünkü sonuçta, onu meydana getirmiş olan kararla o kararın bildirildiği andan itibaren değişmez bir şekilde birbirini kovalayan olaylar arasında gülünç bir orantısızlık vardı. Kararın saat 17'de okunacağına saat 20'de okunmuş olması ve büsbütün başka bir nitelikte de olabilmesi olgusu, herkes gibi çamaşır değiştiren kimseler tarafından verilmiş bulunması gerçeği, Fransız (ya da Alman ya da Çinli) milleti gibi kuşkulu ve belirsiz bir kavrama dayanmış olması keyfiyeti, bütün bunlar, bu kararın ciddiyetinden pek çok şey kaybettiriyor gibi geliyordu bana. Bununla beraber, kararın verildiği saniyeden itibaren onun etkilerinin, şu vücudumu dayadığım duvarın varlığı kadar kesin ve ciddi bir hal aldığını da kabul etmek zorundaydım.

O anlarda annemin, babamla ilgili olarak bana anlattığı bir hikâyeyi hatırladım. Babamı tanımamıştım. Bu adam hakkında bildiğim tek belirli şey de belki annemin bu hikâyeyi bana anlatırken söylediklerıydi: Babam bir katilin idamını seyretmeye gitmiş. Böyle bir şeyi seyretmeye gitme düşüncesi onu hasta ediyormuş. Ama yine de gitmiş ve dönüşte öğleye kadar kusmuş. O zamanlar

babamdan biraz tiksiniyordum. Şimdi onu anlıyordum. o kadar doğal bir şeydi ki bu. Ölüm cezasının çok önemli bir şey olduğunu, hatta bir bakıma onun, bir insanın ilgisini çekecek tek şey olduğunu nasıl olmuştu da anlamamıştım? Mümkün olup da bu hapishaneden çıkabilseydim, bütün idamları seyretmeye giderdim. Ama bu olasılığı düşünmekle doğru yapmıyordum galiba. Çünkü kendimi sabah karanlığında bir polis kordonu gerisinde serbest, yani adeta öte tarafta görmek; idamı seyre gelip sonradan kusacak bir seyirci olduğumu düşünmek yüzünden yüreğim acı bir sevinç duygusuyla doluyordu. Fakat mantıklı değildi bu. Kendimi bu gibi düşüncelere kaptırmakla iyi yapmıyordum, çünkü sonradan o kadar çok üşüyordum ki, battaniyemin altında dertop oluyordum. Kendime engel olamıyordum, dişlerim birbirine çarpıyordu.

Ama insan her zaman makul hareket edemez tabii. Örneğin, bazen de kanun tasarıları yapıyordum. Cezaları düzeltiyordum. İşin aslının, mahkûma bir şans vermek olduğunu fark etmiştim. Binde bir şans, birçok şeyi düzeltmeye yeterliydi. Örneğin hastayı (hasta, diye düşünüyordum), onda dokuz ihtimalle öldürecek olan bir kimyasal bileşim bulunabilirdi. Fakat mahkûm bunu bilecekti, şart bu olacaktı. Çünkü iyice düşününce ve olayları soğukkanlılıkla irdeleyince görüyordum ki, giyotin bıçağının kusuru, şansa hiç mi hiç yer bırakmamasıydı. Sonuç olarak, mahkûmun ölümüne kesin şekilde karar verilmiş oluyordu. Olmuş bitmiş bir iş, iyice ayarlanmış bir düzen, kabul edilmiş ve bozulması düşünülemeyecek bir anlaşmaydı bu. Binde bir ihtimalle bıçak inmez veya kesmezse, süreç yeniden başlıyordu. Demek ki, meselenin can sıkıcı tarafı mahkûmun, makinenin iyi işlemesine dua etmek zorunda olmasıydı. Cezanın kusurlu tarafı işte buydu. Bir bakıma bu, doğru. Fakat başka bir

bakıma, iyi bir düzenlemenin bütün sırrının da işte bunda olduğunu kabul etmek zorundaydım. Sözün kısası, mahkûm da kendisinin idamına manen yardım etmek zorundaydı. Her şeyin aksamadan yürümesi onun da yararınaydı.

Bu meseleler hakkında doğru olmayan fikirler beslemiş olduğumu da kabul etmek zorundaydım. Bilmem neden, giyotine gitmek için ben hep bir iskelenin üzerine çıkmak, basamaklara tırmanmak gerektiğini sanmıştım. Bunun sebebi 1789 Devrimi'ydi sanırım, demek istiyorum ki, bu durum, bana bu işlem hakkında öğretilmiş veya gösterilmiş şeylerden ileri geliyordu. Ancak bir sabah, gazetelerin yankı uyandıran bir idam dolayısıyla yayınlamış oldukları bir resmi hatırladım. Gerçekte, makineyi gayet basit bir şekilde zemine koymuşlardı. Düşündüğümden çok daha dardı. Bunu daha önce fark etmemiş olmam oldukça tuhaftı. Resimdeki makine, dakik ve hassas, cilâlı ve pırıl pırıl bir aleti hatırlatan haliyle dikkatimi çekmişti. İnsan bilmediği şeyler hakkında daima abartılı düşüncelere kapılır. Halbuki tersine, her şeyin çok basit olduğunu görmekteydim: Makine, kendisine doğru yürümekte olan adamla aynı hizadaydı. Adam adeta, rastladığı bir kimseye doğru yürür gibi yürüyordu ona. Bu da can sıkıcı bir şeydi. İskemlenin üstüne çıkmak, gökyüzüne doğru yükselmek hayali az çok hayal edilebilirdi. Halbuki bu noktada da, makine her şeyi ezmekteydi: İnsan biraz utanç ve büyük bir kesinlikle, adeta gizlice öldürülüyordu.

Sürekli düşündüğüm iki şey daha vardı: Şafak vakti ve temyiz isteğim. Bununla beraber, kendimi makul olmaya zorluyor ve bunları düşünmemeye çabalıyordum. Sırtüstü yatarak gökyüzüne bakıyor, onunla ilgilenmeye zorluyordum kendimi. Gök yeşile büründü mü, akşam olmuş demekti. Düşüncelerimin akışını başka yöne çe-

virmek için bir gayret daha gösteriyordum. Kalbimi dinliyordum. Bu kadar uzun zamandan beri bana yoldaşlık eden bu gürültünün kesilebileceğini aklım almıyordu. Zaten kuvvetli bir hayal gücüm hiç olmamıştır. Bununla beraber, bu kalbin çarpışının başımın içine doğru uzanamayacağı o saniyeyi gözümün önüne getirmeye uğraşıyordum. Fakat boşuna. Şafak vakti ve temyiz isteğim yine karşımdaydı. Sonunda, işin en doğrusunun kendimi zorlamamak olduğunu düşünüyordum.

Şafak vakti geliyorlardı, bunu biliyordum. Sözün kısası, gecelerimi hep bu şafak vaktini beklemekle geçirdim. Baskına uğramayı hiçbir zaman sevmemişimdir. Başıma bir şey gelecekse, gözümün önünde gelmesini tercih ederim. İşte bunun içindir ki, gündüzleri pek az uyumaya başladım ve geceleri de gökyüzüne bakan pencerede ışığın belirmesini sabırla bekledim. İşin en güç tarafı, onların harekete geçmeyi âdet ettiklerini bildiğim o belirsiz saatti. Gece yarısından sonra bekliyor, gözlüyordum. Kulağım hiçbir zaman bu kadar çok ses algılamamış, seslerin bu kadar incesini ayırt etmemişti. Zaten bu süre içinde, bir bakıma talihimin bana yardım ettiğini de söyleyebilirim, çünkü hiç ayak sesi işitmedim. Annem hep insanın tam anlamıyla mutsuz olamayacağını söylerdi. Gökyüzü renklenip de yeni bir gün hücreme sızdığı zaman, ona hak veriyordum. Çünkü pekâlâ da ayak sesleri işitebilirdim ve kalbim durabilirdi. En küçük bir pırtıyla bile kapıya doğru atılsam da, kulağımı tahtaya yapıştırıp kendi soluğumu işitinceye kadar –bu soluğun ne kadar hırıltılı ve bir köpeğin hırlamasına ne çok benzemekte olduğunu görüp korkarak– delicesine beklesem de, sonunda kalbim yine durmuyor ve ben yirmi dört saat daha kazanmış oluyordum.

Gündüzleri ise temyiz dilekçem vardı. Galiba bu düşünceden en iyi şekilde faydalandım. Bunun sonuçla-

rını hesaplıyor ve düşüncelerimden çok iyi bir şekilde yararlanıyordum. Daima en kötü ihtimali ele almaktaydım: Temyiz dilekçem reddedilmişti. "Öyleyse öleceğim demek ki." Bu düşüncede hiçbir tereddütlü taraf yoktu. Fakat herkes bilir ki hayat, yaşanmak zahmetine değmeyen bir şeydir. Aslında otuz ya da yetmiş yaşında ölmenin önemli olmadığını bilmez değilim; çünkü her iki durumda da gayet doğal olarak başka erkeklerle başka kadınlar yine yaşayacaklar ve bu, binlerce yıl devam edecektir. Sözün kısası, bundan daha açık bir şey yoktu. Şimdi ya da yirmi yıl sonra olsun, ölecek olan hep bendim. O anda yapmakta olduğum muhakemede beni bir parça rahatsız eden şey, yirmi yıl daha yaşamak düşüncesinin içimde yarattığı o korkunç hamleydi. Ne var ki bu hamleyi yatıştırmak için de, nihayet o gün gelip çattığında, düşüncelerimin neler olacağını hayal etmekten başka bir şey gelmiyordu elimden. İnsan madem ki ölecektir, bunun nasıl ve nerede olacağının önemi yoktur, apaçık bir şeydir bu. Öyleyse (işin güç tarafı bu "öyleyse"nin içindeki düşünceleri göz ardı etmemek) öyleyse temyiz dilekçemin reddedileceğini kabul etmem gerekiyordu.

O anda, ama yalnız o anda, ikinci olasılık, yani cezamın hafifletilmiş olması ihtimalini düşünmek için kendi kendime izin veriyor, yani buna bir çeşit hak kazanmış oluyordum. İşin en can sıkıcı tarafı, kanımın ve vücudumun, gözlerimi delice bir sevinçle iğneleyen atılışını dizginlemek zorunda oluşumdu. Bu haykırışı alçaltmaya, ona çekidüzen vermeye çalışmam gerekiyordu. Birinci olasılığa boyun eğerek katlanacağımı daha akla yakın bir hale sokabilmek için ikinci ihtimalde daha doğal davranmam lazımdı. Bunu başardığım zaman bir saatlik bir rahatlama süreci kazanmış oluyordum. Bu da az şey değildi.

İşte, cezaevi papazını görmeyi bir defa daha reddedişim böyle bir âna rastladı. Yatağıma uzanmıştım, yaz ak-

şamının yaklaştığını gökyüzündeki bir çeşit sarartıdan anlıyordum. Temyiz dilekçemin reddedilmiş olması ihtimalini düşünüyor ve kanımın dalgalarının benliğimde düzenli bir şekilde dolaştığını hissediyordum. Cezaevi papazını görmeye ihtiyacım yoktu. Uzun zaman sonra, ilk defa olarak Marie'yi düşündüm. Günlerden beri bana mektup yazmamıştı. O akşam düşündüm ve kendi kendime, belki de bir idam mahkûmunun metresi olmaktan bıkmıştır artık, dedim. Sonra, belki hastalanmış veya ölmüş olacağı da aklıma gelmişti. Olağan şeylerdi bunlar. Ama şimdi birbirlerinden ayrı olan vücutlarımız dışında, bizi hiçbir şey birbirimize bağlamadığına ve birimizi ötekine hatırlatmadığına göre, nasıl bilebilirdim bunu? Zaten, o andan itibaren Marie'nin hatırası beni ilgilendirmez oldu. Ölmüşse artık bana neydi bundan. Ben öldükten sonra herkesin beni unutmasını nasıl doğal buluyorsam, bunu da öylece doğal buluyordum. Onların benimle ilgileri kalmamıştı artık. Böyle bir şeyi düşünmenin acı olduğunu bile söyleyemezdim.

İşte tam o sırada cezaevi papazı içeriye girdi. Onu görünce hafif bir titreme hissettim. O da bunu fark etti, korkmamam gerektiğini söyledi. Genellikle başka bir saatte geldiğini söyledim ona. Bunun dostça bir ziyaret olduğunu, temyiz dilekçemle ilgisi bulunmadığını, dilekçem hakkında hiçbir şey bilmediğini söyledi. Yatağımın üzerine oturdu ve beni de gelip yanına oturtmaya çağırdı, kabul etmedim. Ne var ki halini, tavrını pek yumuşak buluyordum.

Dirseklerini dizlerinin üstüne koyarak başını önüne eğip ellerine bakarak bir süre öylece oturdu. Elleri ince ve kaslıydı, çevik iki hayvanı hatırlatıyorlardı bana. Ellerini ağır ağır birbirine sürttü. Sonra başını eğik tutarak o kadar uzun zaman öylece kaldı ki, bir an onu unutmuş olduğum gibi bir duyguya bile kapıldım.

Fakat birdenbire başını kaldırıp yüzüme baktı: "Neden sizi ziyaret etmemi istemiyorsunuz?" diye sordu. "Tanrı'ya inanmıyorum da ondan," diye cevap verdim. Bundan emin olup olmadığımı öğrenmek istedi. Ben de bunun, kendi kendime sormaya değer bir şey olmadığını söyledim: Pek önemsiz bir sorun gibi görünüyordu çünkü bu bana. O zaman vücudunu geriye kaydırarak sırtını duvara dayadı, ellerini baldırlarının üzerine koydu. bana söylemiyormuş gibi bir tavırla, insanın bundan emin olduğunu sandığını, ama gerçekte emin olmadığını söyledi. Ben bir şey söylemiyordum. Yüzüme baktı ve, "Ne dersiniz?" diye sordu. Bunun mümkün olduğunu söyledim. Her halükârda, beni gerçekten ilgilendiren şeyin ne olduğundan belki emin değildim ama, beni ilgilendirmeyenin ne olduğundan emindim. Ve tam da onun bana bahsettiği şey, beni ilgilendirmiyordu.

Gözlerini başka tarafa çevirdi ve duruşunu değiştirmeden, acaba aşırı ümitsizlik yüzünden mi böyle konuştuğumu sordu. Ümitsiz olmadığımı izah ettim ona. Yalnız korkuyordum, bu ise çok doğaldı. "Öyleyse Tanrı size yardım eder," dedi. "Sizin durumunuzda olup da benim tanımış olduğum insanların hepsi, yüzlerini O'na çeviriyorlardı." Bunun onların hakkı olduğunu kabul ettim. Ama bu aynı zamanda, onların vakitleri olduğunu da gösteriyordu. Bana gelince, kimseden yardım filan istemiyorum ve beni ilgilendirmeyen bir şeye ilgi duyacak kadar vaktim yoktu.

O sırada sinirlendiğini gösteren bir el hareketi yaptı, fakat doğrularak cüppesinin kıvrımlarını düzeltti. Bunu bitirince, "Dostum," diye hitap ederek benimle böyle konuşmasının nedeninin ölüme mahkûm olmam olmadığını söyledi. Ona göre hepimiz ölüme mahkûmduk. Fakat ben sözünü kesip, bunun aynı şey olmadığını ve ayrıca bunun, hiçbir biçimde teselli olamayacağını söyledim.

"Kuşkusuz," diye onayladı; "ama şimdi ölmezseniz daha sonra öleceksiniz. Aynı mesele o zaman da ortaya çıkacak. Bu zorlu sınavı nasıl karşılayacaksınız?" Şimdi karşılamakta olduğum gibi karşılayacağım cevabını verdim.

Bu sözüm üzerine ayağa kalktı ve dosdoğru gözlerimin içine baktı. Bu, benim çok iyi bildiğim bir oyundu. Emmanuel ve Céleste'le sık sık bu oyunu oynardık ve onlar gözlerini hep benden daha önce kırparlardı. Cezaevinin papazı da bu oyunu çok iyi biliyordu, hemen anladım bunu: Bakışları titremiyordu. Bana, "O halde, hiçbir ümidiniz yok mu? Tamamıyla ölüp gideceğiniz düşüncesini mi taşıyorsunuz?" dediği zaman sesi de titremedi. Ben de, "Evet," dedim.

O zaman, başını eğdi ve oturdu. Bana acıdığını söyledi. Bunun bir insan için dayanılmaz bir şey olduğu düşüncesindeydi. Bana gelince, yalnızca beni sıkmaya başladığını hissediyordum. Ben de döndüm, pencerenin altına gidip durdum. Omzumu duvara dayamıştım. Uzun boylu kulak vermedim, ama beni yeniden sorguya çekmeye başladığını işittim. Kaygılı, ısrarcı bir sesle konuşuyordu. Heyecanlı olduğunu anlayarak söylediklerine kulak kabarttım.

Temyize gitme isteğimin kabul edileceğinden emin olduğunu, ama yine de kurtulmam gereken bir günahın ağırlığını taşıdığımı söylüyordu. Ona göre, insanların adaleti bir hiç, Tanrı'nınki ise her şeydi. Beni mahkûm edenin insanların adaleti olduğunu belirttim. O da bana, bunun günahımı temizlemediğini söyledi. Günahın ne olduğunu bilmediğim karşılığını verdim. Bana sadece suçlu olduğum söylenmişti. Suçluydum, bedelini ödüyordum, benden de fazla bir şey istenemezdi artık. O sırada yine ayağa kalktı ve ben de bu hücrenin ne kadar dar olduğunu, papazın hareket etmek istediğini ve bunu yapamayacağını düşündüm. Ya oturması, ya da ayağa kalkması gerekiyordu.

Gözlerimi yere dikmiştim. Bana doğru bir adım attı, sonra sanki ilerlemeye cesaret edemiyormuş gibi durdu. Parmaklıkların arkasından gökyüzüne bakıyordu. "Yanılıyorsunuz oğlum," dedi, "sizden daha fazlası da istenebilir. Hem belki istenecek de." – "Ne istenecekmiş?" – "Görmeniz istenebilir." – "Neyi görmem?"

Papaz çepeçevre etrafına bakındı ve birdenbire çok bezgin olduğunu sezdiğim bir sesle cevap verdi: "Bütün bu taşlardan ıstırap akıyor, biliyorum bunu. Yüreğim daralmadan hiçbir zaman bakamadım bunlara. Ama kalbimin bütün içtenliğiyle şunu da biliyorum ki, aranızdan en sefilleri bile, içinde yaşadıkları karanlıktan tanrısal bir çehrenin çıktığını gördüler. İşte sizin de görmeniz istenen şey, bu çehredir."

Bir parça canlanır gibi oldum. Bu duvarlara aylardır baktığımı söyledim. Dünyada bunlardan daha iyi tanıdığım ne bir şey ne de kimse vardı. Belki çok zaman önce, ben de bunlarda bir çehre aramıştım. Fakat bu çehrede güneşin rengi, arzunun alevi vardı: Marie'nin çehresiydi bu. Boş yere aramıştım onu. Şimdiyse her şey bitmişti. Mutlak olan şu ki, terleyen bu taşlardan hiçbir şey çıktığını görmemiştim.

Papaz bana bir çeşit kederle baktı. Şimdi artık sırtımı iyice duvara dayamıştım, gün ışığı alnıma vuruyordu. Papaz işitemediğim birkaç söz söyledi ve hızlıca bana sarılmasına izin verip vermeyeceğimi sordu. "Hayır," diye cevap verdim. Döndü duvara doğru yürüdü, ellerini yavaş yavaş duvarın üzerinden geçirdi: "Bu dünyayı bu kadar çok mu seviyorsunuz?" diye mırıldandı. Hiçbir cevap vermedim.

Böyle arkası dönük olarak uzun zaman durdu. Onun varlığı ağırıma gidiyor, beni tedirgin ediyordu. Gitmesini, beni yalnız bırakmasını söyleyecektim ki, bana doğru dönerek bir çeşit parlayışla birden bire bağırdı: "Hayır,

size inanmak istemiyorum. Zaman zaman başka bir hayatı arzulamış olduğunuza eminim." Ona, "Tabii," diye cevap verdim, ama bunun zengin olmayı, çok hızlı yüzmeyi, ya da daha biçimli bir ağza sahip olmayı arzulamaktan daha önemli olmadığını söyledim. Bana göre bu da aynı cinstendi. Fakat o, sözümü kesip şu öteki hayat hakkında ne düşündüğümü sordu. Ben de ona, "Öyle bir hayat ki, onu yaşarken, bu hayatımı hatırlayabileyim," diye bağırdım ve hemen arkasından da, artık bıktım, diye ekledim. Bana hâlâ Tanrı'dan söz etmek istiyordu, ama ona doğru ilerledim, son defa olarak çok az vaktim kalmış olduğunu anlatmayı denedim. Bu vakti de Tanrı'yla kaybetmek istemiyordum. Kendisine niçin "pederim" değil de "mösyö" diye hitap ettiğimi sorarak lafı değiştirmek istedi. Buna sinirlendim ve ona pederim olmadığını söyledim: "Ötekilerden yanasınız."

Elini omzuma koyarak, "Hayır oğlum," dedi, "ben sizden yanayım. Ama siz bunu bilemezsiniz, kör bir kalbe sahipsiniz çünkü. Sizin için dua edeceğim."

O zaman, neden bilmem, içimde bir şey delinir, yırtılır gibi oldu. Avazım çıktığı kadar bağırmaya başladım, ona küfür ettim, dua filan etmemesini söyledim. Cüppesinin yakasını sımsıkı kavramıştım. Yüreğimin içinde ne varsa hepsini sevinç ve öfke patlamalarıyla karışık bir halde onun yüzüne haykırıyordum. Kendinden ne kadar da emin görünüyordu, değil mi? Halbuki onun bu güvenli edalarının bir kadın saçı kadar bile değeri yoktu. Yaşadığına bile emin değildi, bir ölü gibi yaşıyordu çünkü. Bense ellerim boş gibi duruyordum ama kendimden de, her şeyden de emindim, ondan daha emindim, hayatımdan da, gelmek üzere olan şu ölümden de emindim. Evet, bundan başka şeyim yoktu. Ama hiç değilse, bu gerçek beni nasıl kavramışsa ben de onu öylece kavramış bulunuyordum. Önceden de haklıydım, şimdi de haklıy-

dım, hep haklı olacaktım. Şimdiye kadar bu şekilde yaşamıştım. Şimdiden sonra da bu şekilde yaşayabilirdim. Şunu yapmış, bunu yapmamıştım. Filan şeyi yapmamıştım, ama falan şeyi de yapmıştım. Daha ne olmak ihtimali vardı? Hayatım boyunca bu dakikayı ve cezaya çarptırılacağım bu şafak saatini beklemiştim sanki. Hiçbir şeyin, ama hiçbir şeyin önemi yoktu ve ben bunun niçin böyle olduğunu biliyordum. O da bunun sebebini bilmekteydi. Geçirmiş olduğum bu saçma, boş hayat boyunca geleceğimin derinliklerinden ve henüz gelmemiş yılların arasından karanlık bir soluk bana doğru yükseliyor; bu soluk, geçtiği yerde, yaşadığım yollardan daha gerçek olmayan o gelecek yıllar için vaat edilen bütün şeyleri aynı hizaya getiriyordu. Başkalarının ölümünün, bir annenin sevgisinin, onun Tanrısı'nın, seçilen yaşamların, kaderlerin ne önemi vardı benim için, değil mi ki beni de, onun gibi benim kardeşim olduklarını söyleyen milyarlarca imtiyazlıyı da bir tek kader seçecekti. Anlıyor muydu bunu, anlayabiliyor muydu acaba? Herkes imtiyazlıydı. Bu dünyada imtiyazlılardan başka kimse yoktu. Ötekileri de günün birinde mahkûm edeceklerdi. Eğer, adam öldürmekle suçlanıp da annesinin cenazesinde ağlamadığı için idam edilirse, ne çıkardı bundan? Salamano'nun köpeği de karısı kadar kıymetliydi. Otomat kılıklı ufak tefek kadın da Masson'un evlenmiş olduğu Parisli kadın kadar, yahut benim kendisiyle evlenmemi isteyen Marie kadar suçluydu. Raymond'un, ondan daha iyi bir insan olan Céleste kadar benimle arkadaş olmasının ne önemi vardı? Marie'nin bugün dudaklarını başka bir Meursault'ya vermesinin önemi neydi? Bu mahkûmu, benim geleceğimi anlıyor muydu?.. Bütün bunları Papaz'ın yüzüne haykırırken boğuluyordum. Fakat Papaz'ı elimden kurtarmışlardı bile, gardiyanlar beni tehdit ediyorlardı. Fakat Papaz onları yatıştırdı ve

bir an sessizce yüzüme baktı. Gözleri yaşla dolmuştu. Arkasını döndü, çıkıp gitti.

O gidince ben de eskisi gibi sakinleştim. Bitkin bir haldeydim, kendimi yatağımın üstüne attım. Uyuduğumu sanıyorum, çünkü yüzümde yıldızlarla uyandım. Kırlardan gelen sesler bana kadar yükseliyordu. Gecenin, toprağın ve tuzun kokusu şakaklarımı serinletiyordu. Bu uykuya dalmış yaz gecesinin harikulade huzuru, bir med cezir dalgası gibi bütün benliğime dolmaktaydı. O anda ve gecenin sona ereceği o saatte, düdükler öttü. Bunlar benim artık hiç aldırmadığım başka bir dünyaya doğru yola çıkıldığını haber veriyorlardı. Çok uzun zamandan beri ilk kez annemi düşündüm. Bir ömrün sonunda niçin yeni baştan "nişanlandığını", niçin yeniden başlama oyununu oynadığını anlar gibi oldum. Orada, hayatların sönmekte olduğu o bakımevinin etrafında da akşam, hüzünlü bir huzur ânı gibiydi. Ölüme o kadar yakınken annem, orada kendini her şeyden azade ve her şeyi yeniden yaşamaya hazır hissetmiş olmalıydı. Hiç kimsenin onun arkasından ağlamaya hakkı yoktu. Ve ben de, kendimi her şeyi yeniden yaşamaya hazır hissettim. Sanki bu büyük öfke içimdeki kötülükleri söküp atmış, ümitleri boşaltmış gibi, bir takım işaretler ve yıldızlarla dolu bu gecenin karşısında, içimi ilk defa olarak dünyanın tatlı kayıtsızlığına açıyordum. Onun bana bu kadar benzediğini, adeta bir kardeş gibi olduğunu hissedince, eskiden mutlu olduğumu, hatta şimdi de mutlu olmaya devam ettiğimi anladım. Her şeyin tamam olması ve kendimi daha az yalnız hissedebilmem için, idam günümde çok seyirci bulunmasından ve bunların beni hınç dolu haykırışlarla karşılamalarından başka isteyecek bir şeyim kalmamıştı.